

**KONNEVEDEN KIRKONKYLÄN  
MODERNIN RAKENNUSPERINNÖN INVENTOINTI**

Inventoinnin osana kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin perustuva tietopohja

Virpi Myllykoski  
Taidehistorian Pro gradu-tutkielma  
Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos  
Jyväskylän yliopisto  
Kevät 2015

## JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

<b>Tiedekunta</b> Humanistinen tiedekunta	<b>Laitos</b> Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos
<b>Tekijä</b> Virpi Myllykoski	
<b>Työn nimi</b> Konneveden kirkonkylän modernin rakennusperinnön inventointi - inventoinnin osana kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin perustuva tietopohja	
<b>Oppiaine</b> Taidehistoria	<b>Työn laji</b> Pro gradu – tutkielma
<b>Aika</b> Helmikuu 2015	<b>Sivumäärä</b> 88 (+ liitteet 24 sivua)
<p><b>Tiivistelmä</b></p> <p>Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, millainen on Konneveden kirkonkylän moderni rakennettu kulttuuriympäristö. Konneveden kirkonkylän rakennetun kulttuuriympäristön kehitystä ja rakennuksia tarkasteltiin taidehistorian ja kulttuuriympäristön tutkimuksen näkökulmista käsin. Tutkimus esittelee tutkimusalueen modernin rakennusperinnön ominaispiirteet, alueen rakentumisen historian ja rakentumiseen vaikuttaneet tekijät sekä inventoinnissa esiin nousseita alueella toimineita suunnittelijoita. Samalla inventoidut kohteet pyritään liittämään yleiseen yhteiskunta- ja arkkitehtuurihistoriaan sekä Konneveden historiaan kohteiden kontekstitietojen muodostamiseksi.</p> <p>Empiirisen ja laadullisen tutkimuksen piiriin kuuluvan tutkielman aineistona toimii vuonna 2013 tekemäni Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi, joka oli osa <i>Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointi 2012–2014</i> -hanketta. Tutkimusalueena oli Konneveden kirkonkylän osayleiskaava-alue, ja ajallisesti inventointi kohdistui vuoden 1945 jälkeen rakennettuihin ympäristöihin ja rakennuksiin. Inventoinnissa käytin Keski-Suomen museossa vakiintuneita, perinteisiä inventointimenetelmiä ja aineistoja: arkistolähteitä, kirjallisuutta, omia havaintoja ja valokuvausta. Erona perinteiseen inventointitapaan verrattuna inventoinnissa oli apuna Keski-Suomen museossa KIOSKI-inventointitietokantaan kehittämämme kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin jaettu tietopohja. Tässä tutkielmassa esitellään lyhyesti tätä kehittämämme ilmiötaso-työkalua, mikä muun muassa helpotti inventoitavien kohteiden valintaa ja tiedon käsittelyä.</p>	
<b>Asiasanat</b> Kulttuuriympäristö, rakennusperintö, modernismi, inventointi, Konnevesi	
<b>Säilytyspaikka</b> Jyväskylän Yliopisto	
<b>Muita tietoja</b> Inventointiaineisto on tallennettu Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokantaan.	

## SISÄLLYSLUETTELO

<b>1</b>	<b>JOHDANTO .....</b>	<b>5</b>
	Modernin rakennusperinnön inventointi Suomessa .....	5
	Aiheeseen liittyvät hankkeet, inventoinnit ja tutkimukset.....	8
	Tutkimuksen kuvaus ja näkökulmat .....	13
	Tutkimusmenetelmät ja aineisto .....	15
	Tutkimuksen keskeiset käsitteet.....	18
	Kulttuurimme jäljet ympärillämme .....	18
	Modernismi ja moderni rakennusperintö .....	21
<b>2</b>	<b>RAKENNUSINVENTOINTI TUTKIMUSMENETELMÄNÄ .....</b>	<b>23</b>
	Mitä on rakennusinventointi? .....	23
	Inventoinnin vaiheita .....	24
	Inventointien tekeminen .....	25
	Inventointikohteiden valinta ja arvottaminen .....	27
	Kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin perustuva inventointi .....	30
<b>3</b>	<b>SUOMALAINEN MODERNI RAKENNUSPERINTÖ .....</b>	<b>33</b>
	Modernismin historiaa .....	34
	Modernismi Suomessa.....	36
	Arkkitehtuurin ja rakentamisen piirteitä Suomessa vuoden 1945 jälkeen .....	39
	Vuodet 1945–1959 – Rappausa, puuta ja hienovaraisia yksityiskohtia .....	39
	1960 ja 1970-luvut – järjestelmällisyyttä ja matalia laatikoita .....	42
	1980-luvulta nykypäivään – postmodernismin rikastuttama muotokieli.....	46
<b>4</b>	<b>KONNEVESI – METSIEN JA VESISTÖJEN PITÄJÄ .....</b>	<b>51</b>
	Tutkimusalueen kuvaus .....	51
	Konneveden kirkonkylän rakennetun ympäristön historiaa .....	53
	Konnevesi osana Rautalammin pitäjää .....	53
	Itsenäinen Konnevesi.....	55
	Vuodet 1945–1959 – toipumisen ja jälleenrakennuksen aika.....	57
	1960- ja 1970-luvut – yhteiskunnan rakennemuutos ja kuntakeskuksen siirtyminen .....	59
	1980-luvulta nykypäivään – vanhan laajentamista ja peruskorjaamista.....	66

<b>5</b>	<b>KONNEVEDEN KIRKONKYLÄN MODERNIN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KERROKSET .....</b>	<b>71</b>
	Vuodet 1945–1959 – rappausta, puuta ja hienovaraisia yksityiskohtia .....	71
	1960- ja 1970-luvut – taajamakuvan muutos ja matala massoittelu .....	72
	1980-luvulta 2000-luvulle – postmodernismin tuulahduksia ja korjausrakentamista	75
<b>6</b>	<b>KONNEVEDEN KIRKONKYLÄN MODERNI RAKENNUSPERINTÖ.....</b>	<b>78</b>
	Kirkonkylän ominaispiirteet ja sen rakentumiseen vaikuttaneet tekijät .....	78
	Modernista perinnöksi .....	80
	Inventointien lähtökohtana kulttuurihistorialliset ilmiöt .....	81
	<b>LÄHTEET.....</b>	<b>83</b>

## **LIITTEET**

LIITE 1: Kartta tutkimusalueesta

LIITE 2: Inventointikohteet

# 1 JOHDANTO

## Modernin rakennusperinnön inventointi Suomessa

Moderni rakennusperintö käsittää suuren osan Suomen lähes 1,5 miljoonasta<sup>1</sup> rakennuksesta ja toimii siten meidän jokaisen arkiympäristön muodostajana. Usein modernin rakennusperinnön arvot tunnustetaan merkkihenkilön tai arkkitehdin kautta, jolloin tavallinen arkiympäristö jää vähemmälle huomiolle. Vähäeleinen, yksinkertainen ja arkinen kohde saa usein väistyä kehityksen tieltä, vaikka sillä olisi kulttuurihistoriallisia, rakennushistoriallisia tai maisemallisia arvoja. Modernin arkkitehtuurin synnyttämät arkiympäristöt ovat liian lähellä meitä niin fyysisesti kuin historiallisesti, jotta niitä osattaisiin pitää arvokkaina. Modernin rakennusperinnön kohdistuvaan vähättelyyn vaikuttaa ennen kaikkea 1960- ja 1970-luvun arkkitehtuurin alhainen arvotus, mutta myös niinkin yksinkertainen asia kuin tiedon puute. Jopa alan asiantuntijat ovat pohtineet, mikä tässä modernissa rakennetussa kulttuuriympäristössä on arvokasta ja miksi.<sup>2</sup>

Modernin kulttuuriympäristön piirteitä ja sen syntyajan yhteiskunnan historiaa ja ihanteita voi oppia lukemaan ympäristöstään erilaisten tutkimusten, selvitysten ja inventointien avulla. Rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa kerätään tietoa tietyn alueen rakennetusta kulttuuriympäristöstä: sen kulttuurihistoriallisista, rakennushistoriallisista ja maisemallisista arvoista. Tähän tietoon perustuvat rakennusperintökohteiden arvon määrittely sekä kulttuuriympäristöjen vaaliminen ja hoito, kuten esimerkiksi museoiden antamat lausunnot, maankäytön suunnittelu asemakaavoituksesta maakuntakaavoihin, laadukas korjauskenttäminen ja kulttuuriympäristökasvatus. *Keski-Suomen maakuntaohjelmassa 2011–2014* korostetaan, että hyvin koostettu ja helposti saatavilla oleva ajantasainen tieto on hyvän kulttuuriympäristön hoidon perusta.<sup>3</sup> Alan asiantuntijatkin peräänkuuluttavat moderniin rakennusperintöön liittyvän tiedon lisäämistä päätösten tueksi. Rakennetun ympäristön uudemmat kerrokset nousevat yhä useammin esille alan viranomaistoiminnassa, koska tähän rakennuskantaan kohdistuvat suuret korjaus-, muutos- ja purkamispaineet.<sup>4</sup> Modernin rakennusperinnön inventoinneille on siten suurta tarvetta Suomessa.

---

<sup>1</sup> Suomen virallinen tilasto (SVT) 2013, <[http://www.stat.fi/til/rakke/2013/rakke\\_2013\\_2014-05-23\\_kat\\_002\\_fi.html](http://www.stat.fi/til/rakke/2013/rakke_2013_2014-05-23_kat_002_fi.html)>.

<sup>2</sup> Suonto 1995, 3; Koho 1999, 14; Lindh 2004, 64; Vuorinen 2008, 161; Kivilaakso 2011, 3, <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>.

<sup>3</sup> Keski-Suomen liitto 2010, 22. <[http://www.keskisuomi.fi/filebank/11829-Maakuntaohjelma\\_2010\\_www.pdf](http://www.keskisuomi.fi/filebank/11829-Maakuntaohjelma_2010_www.pdf)>

<sup>4</sup> Tuominen 1992, 8; Mikkonen 2010, 113; Kivilaakso 2011, 1 ja 11, <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>.

Täysin uuden asian edessä viranomaiset eivät kuitenkaan ole. Kansainvälisissä yhteisöissä moderni rakennusperintö ja sen suojelukysymykset nousivat esille jo 1980-luvun lopussa ja niin ikään Suomessa 1990-luvulla.<sup>5</sup> Laura Tuomisen vuonna 1992 Ympäristöministeriölle tekemä selvitys *1900-luvun rakennusperintö: luettelointi- ja suojelukysymyksiä* oli ensimmäisiä modernin rakennusperinnön inventoinnin ja suojelun haasteita käsittelevä julkaisu. Myös Yrjö Suonto kirjoitti 1990-luvun puolivälissä oman puolustuspuheensa *Varjele modernia!* -kirjan modernin rakennusperinnön suojelemiseksi ja suomalaisen rakennuskannan korjaamiseksi. Vielä 2000-luvun alussa Suomen moderni rakennusperintö, varsinkin arkiympäristön piirteet, tunnettiin kuitenkin huonosti. Moderni rakennusperintö rajattiin usein pois inventoinneista tai inventointiin otettiin mukaan esimerkinomaisesti vain yhdyskuntarakenteen ja alueen historian kannalta keskeisimmät rakennukset, kuten koulut ja kunnantalot. Modernin rakennusperinnön inventointi käsitettiin asiantuntijoiden keskuudessa kevyeksi perusinventoinniksi, ja uudempia rakennusperinnön kohteita ei tutkittu yhtä tarkasti kuin vanhemman rakennuskannan kohteita. Lisäksi modernin rakennusperinnön inventoinnista, inventointitapojen kehittämisestä ja yleisen kriteeristön luomisesta on puhuttu paljon, mutta toimenpiteet ovat jääneet vähäisiksi.<sup>6</sup> Viime aikoina modernin rakennusperinnön inventointien määrä, varsinkin kasvukeskuksissa, on kuitenkin kasvanut huomattavasti.<sup>7</sup> Samalla lähestymistapa rakennusperintöön on muuttumassa.

Rakennetun kulttuuriympäristön hoito ja inventoiminen on aina valintojen tekemistä.<sup>8</sup> Mikä rakennus sisällytetään inventointiin ja mikä ei? Mikä nähdään arvokkaana kulttuuriperintönä? Ennen ajateltiin taidehistorioitsijan asiantuntijuuden riittävän perustelemaan kohteen kulttuurihistoriallisen arvon tai arvottomuuden. Nykyään tilanne on toisenlainen: arvo pyritään perustelemaan mahdollisimman laajasti ja syvällisesti kohteen fyysisillä ominaisuuksilla ja historiallisilla faktoilla. Tutkijan on osattava tunnistaa kohteeseen vaikuttaneet historialliset ilmiöt ja muutokset sekä liittää kohde yleiseen yhteiskuntakehitykseen. Viranomaistyön perustaksi vaaditaan sisällöltään kokonaisvaltaisempia, tiedoiltaan analyttisempiä ja selkeämpiä tutkimustuloksia.<sup>9</sup> Vuorisen mukaan arkkitehtuurin ja yhteiskunnan ajatellaan olevan sidoksissa toisiinsa: yhteiskunnan sosiaaliset ja taloudelliset olot vaikuttavat suunnitteluun ja rakentamisprosesseihin. Arkkitehtuurin muotokieli on tulkittu kytkeytyneen monin tavoin taloudellisiin ja poliittisiin yhteiskunnan muutoksiin, ja ilmentävän siten yhteis-

<sup>5</sup> Tuominen 1992, 8, 73–75.

<sup>6</sup> Lindh 2004, 69; Mikkonen 2010, 113; Kivilaakso 2011, 12, <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>.

<sup>7</sup> Esittelen aiheeseen liittyviä tutkimuksia, hankkeita ja inventointeja seuraavassa kappaleessa.

<sup>8</sup> Andersson 2003, 5; Härö & Forsius 2007, Arvottaminen. OA.

<sup>9</sup> Nikula 2004, 8-9; Kivilaakso 2011, 10–11, 14, <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>.

kunnan olosuhteita ja historiaa. Arkkitehtuurin tutkiminen sitä kehystävän yhteiskunnan muutoksista käsin on ollut Vuorisen mukaan harvinaista 2000-luvun alkuvuosina.<sup>10</sup> Viime aikoina modernin rakennusperintöä on tutkittu entistä enemmän yhteiskunnallisten muutosten ja kulttuurihistoriallisten ilmiöiden näkökulmasta käsin.<sup>11</sup>

Viime sotien jälkeisen ajan rakennusten suuri määrä ja historiallinen läheisyys sekä uudenlaiset inventointeihin kohdistuvat vaatimukset aiheuttavat haasteita modernin rakennusperinnön tutkijoille.<sup>12</sup> Ensinnäkin uuden aikakauden tutkiminen vaatii rakennustutkijalta suuren tietomäärän asiantuntijuutensa pohjaksi. Arkkitehtuurin ohella rakennukset muuttuivat paljon fyysisesti 1900-luvun kuluessa. Rakentaminen koki valtavan muutoksen perinteisten rakennustekniikoiden muuttuessa tehtaassa esivalmistettujen teräsbetonisten elementtien pystyttämiseksi. Aikakaudella otettiin käyttöön useita uusia rakenteita ja rakennusmateriaaleja.<sup>13</sup> Lisäksi aikakaudella on tapahtunut useita yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ovat synnyttäneet mitä erilaisimpia kulttuurihistoriallisia ilmiöitä. Monien uusien lakien myötä varsinkin kunnille tuli lisää vastuuta yhteiskunnallisten palveluiden järjestämisessä. Tämä johti uudenlaisten rakennusten, kuten terveyskeskusten ja päiväkotien, rakentamiseen.<sup>14</sup> Rakennustutkijan tuleekin tietää niin arkkitehtuuri- ja kaupunkisuunnittelun historiasta, yhteiskuntahistoriasta sekä rakennustekniikoista, rakenteista ja rakennusmateriaaleista sekä näiden historiasta, jotta hän pystyy tuottamaan viranomaisten vaatimaa analyttistä tietoa. Lisäksi hän tarvitsisi vertailuaineistoa, johon perustaa omat analyysinsä.

Toiseksi rakennustutkija saattaa olla eksyksissä aikakautta koskevan suuren määrän edessä, niin rakennusten kuin kirjallisuuden. Modernin rakennusperinnön suuri määrä aiheuttaa tutkijoille valinnanvaikeuden: mitä suuresta, standardisoidusta ja samaa toistavasta rakennusmassasta tulisi inventoida? Kuinka tutkija pystyy säilyttämään objektiivisen ja kriittisen suhtautumisen tässä ajallisesti läheisessä rakennusperinnössä?<sup>15</sup> Myös sotien jälkeisestä arkkitehtuurista ja rakentamisesta kertovassa kirjallisuudessa on havaittavissa tietty ongelma, jonka Vuorinenkin on nostanut esille. Toisaalta kirjallista aineistoa aikakaudesta on paljon, mutta suurin osa siitä ei kerro yksityiskohtaisesti ja kuvaavasti aikakauden ihanteista ja tavoitteista. Vuorinen kuvaa tätä lähihistoriamme aikaa epävarmuuden alueeksi, joka ei oikeasti

<sup>10</sup> Vuorinen 2005, 17–19, <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvinvoi.pdf>>.

<sup>11</sup> Esittelen kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin perustuvaa inventointia kappaleessa 2.

<sup>12</sup> Tästä mainitsee esimerkiksi Vuorinen 2008, 161; Kivilaakso 2011, 3, <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>.

<sup>13</sup> Katso esimerkiksi Kivilaakso 2011, 11, <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>; Suonto 1995, 47–48; Tuominen 1992, 21.

<sup>14</sup> Mikkonen 2010, 115–117; ; Kivilaakso 2011, 10–11, 14, <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>; omakohtainen työkokemus.

<sup>15</sup> Ajatuksia esittelevät myös Tuominen 1992, 16–17, Mikkonen 2010, 113, Vuorinen 2008, 164.

kerro mitä tapahtui. Sotien jälkeinen arkkitehtuurin tutkimus on kasvanut viime aikoina paljon, mutta ajanjakson rakennuskulttuuri on vielä mielestäni melko hahmoton kokonaisuus, kuten Vuorinen asian esittää kuvatessaan 1960-luvun arkkitehtuuria. Hahmottomuuden Vuorinen selittää sillä, että kiihtyvässä muutosvauhdissa olleessa yhteiskunnassa syntyi mitä moninaisimpia ilmiöitä, jotka ovat artikkeleissa ja tutkimuksissa pakotettu tietyn rajatun näkökulman alle.<sup>16</sup> Näin ei ole syntynyt kokonaisvaltaisia tutkimuksia, vaan tieto on hajaantunut huonosti käytettävään muotoon. Niukko on havainnut myös saman asian, joka konkretisoituu inventointeja tehdessä: tieto ei kohdistu inventoinnissa ilmeneviin tarpeisiin.<sup>17</sup> Useimmiten kirjallisuudessa lähestytään modernia aikaa arkkitehtuurin huippusaavutusten kautta, ja tavallinen arkiympäristö on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tässä tutkimuksessa pyritään avaamaan Konneveden kirkonkylän arkiympäristöä yleisen arkkitehtuurihistorian avulla. Arkkitehtuurin aikakaudella vallinneet ihanteet ja ideologiat ovat mielestäni jossain määrin vaikuttaneet suunnittelijoiden pyrkimyksiin ja siten vaikuttaneet tavallisenkin ympäristön muotoutumiseen.

### Aiheeseen liittyvät hankkeet, inventoinnit ja tutkimukset

Kulttuuriympäristöjä modernin rakennusperinnön näkökulmasta käsin lähestyviä hankkeita on viime aikoina Suomessa ollut käynnissä muutama. Toisen maailmansodan jälkeisiin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin keskittyneitä inventointeja on toteutettu yksittäisinä hankkeina muun muassa Vantaalla, Helsingissä, Lahdessa, Tampereella ja Jyväskylässä, mutta laajempia ja kokonaisvaltaisia inventointeja ja niihin perustuvia analyysejä modernista rakennusperinnöstä ei Mikkosen mukaan vuonna 2010 ollut tehty.<sup>18</sup> Tätä tarvetta ajatellen Museovirasto aloitti 2010-luvun alussa *Rakennettu hyvinvointi* -hankkeen, jonka tavoitteena on selvittää erilaisten teemojen kautta Suomen 1900-luvun loppupuolella syntyneen kulttuuriympäristön ominaisuuksia ja arvoja. Esimerkkiä hankkeeseen on haettu Ruotsista, jossa rakennettua kulttuuriympäristöä tutkittiin ”yhteiskunnan peilinä” *Det moderna samhällets kulturarv* -tutkimus-hankkeessa. Museoviraston hankkeen myötä myös Suomessa on puhuttu kulttuu-

<sup>16</sup> Vuorinen 2005, 6, <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvinvoi.pdf>>; Vuorinen 2008, 162; Katso myös Mikkonen 2010 114; Vartola 2014, 34–35, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>17</sup> Niukko 2012, 41; Omakohtainen kokemus.

<sup>18</sup> Lindh 2004, 69; Mikkonen 2010, 113; Kivilaakso 2011, 12, <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarinaraportti.pdf>>.



riympäristöjen tutkimuksesta kulttuurillisten prosessien synnyttäminä kokonaisuuksina.<sup>19</sup> Ajatus yhteiskuntahistoriasta ja aikakauden ilmiöistä käsin lähtevästä tutkimuksesta on esillä myös Tuomisen selvityksessä ja Vuorisen teksteissä.<sup>20</sup>

Muutama Rakennettu hyvinvointi -hankkeen alainen teemahanke on jo tuottanut tietoa omasta aihepiiristään. Hankkeen alaisissa seminaareissa on käsitelty liikenneympäristöjä, liikunta- ja urheilu ympäristöjä sekä viime sotien jälkeen maaseudun muutosta, mutta seminaareja ei ole järjestetty vuoden 2012 jälkeen. Juha Vuorinen teki selvityksen Suomen yliopistorakentamisesta vuonna 2011. Selvitys pohjautuu Vuorisen vuonna 2005 julkaistuun Oulun yliopiston arkkitehtuuria ja rakentamista käsitelleeseen väitöskirjaan *Hyvinvointivaltion avoin muoto*. Liikunta- ja urheilu ympäristöjen historiaa avaamaan ja niiden synnyttämien ympäristöjen merkitysten arviointiin julkaistiin vuonna 2013 *Liikuntaympäristöt kulttuuriperintönä: opas arviointiin*. Lisäksi yhtenä hankekokonaisuutena on ollut kaupunginarkkitehtien merkitys kaupunkien sotien jälkeisessä suunnittelussa ja rakentamisessa.<sup>21</sup> Myös Euroopan rakennusperintöpäivät ovat sivunneet modernia rakennusperintöä omien vuosittaisten teomjensa kautta.

Laajamittainen, analyyttinen ja tarkasti modernia rakennusperintöä tutkiva inventointi aloitettiin Keski-Suomessa vuoden 2012 alussa. Keski-Suomen museon *Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointi 2012–2014* -hankkeen tarkoituksena oli kartoittaa ensimmäistä kertaa Suomessa koko maakunnan alueen sotienjälkeistä rakennusperintöä. Pilottihankkeena se toiminee esimerkkinä muiden maakuntien modernin rakennusperinnön kartoitukselle. Hankkeen tarkoituksena oli kerätä tietoa kolmen projektitutkijan voimin Keski-Suomen kuntien modernista rakennusperinnöstä vuodesta 1945 lähtien aina nykypäivään saakka ja samalla kokoavaa tietoa koko maakunnan alueelta. Tutkimustieto ennen 1945 vuotta rakennetuista ympäristöistä on kerätty jo aikaisemmin. Modernin rakennusperinnön tutkimustarve oli kirjattu Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelmaan 2005–2015, Keski-Suomen maakuntaohjelmaan 2011–2014 ja Keski-Suomen museon alueellisen toiminnan neilivuotissuunnitelmaan 2011–2013. Hankkeen rahoittajina toimivat Keski-Suomen liitto, Keski-Suomen kunnat ja Keski-Suomen museo. Hanke toiminee esimerkkinä muille maakunnille

<sup>19</sup> Mikkonen 2010, 113–114. Katso myös Museovirasto 2013, <[http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennus-perinto/rakennettu\\_hyvinvointi](http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennus-perinto/rakennettu_hyvinvointi)>.

<sup>20</sup> Tuominen 1992, 14; Vuorinen 2005, 6, <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvinvoi.pdf>>; Vuorinen 2008, 164–165.

<sup>21</sup> Katso hankkeen verkkosivusto, Museovirasto 2013, <[http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/rakennettu\\_hyvinvointi](http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/rakennettu_hyvinvointi)>.

modernin rakennusperinnön inventoinneissa.<sup>22</sup> Maakunnan laajuinen tutkimus on aloitettu esimerkiksi Pirkanmaalla, jonka vuonna 2015 hyväksyttäväksi esitettävässä maakuntakaavan päivityksessä on mukana myös moderni rakennusperintö 1940–1960-luvuilta.<sup>23</sup>

Hankkeen inventoinneissa käytettiin Keski-Suomen museossa vakiintuneita inventointimenetelmiä, jotka pohjautuvat vuosikymmenten aikana kertyneeseen kokemukseen inventointityöstä sekä Museoviraston ohjeistukseen kulttuuriympäristöjen tutkimuksesta. Inventointitiedot rakennuksista ja alueista kirjattiin KIOSKI-inventointitietokantaan, jonka kautta myös maakunnan kunnat pääsevät käyttämään inventointitietoja maankäytönsuunnitteluun. Rakennuskohtaisissa inventoinneissa keskityttiin enimmäkseen julkisiin rakennuksiin niiden ollessa taajamissa usein näkyvin ilmentymä viranomais määräyksin ohjatusta ja teollisesta sotien jälkeisen ajan rakentamisesta. Rakennukset materiaaleineen ja rakenteineen sekä niiden historia tutkittiin perusinventointia tarkemmin. Inventointityöhön kuului siten myös merkittävimpien sisätilojen, kuten aulatilojen ja auditorioiden, dokumentointi ja analysointi. Huomiota kiinnitettiin myös aluekokonaisuuksien, kuten taajamien ja kirkonkylien, syntymiseen ja kehittymiseen, minkä kautta pyrittiin hahmottamaan alueiden nopeaa muuttumista viime sotien jälkeen. Mahdollisuuksien inventoitiin myös teollisuus- ja liikenneympäristöjä sekä asuinrakennuksia pihoineen. Uudemman rakennusperinnön inventoinnin lisäksi kuntien alueella tarkistettiin vanhojen inventointien ajantasaisuus sekä tallennettiin vanha aineisto KIOSKI-inventointitietokantaan. Inventointityön ohessa hankkeen projektitutkijat kehittivät myös KIOSKI-inventointitietokantaa palvelemaan paremmin modernin rakennusperinnön tietomassan käsittelyä. Vuoden 2012–2013 vaihteessa museossa otettiin käyttöön ilmiötasoksi kutsuttu työkalu, joka oli kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin jaettu tietopohja. Hankkeen aikana kerättyä inventointiaineistoa käytetään ensinnäkin Keski-Suomen maakuntakaavan päivityksessä sekä kuntien maankäytönsuunnittelussa ja kaavoituksessa, joissa kaikissa otetaan huomioon inventointien pohjalta esiin tullut moderni rakennusperintö. Tulevaisuudessa inventoinneista on hyötyä esimerkiksi kulttuuriympäristön hoidossa ja ympäristökasvatuksessa sekä korjausneuvonnassa.<sup>24</sup>

<sup>22</sup> Savolainen 2005, 13, <<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BAFD56BA9-9EC1-4B77-9E38-13AD5CE94ED1%7D/98754>>; Keski-Suomen liitto 2010, 22, <[http://www.keskisuomi.fi/filebank/11829-Maakuntaohjelma\\_2010\\_www.pdf](http://www.keskisuomi.fi/filebank/11829-Maakuntaohjelma_2010_www.pdf)>; Lampinen 2013, 4 ja 40, <[http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime\\_product\\_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/61713\\_toimintakertomus\\_2012.pdf](http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/61713_toimintakertomus_2012.pdf)>.

<sup>23</sup> Pirkanmaan maakuntakaava 2040, <<http://maakuntakaava2040.pirkanmaa.fi/kulttuuriymparistot>>.

<sup>24</sup> Oma työkokemus projektitutkijana. Katso myös Lampinen 2013, 38, <[http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime\\_product\\_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/61713\\_toimintakertomus\\_2012.pdf](http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/61713_toimintakertomus_2012.pdf)>; Mäkinen, 2014, 53. <[http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime\\_product\\_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/69216\\_KSM\\_toiminta2013\\_final\\_screen2.pdf](http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/69216_KSM_toiminta2013_final_screen2.pdf)>.

Muita moderniin rakennusperintöön keskittyneitä inventointeja on tehty esimerkiksi Lahdessa ja Mikkelin seudulla. Lahdessa inventointityötä tehtiin Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointihanketta aikaisemmin, ja se kohdistui tiiviiseen ja rajoitettuun kaupunkiympäristöön. Lahden inventoinnista julkaistiin vuonna 2012 *Selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä*. Lahden ja Keski-Suomen inventointihankkeissa tutkitaan viime sotien jälkeen syntyneitä rakennettua kulttuuriympäristöä, mutta Lahdessa kartoitusta on tehty pidemmällä aikavälillä ja vain Lahden kaupunkiympäristössä. Modernin rakennusperinnön inventointikohteiden tietoja on Lahdessa alettu keräämään jo vuosituhannen vaihteessa, ja varsinainen vuoden 1945 jälkeen rakennettuihin ympäristöihin keskittynyt inventointi aloitettiin jo vuonna 2007. Rakennusperintökohteiden valinnassa oli mukana viranomaisia Lahden kaupunkisuunnittelusta, rakennusvalvonnasta kuin Lahden kaupungin museosta, kun taas Keski-Suomen hankkeessa kuntakohtaisista inventoinneista ja kohdevalinnoista vastasivat projektitutkijat. Pitkän tutkimusajan vuoksi Lahden modernista rakennusperinnöstä on saatu kattava selvitys, joka esittelee erilaisten teemojen mukaisesti Lahden sotien jälkeistä rakennettu kulttuuriympäristöä, alueita ja rakennuksia. Samalla se tulee kertoneeksi Lahden rakennetun ympäristön historiaa.<sup>25</sup>

Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventoinnin kaltainen hanke käynnistyi Mikkelin seudulla vuonna 2012, jolloin alueella tehtiin sotien jälkeiseen rakennuskantaan ja asuinympäristöihin kohdistuneita inventointeja. Inventoinneissa pyrittiin selvittämään kaupunginosien ja kuntataajamien muodostumista, asemakaavoitusta sekä modernin rakennusperinnön luonnetta ja säilyneisyyttä. Esimerkkiä hanke oli hakenut Museoviraston Rakennettu hyvinvointi-hankkeesta ja Keski-Suomen museon aikaisemmin alkaneesta inventointihankkeesta. Mikkelin seudulla tehtyjen inventointien tavoitteet ja lähdeaineistot ovat hyvin samanlaisia kuin Keski-Suomen museon hankkeessa käytetyt, mutta aihepiiriä lähestyttiin pelkästään alueellisina selvityksinä ja vanha rakennuskanta huomioitiin paremmin, koska Mikkelin seudulla aikaisemmat inventoinnit olivat vielä puutteellisia.<sup>26</sup>

Otan tässä kohtaa esille myös Satakunnan alueella vuosina 2008–2011 toimineen *Pisara – Kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi* -hankkeen, joka oli Satakunnan museon luotsaama maakunnan kunnissa toiminut inventointihanke. Hankeraportin mukaan inventoinnit suoritettiin Satakunnan museossa vakiintuneiden työmenetelmien ja Museoviraston kulttuuriympäristöjen inventoinnin ohjeistuksen mukaisesti. Hankkeen alaiset inventoinnit keskittyivät pääosin ennen 1950-lukua rakennettuihin ympäristöihin ja rakennuksiin sekä pääasiassa

<sup>25</sup> Niskanen 2012, passim, erityisesti 6 ja 7.

<sup>26</sup> Mustonen, Puntanen & Vikman 2013, 3.

maalaismaisiin ympäristöihin.<sup>27</sup> Hankkeena Pisara-hanke muistuttaa Keski-Suomen museon maakunnallista modernin rakennusperinnön tutkimushanketta, mutta juuri aikarajauksen vuoksi tutkimukset lähestyvät rakennettua kulttuuriympäristöä eri lähtökohdista. Samalla pisara-hanke kuitenkin kuvaa, miten eri puolilla Suomea rakennettuun kulttuuriympäristön inventoinnit ovat eri vaiheissa: toisaalla kerätään tietoa vielä vanhemmasta rakennusperinnöstä, kun muualla inventointien kohteena on moderni rakennusperintö.

Konneveden vanhempaa rakennusperintöä on kartoitettu kahdessa aikaisemmassa inventoinnissa. Ensimmäinen, Konneveden koko kuntaa koskeneen rakennusinventoinnin teki Osmo Kaitalehto vuonna 1982. Inventointi oli osa silloisessa Keski-Suomen läänissä Keski-Suomen museon toimesta tehtyä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuskannan kartoitusta, joka oli aloitettu jo vuonna 1979.<sup>28</sup> Eija-Liisa Lahnala teki vuonna 1992 koko Konneveden kunnan alueella täydennysinventointia, jonka tavoitteena oli saada Konneveden kulttuurihistoriallisesti arvokkaasta rakennuskannasta ajan tasalla oleva, tiedoiltaan aikaisempaa monipuolisempi inventointiaineisto. Kohteiden valinta perustui yleisiin rakennusinventoinnin kriteereihin, mutta inventoidut kohteet olivat pääsääntöisesti rakennettu ennen 1930-luvun loppua. Ikäkriteerin lisäksi kohteiden valintaan vaikuttivat rakennusten säilyminen alkuperäisessä asussaan.<sup>29</sup> Inventoinnin pohjalta Lahnala kirjoitti Konneveden rakennusperinteestä kertovan kirjan vuonna 1994.

Akateemista tutkimusta on sotien jälkeisestä arkkitehtuurista ja rakentamisesta sekä on tehty jonkin verran. Useimmiten tutkimukset ovat keskittyneet yksittäisiin kohteisiin tai arkkitehteihin tai aihepiiriä on lähestytty enemmän yhteiskunta- tai kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta käsin.<sup>30</sup> Juha Vuorinen liittää Oulun yliopiston suunnittelun ja ensimmäiset rakennusvaiheet osaksi yhteiskunnallista kehitystä väitöskirjassaan *Hyvinvointivaltion avoin muoto: suomalaisen massakorkeakoulutusjärjestelmän arkkitehtoninen toteutus, tapausesimerkinä Oulun yliopiston suunnittelu ja varhaiset rakennusvaiheet* (2005). Anni Vartolan väitöskirja *Kuritonta monimuotoisuutta – postmodernismi suomalaisessa arkkitehtuurikeskustelussa* (2014) käsittelee modernismia ja postmodernismia suomalaisessa arkkitehtuurissa. Rakennusinventointiin keskittyneitä, taidehistorian ja kulttuuriympäristön tutkimuksen pro gradu-tutkielmia tai väitöskirjoja en löytänyt juurikaan. Lähinnä löytämäni rakennusinventoinnit ovat jonkin alueen maankäytön suunnittelun pohjaksi tehtyjä kulttuuriympäristön

<sup>27</sup> Karhunen 2012, 4-5, 8-26, 31-25.

<sup>28</sup> Keruukertomus. Konneveden rakennusinventointi 1982. K-SM TA.

<sup>29</sup> Keruukertomus. Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA.

<sup>30</sup> Näistä asioista mainitsevat myös Vartola 2014, 34-35, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>, ja Vuorinen 2005, 6-7, <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvinvoi.pdf>>.

selvityksiä. Kirkonkylät ovat taidehistorian mielenkiinnon kohteena olleet jonkun verran. Muun muassa Hannele Kuitunen on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan *Kirkonkylästä liike-  
taajamaksi: suomalaisen maaseututaajamamiljöön modernisoituminen: esimerkkinä Mänty-  
harjun keskusta (1997)* tavallisen kirkonkylän muutosta. Kuitunen esittelee tutkimuksen aja-  
tuksiaan myös artikkelissaan *Kirkonkylästä maaseututaajamaksi*. Eeva Aarveaara on myös  
tutkinut maaseudun muutosta 1900-luvulla väitöskirjassaan *Maaseudun kulttuuriympäristön  
muutos ja suunnitteluprofessio 1900-luvulla (2009)*. Vaikka Aarveaara keskittyy tutkimuk-  
sessaan kansanomaiseen rakentamiseen, maaseutuympäristöihin ja tilakeskuksiin, kuvaa tut-  
kimus maaseudun yleistä historiallista kehitystä viime sotien jälkeisellä ajalla.

### Tutkimuksen kuvaus ja näkökulmat

Tämä tutkielma perustuu Keski-Suomen museon projektitutkijana keväällä 2013 tekemääni  
Konneveden kirkonkylän ja Siikakosken alueen rakennusinventointiin ja on siten osa edellä  
esitelyä Keski-Suomen modernin rakennusperinnön tutkimushanketta.<sup>31</sup> Inventointihankkeen  
maakunnallisena projektitutkijana työskennellessäni tein rakennusinventointeja Keski-  
Suomen eri kunnissa. Muista tutkimistani kunnista Konneveden kirkonkylä ja sen moderni  
rakennusperintö valikoitui pro gradu-tutkielman aiheeksi, koska isäni puoleinen suku on  
Konnevedeltä kotoisin. Siten kirkonkylän raitti ja sen rakennukset ovat tulleet tutuiksi jo lap-  
suudessa. Nyt olikin mielenkiintoista selvittää, miten tämä tuttu ympäristö on syntynyt.

Tutkielman tavoitteena on luoda kokonaiskuva Konneveden kirkonkylän mo-  
dernista kulttuuriympäristöstä ja erityisesti sen rakennusperinnöstä. Millainen on Konneveden  
kirkonkylän moderni rakennettu kulttuuriympäristö? Miten se on kehittynyt toisen maailman-  
sodan jälkeen? Tutkimuskohdetta tarkastellaan taidehistorian ja kulttuuriympäristön tutki-  
muksen näkökulmista. Rakennettu kulttuuriympäristö muotoutuu monen eri tekijän summana,  
kuten yhteiskunnan muutosten, talouden vaihteluiden sekä arkkitehtuurin ja rakentamisen  
kehittymisen myötä.<sup>32</sup> Tässä tutkimuksessa pääpaino on tutkimusalueen arkkitehtuurihistorial-  
la ja rakennetun kulttuuriympäristön rakentumisella. Tärkeää oli saada kattavaa tietoa moder-  
nista rakennusperinnöstä ja sotien jälkeisestä rakentamisesta Konnevedellä. Tietoja kerättiin  
Keski-Suomen museossa vakiintuneiden, perinteisten inventointimenetelmien avulla, mutta

<sup>31</sup> Katso sivu 9-10.

<sup>32</sup> Katso esimerkiksi Vuorinen 2005, 17–19, <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvinvoi.pdf>>; Vartola 2014, 23, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

inventointityöhön otettiin mukaan erilaisiin kulttuurillisiin ilmiöihin perustunut tietopohja, KIOSKI-inventointitietokannan ilmiötaso. Tutkimuksessa esittelen pääpiirteittäin myös tätä hankkeen aikana Keski-Suomen museossa kehittämäämme työkalua.

Tutkielman alussa käsittelen kulttuuriympäristöön liittyviä keskeisiä käsitteitä, inventointia työnä sekä modernismia ja suomalaista modernia rakennusperintöä. Näiden jälkeen esittelen tutkimuksen kohteena olleen Konneveden kirkonkylän. Samalla tarkastelen sitä, miten kirkonkylä on syntynyt ja mitkä asiat ovat vaikuttaneet kirkonkylän rakentumiseen. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole kirjoittaa Konneveden kirkonkylän historiikkaa, vaan alueen historiaa ja kehitysvaiheita käsitellään tiivistetysti rakennetun ympäristön viitekehyksestä käsin. Kirkonkylän historian ja taajamarakenteen kehitysvaiheiden hahmottaminen sekä yksittäisten rakennusten tutkiminen auttavat ymmärtämään nykyisen kulttuuriympäristön piirteitä ja samalla ympäristön ominaispiirteet ja rakennusten merkitykset saavat kontekstin ympärilleen. Myös Niukko pitää alueen yksilöllisen historian ja kehitysvaiheiden selvittämistä tärkeänä osana inventointia, koska arvottaminen perustuu myös näihin seikkoihin.<sup>33</sup> Konneveden kirkonkylän modernia rakennettua kulttuuriympäristöä kuvailen alueen eri-ikäisten rakennetun ympäristön kerrosten avulla. Samalla luonnehdin sitä, miten muutamat, edustavimmat kohteet hahmotetaan arkkitehtuurikehityksen valossa. Lopuksi tutkimustuloksista on kirjoitettu yhteenveto, millainen on Konneveden kirkonkylän rakennettu kulttuuriympäristö.

Ajallisesti keskityn toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, vuodesta 1945 aina 2000-luvulle saakka. Saadakseni selville yleisen kirkonkylän kehityksen on minun hieman valotettava myös tätä edeltävää aikaa. Maantieteelliseksi rajaukseksi koen mielekkääksi valita Konneveden kirkonkylän osayleiskaavan alueen<sup>34</sup>, koska suurin osa modernin rakennusperinnön kohteista löytyy tältä alueelta. Eräänlaisena satelliittikohteena sisällytän tutkimukseen Jyväskylän yliopiston Konneveden tutkimusaseman sen kuuluessa aikarajauksen sisälle. Tutkimuksesta on jätetty pois inventointiin kuuluneet aluekokonaisuudet, kuten Lapunmäen koulukeskus ja kunnallisten rakennusten muodostama kokonaisuus, ja esimerkiksi maamerkit. Osayleiskaavan mukainen rajaus oli myös Konneveden kunnan toiveiden mukainen inventoinnin tavoitteita määriteltessä. Kunnassa on suunnitteilla asemakaavan päivitys ja laajentaminen osayleiskaavan mukaiseksi, jolloin alueella tehty inventointi soveltuu kyseisen kaavan kulttuuriympäristöselvitykseksi. Toisin kuin mitä modernia rakennusperintöä on totuttu tutkimaan, otin inventoitavista kohteista selvää perusinventointia tarkemmin. Tähän vaikutti niin

<sup>33</sup> Niukko 2012, 39. Myös Vartola 2014, 32, mainitsee, että käsitys arvoista välittyy historian kautta. <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>34</sup> Katso liite 1.

inventoinnin mahdollinen käyttö tulevassa asemakaavan päivityksessä kuin sivuilla 9-10 esitetty hankekohtaiset tavoitteet ja rajaukset.

Tutkielman liitteinä on kartta inventointialueesta ja inventoitujen kohteiden lyhyt esittely. Kohde-esittelyihin olen kerännyt vain niin sanotut kovat tiedot ja lyhyen analyysin, jotta liitteiden sivumäärä pysyy kohtuullisena. Täysimääräiset kohdetiedot löytyvät Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokannasta. Kohteisiin viitataan sen tunnusnumerolla, jonka mukaan olen listannut kohteet erilliseen liitteeseen ja jolla kohde löytyy inventointitietokannasta. Inventointikohteiden arvotukset paikallisesti tai maakunnallisesti merkittäväksi on tehty inventoinnin pohjalta Keski-Suomen museon kulttuuriympäristön hoidon työryhmän keskuudessa keväällä 2013. Arvotusta tehtiin myöhemmin esiteltävillä termeillä<sup>35</sup>, jotka vaikuttavat myös inventointityöhön. Kohteiden arvotukset ovat alustavia ja tarkentuvat Keski-Suomen museon kolmivuotisen inventointihankkeen valmistuessa, kun kohteita voidaan tarkastella ja vertailla koko maakunnan mittakaavassa. Mahdolliset muutokset kirjataan Keski-Suomen museon inventointitietokantaan.

Konneveden kirkonkylän inventointi muistuttaa Lahdessa ja Mikkelin seudulla tehtyjä modernin rakennusperinnön inventointeja. Enemmän inventoinnilla on yhtäläisyyksiä Lahden inventoinnin kanssa, koska molemmissa tutkitaan viime sotien jälkeistä kulttuuriympäristöä erilaisten teemojen kautta. Siten myös Konneveden inventoinnin tulokset olisi voinut esittää teemojen mukaisesti Lahden mallin mukaisesti. Kulttuurillisiin ilmiöihin perustunut tietopohja otettiin Keski-Suomen museossa käyttöön vasta inventointihankkeen aikana, jolloin kullekin erillishankkeelle annettu tutkimusaika ei riittänyt tutkimusalueen teemojen mukaiseen kokonaisvaltaiseen ja kaikki ilmiöt kattavaan inventointiin. Tämän vuoksi tämän tutkimuksen on kirjoitettu ajakaottelun avulla ja inventointikohteet on järjestelty palvelemaan tämän tutkimuksen lukemista.

### **Tutkimusmenetelmät ja aineisto**

Tutkimus kuuluu empiirisen ja laadullisen tutkimuksen piiriin, koska haluan ymmärtää kokonaisvaltaisesti Konneveden kirkonkylän rakennetun ympäristön luonnetta itse kokoamani inventointiaineiston ja tekemieni havaintojen pohjalta.<sup>36</sup> Tutkimusaineisto kerättiin perinteisiä,

---

<sup>35</sup> Katso kappale 2, Inventointikohteiden valinta ja arvotus.

<sup>36</sup> Lähdesmäki et al. 2014. Tutkimusstrategiat, empiirinen ja laadullinen tutkimus, <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/met/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat>>.

vakiintuneita inventointimenetelmiä apuna käyttäen<sup>37</sup>, mutta kerättyjä aineistoa analysoitiin aikaisempaa modernin rakennusperinnön inventointia syvällisemmin ja kokonaisvaltaisemmin. Inventoinnissa käytettiin apuna myös inventointihankkeen aikana kehitettyä kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin jaoteltua tietopohjaa, joka vaikutti inventointikohteiden valintaan perinteisten valintakriteerien ohella. Tutkimuksen kohdistuessa ainoastaan Konneveden kirkonkylään ja sen rakennettuun ympäristön ymmärtämiseen rakennusinventoinnin avulla, on kyseessä myös tapaustutkimus.<sup>38</sup>

Taidehistorian ja kulttuuriympäristön viitekehyksen luomiseksi käytin avuksi kirjallisuutta. Kulttuuriperintöä ja kulttuuriympäristöjen määritelmiä on etsitty alan viranomaisten teksteistä ja museologian oppikirjoista. Modernismin ja suomalaisen modernin rakennusperinnön olemusta ja historiaa kartoitin edellä mainituista väitöskirjoista, Timo Kohon kirjoittamista kirjoista sekä muusta aihepiiriin liittyvästä kirjallisuudesta. Inventoinnista tutkimusmenetelmänä etsin tietoa alan oppaista, kuten Museoviraston vuonna 2010 julkaisemasta rakennushistorian selvitysoppaasta ja julkaisemattomasta vuonna 2007 kirjoitettusta kulttuurihistoriallisen inventoinnin oppaan luonnoksesta. Kulttuuriympäristön tutkimuksen oppaana on vuosikymmeniä ollut Päivi Anderssonin kirjoittama *Rakennusinventoinnin opas*, jonka tiedot toimivat pääpiirteittäin myös modernin rakennusperinnön inventoinnissa. Myös edellä esitellyn *Pisara – kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi* -hankkeen loppuraportti toimii hyvänä lähteenä inventointiin liittyen. Lisäksi osa inventointeihin liittyvistä asioista pohjautuu työkokemukseeni rakennustutkijana sekä rakennuskonservaattorin ja filosofian maisterin opintoihini.

Kirkonkylän historian ja rakentumisen tarkastelussa käytin lähdemateriaaleina käytin arkistoaineistoa ja kirjallisuutta. Konneveden historiasta kertovana lähteenä toimi Martti Linkolan toimittama *Konneveden kirja* (1979). Koska kirja on kirjoitettu jo 1970-luvulla, jäi tutkimuksen kohteena olevan ajan hahmottaminen pääasiassa kunnassa vuosina 1971–2000 tehtyjen yleis-, rakennus- ja asemakaavojen ja niiden kaavaselostuksien varaan. Uudempaa tietoa löysin jonkin verran myös kirjallisuudesta. Esimerkiksi Seppo Tammisen kirjoittamasta Konneveden Osuuspankin historiikista (2008) löytyi lopulta paljonkin Konneveden viime sotien jälkeistä historiaa koskevaa tietoa. Myös Konneveden kirkonkylän kartat auttoivat hahmottamaan taajaman olemusta. Konneveden kirkonkylän ennen toista maailman

<sup>37</sup> Katso kappale 2, Rakennusinventointi tutkimusmenetelmänä.

<sup>38</sup> Lähdesmäki et al. 2014. Tutkimusstrategiat, tapaustutkimus, <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/tapaustutkimus>>.



sotaa syntyneestä kulttuuriympäristöstä kertoo hyvin myös Eija-Liisa Lahnalán kirjoittama kirja *Konneveden rakennusperinne* (1994).

Tutkimuksen analysoitavana aineistona toimii Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokantaan tallennettu *Konneveden kirkonkylän modernin rakennusperinnön inventointi*, jonka tein kahden kuukauden aikana vuoden 2013 alussa. Inventointi käsittää kaiken kaikkiaan viisi aluetta ja 58 kohdetta. Tämän tutkimuksen rajauksen sisälle kuuluu näistä yhteensä 33 kohdetta. Inventointikohteita ja käytettäviä lähdeaineistojaa valittaessa oli käytettävä harkintaa. Kehitimme Keski-Suomen museossa inventointityön avuksi kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin perustuvan tietopohjan, ilmiötaso-työkalun, jonka pohjalta kohteet suurimmaksi osaksi valikoituivat tarkempaan tutkimukseen ajan sallimissa rajoissa. Valikointia teimme yhteistyönä hankkeen projektitutkijoiden kesken. Usein valintaa edelsi mahdollisten inventointikohteiden kartoitus tutkittavalla alueella. Rakennusten arkkitehtuuri ja säilyneisyys vaikuttivat osittain kohteen lopulliseen valintaan, mutta inventointi kohdistui kaikenlaisiin rakennuksiin. Inventoinnin tarkoituksena oli nimenomaan kerätä tietoa sotien jälkeisestä rakennuskannasta, rakentamisesta sekä kulttuurillisista ilmiöistä ja historiallisista tapahtumista rakennusten ja rakentamisen taustalla. Samalla kerättiin tietoa myös alueella vaikuttaneista suunnittelijoista, rakennusyryksistä ja rakennusmateriaaleista.

Konneveden kirkonkylän inventointia tehdessä käytin lähteinä arkisto- ja kirjallisuuslähteitä. Lisäksi tein omia havaintoja rakennuksista ja Konneveden kirkonkylän ympäristöstä. Arkistolähteinä käytin Konneveden kunnan arkistossa säilytettäviä kohdekohtaisia rakennuslupia sekä satunnaista muuta arkistoaineistoa. Tämä tutkimus ja sen perusteena oleva inventointi perustuukin enimmäkseen juuri arkistoaineistoon, ja poikkeaa siten aikaisemmasta, enimmäkseen kenttätöiden aikana saatuun haastattelu- ja muistitietoon perustuvasta inventointitavasta. Modernin rakennusperinnön tutkimisessa inventoinnin tarkoitusta palvelevat tiedot rakennuksen historiasta saa selville tutustumalla kuntien arkistoissa säilytettäviin, kyseisen rakennuksen kaikkiin rakennuslupiiin ja sen liitteenä oleviin piirustuksiin ja muihin asiakirjoihin. Näistä asiakirjoista pystyy hahmottamaan rakennuksen alkuperäisen asun ja siihen tehdyt korjaukset ja muutokset. Arkistotietoa täydensin mahdollisilla kirjallisuuslähteillä ja rakennusten omistajien haastatteluilla. Haastattelujen tiedot kirjattiin ylös inventointitietoihin, mutta niiden vähäisen merkittävyyden vuoksi haastatteluista ei nauhoitettu tai litteroitu. Omia havaintoja puolestaan tallennettiin kirjoittamalla muistiinpanoja ja dokumentoitiin valokuvaamalla. Joistakin kohteista löytyi tietoa myös Konneveden kirkonkylään kohdistuneista aiemmista inventoinneista.

## Tutkimuksen keskeiset käsitteet

### *Kulttuurimme jäljet ympärillämme*

*Kulttuuriperintö* määritellään vuonna 2005 solmitussa Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksessa kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä, niin kutsutussa Faron puiteyleissopimuksessa näin:

*”Kulttuuriperintö tarkoittaa niitä menneisyydestä perittyjä voimavaroja niiden omistajasta riippumatta, jotka ihmisten mielestä kuvastavat heidän jatkuvasti muuttuvia arvojaan, uskomuksiaan, tietojaan ja perinteitään. Tähän kuuluvat kaikki ihmisten ja paikkojen vuorovaikutuksesta aikojen kuluessa rakentuneet ympäristön osat.”*<sup>39</sup>

Suomalaisissa viranomaisteksteissä kulttuuriperintö määritellään ihmisen toiminnan vaikutuksesta syntyneeksi henkiseksi (aineeton) ja aineelliseksi perinnöksi. Rakennukset kuuluvat kiinteään kulttuuriperintöön; kirjat ja esineet irtaimeen kulttuuriperintöön.<sup>40</sup> Heinosen ja Lahden mukaan kulttuuriperinnöksi käsitettiin 1800-luvulla esimerkiksi kieli, kulttuuri, maisemat ja kansanrunot.<sup>41</sup> Tämän jälkeen käsitteen alle luettiin myös kulttuurin huippusaavutukset, kuten monumentit, arkkitehtoniset merkkiteokset, muinaismuistot ja taideteokset.<sup>42</sup> Vähitellen määritelmä on laajentunut käsittämään myös suurempia alueita ja ympäristöjä, luonnonkohteita ja aineetonta kulttuuriperintöä. On siirrytty kokonaisvaltaisempaan kulttuuriperinnön käsitteeseen.<sup>43</sup> Mikään ei kuitenkaan ole kulttuuriperintöä, ennen kuin se yhteiskunnan toimesta määritellään sellaiseksi. Tähän viitataan myös yllä olevassa määritelmässä, ”ihmisten mielestä”. Säilytettäväksi tarkoitettu kulttuuriperintö on yhteiskunnan tai kulttuuriyhteisön valinta ympäröivästä maailmasta ja siten erityisasemaan nostettu. Vaikka kulttuuriperintö on aikaisemmilta sukupolvilta perittyä, on se myös muuttuva ja riippuvainen ajasta: jokainen sukupolvi määrittelee oman, itselleen tärkeäksi koetun kulttuuriperintönsä.<sup>44</sup> Heinonen ja Lahti kuvailevatkin kulttuuriperintöä ”nykyisyyden kulttuurituotteeksi”.<sup>45</sup>

<sup>39</sup> Euroopan neuvosto 2005, 2 artikla, kohta a, <<http://faron-sopimus.org/faron-sopimus-2005/>>. Suomen on tarkoitus ratifioida sopimus vuonna 2015.

<sup>40</sup> Ympäristöministeriö 2011, 61; Ympäristöministeriö & Museovirasto 2014, käsitteistö, <[http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/kasitteisto/fi\\_FI/Kasitteisto/](http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/kasitteisto/fi_FI/Kasitteisto/)>. Katso myös Heinonen & Lahti 2007, 8.

<sup>41</sup> Heinonen & Lahti 2007, 9.

<sup>42</sup> Heinonen & Lahti 2007, 9; Vilkuna 2007, 15–16.

<sup>43</sup> Vilkuna 2007, 15–16.

<sup>44</sup> Heinonen & Lahti 2007, 8-11; Vilkuna 2007, 15–16, 21.

<sup>45</sup> Heinonen & Lahti 2007, 10.

Kuten kulttuuriperinnön määritelmän viimeisessä lauseessa todetaan, *kulttuuriympäristö* on osa kulttuuriperintöä. Kulttuuriympäristö määritellään ihmisen toiminnan tai ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksen tuloksena syntyneeksi ympäristöksi, jolloin sen ominaispiirteet kuvaavat kulttuurin vaiheita ja historiaa. Kulttuuriympäristö on käsitteenä laaja. Se on ympärillämme oleva kokonaisuus, jokapäiväinen ympäristömme, joka koostuu kulttuurimaisemasta, rakennetusta kulttuuriympäristöstä, muinaisjäännöksistä ja perinnebiotoopeista.<sup>46</sup> Nämä kulttuuriympäristöjen osa-alueet esiintyvät ympäristössä itsenäisinä tekijöinä, mutta myös toisiinsa lomittuneina ja ajallisesti kerrostuneina.<sup>47</sup> Kulttuuriympäristö sisältää myös aineetonta kulttuuriperintöä eli ihmisen aina muuttuvan suhteen ympäristöönsä: esimerkiksi ihmisten eriaikaiset rakennuksille antamat merkitykset, maiseman piirteiden tulkinnat, paikoille annetut nimet ja paikkoihin liittyvät muistot.<sup>48</sup>

*Rakennettu kulttuuriympäristö* eli *rakennusperintö* on Anderssonin mukaan näkyvin osa kulttuuriympäristöä.<sup>49</sup> Se on sekä olemassa olevaa rakennettua ympäristöä että maankäytön ja rakentamisen historiaa. Rakennettuun kulttuuriympäristöön luetaan kaikki ihmisen tekemät rakenteet: rakennukset, rakennetut alueet, kuten puistot, yhdyskuntatekniikka ja rakennelmat, kuten tiet, kanavat ja sillat. Rakennusperinnöllä tarkoitetaan yleensä juuri rakennettua kulttuuriympäristöä, mutta joskus sillä viitataan erityisesti vanhoihin rakennuksiin.<sup>50</sup> Tässä tutkimuksessa rakennusperintö- ja rakennettu kulttuuriympäristö -käsitteitä käytetään toistensa synonyymeinä.

Kulttuuriympäristöillä on meille suurta merkitystä. Juuri hyväksytty, Suomen ensimmäinen kulttuuriympäristöstrategia näkee erilaisista ja eri-ikäisistä elementeistä koostuvan kulttuuriympäristön merkittävänä kulttuurisena, taloudellisena, sosiaalisena ja ekologisena voimavarana. Sen mukaan kulttuuriympäristöihin liittyy merkittäviä yhteiskunnallisia ja kulttuurillisia arvoja.<sup>51</sup> Suonto viittaa rakennettuun ympäristöön dokumenttina ja kansakuntamme tallennettuna historiana. Hänen mukaansa rakennettu kulttuuriympäristö kertoo eri

<sup>46</sup> Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 8, <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>>; Ympäristöministeriö 2011, 61; Savolainen 2005, alkusanat, <<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BAFD56BA9-9EC1-4B77-9E38-13AD5CE94ED1%7D/98754>>.

<sup>47</sup> Ympäristöministeriö 2011, 7.

<sup>48</sup> Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 8, <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>>; Ympäristöministeriö 2011, 7, 61.

<sup>49</sup> Andersson 2003, 3.

<sup>50</sup> Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 8-9, <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>>; Ympäristöministeriö 2011, 62-63; Savolainen 2005, alkusanat, <<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BAFD56BA9-9EC1-4B77-9E3813AD5CE94ED1%7D/98754>>; Ympäristöministeriö & Museovirasto 2014, <[http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/kasitteisto/fi\\_FI/Kasitteisto/](http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/kasitteisto/fi_FI/Kasitteisto/)>.

<sup>51</sup> Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 6, 14, <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>>; Savolainen 2005, 7, <<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BAFD56BA9-9EC1-4B77-9E38-13AD5CE94ED1%7D/98754>>.

aikakausten yhteiskuntaihanteista, taloudesta, tekniikasta ja elämäntavoista ja siten rakennettu kulttuuriympäristö on keskeinen osa yhteiskuntamme aineellisia saavutuksia.<sup>52</sup> Lisäksi kulttuuriympäristöt ovat mittava kansallinen omaisuus: rakennettu ympäristömme käsittää noin kaksi kolmasosaa kansallisvarallisuudestamme. Kulttuuriympäristöt toimivat myös yhteisöjen identiteetin perustana ja luovat alueille elinvoimaisuutta, viihtyisyyttä ja omaperäisyyttä. Kulttuuriympäristöjen hoito, esimerkiksi vanhan rakennuskannan säilyttäminen, nähdään kestävää kehitystä tukevana toimintana.<sup>53</sup>

Kulttuuriympäristöt eivät ole pysyviä, koska jokapäiväinen elinympäristömme on ainaisessa kehityksessä ja muutoksessa. Jossakin luodaan uutta kulttuuriympäristöä rakentaen, toisaalla rakennusten korjaaminen ja käytön muuttuminen muuttaa tai säilyttää ympäristöä. Myös kulttuuriympäristöjen tulkinnat ja ihmisten niille antamat arvot ja merkitykset muuttuvat ajan kuluessa. Kuitenkin jokainen sukupolvi ja ihminen jättävät oman jälkensä ympäristöönsä, joten kulttuuriympäristöistä voidaan lukea eri aikojen arvoja, saavutuksia ja elintapoja.<sup>54</sup> Siten erilaiset kulttuuriympäristöt piirteineen ovat myös ainutlaatuisia ja uusiutumattomia. Kerran tuhottu on ainaisesti tuhottu. Nikulan mukaan ”rakennetun ympäristön historialliset ja esteettiset arvot ovat olemassa vain aineeseen sidottuina (rakennuksiin, rakennelmiin) historiallisesti kerrostuneessa ympäristössä.”<sup>55</sup> Kulttuuriympäristön parissa työskentelevät pyrkivätkin ainaisen muutoksen keskellä säilyttämään ja suojelemaan eri aikakausten ihmisten historiaa maisemassa, ja siten edistää meidän tietoisuuttamme omasta historiastamme ja nykyisyydestämme sekä varmistaa tulevien sukupolvien laajan käsityksen historiasta. Kulttuuriympäristöjen tuntemus auttaa myös suunnittelemaan hallitusti tulevaisuutta.<sup>56</sup> Suomen perustuslain mukaan vastuu kulttuuriympäristöistä kuuluu kuitenkin meille kaikille.<sup>57</sup>

---

<sup>52</sup> Suonto 1995, 3.

<sup>53</sup> Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 6, 14, <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>>; Ympäristöministeriö 2001, 7-8; Savolainen 2005, 7, <<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BAFD56BA9-9EC1-4B77-9E38-13AD5CE94ED1%7D/98754>>.

<sup>54</sup> Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 8, 10, <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>>; Savolainen 2005, alkusanat, <<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BAFD56BA9-9EC1-4B77-9E38-13AD5CE94ED1%7D/98754>>; Nikula 2004, 8.

<sup>55</sup> Nikula 2004, 9.

<sup>56</sup> Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 8, <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>>.

<sup>57</sup> Valtion säädöstietopankki Finlex 2014. Suomen perustuslaki 731/1999, 20 §, <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P20>>.

*Modernismi ja moderni rakennusperintö*

Tavallisessa puheessa sanalla *moderni* tarkoitetaan usein juuri valmistuneeseen, uudenaikaiseen, nykyaikaiseen, tämän hetkiseen tai edistyksellisimpään esimerkiksi esineeseen tai rakennukseen.<sup>58</sup> Taidehistorian ja kulttuuriympäristöjen tutkimuksen piirissä sanalla viitataan *modernismiin*, jota Vartola kuvailee 1900-luvun arkkitehtuurin perusolemukseksi.<sup>59</sup> Tässä tutkimuksessa modernismin synnyttämiin ympäristöihin ja rakennuksiin viitataan myös käsitteellä *moderni arkkitehtuuri* tai *moderni rakennusperintö*. Moderniksi rakennusperinnöksi käsitetään modernismin myötä syntyneet rakennukset ja ympäristöt.<sup>60</sup> Kansainväliset modernin rakennusperinnön instituutiot ovat määritelleet modernia rakennusperintöä synnyttäneen ajan alkaneen ensimmäisen maailmansodan jälkeen.<sup>61</sup> Suomen arkkitehtuuriin kansainvälinen modernismi vakiintui *funktionalismin* myötä 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa.<sup>62</sup> Vaikka funktionalismin synnyttämät ympäristöt luetaan moderniin rakennusperintöön kuuluvaksi, on viime aikoina ollut enemmän esillä toisen maailmansodan jälkeen syntyneet ympäristöt. Tämä johtunee siitä, että aikaisemmat inventoinnit kattavat rakennusperinnön 1930–1950-luvuille. Tässä tutkimuksessa modernilla rakennusperinnöllä viitataan toisen maailmansodan jälkeen syntyneisiin ympäristöihin ja rakennuksiin.

Modernismin käsite on hyvin moninainen ja laaja-alainen. Kohon mukaan yleiskäsite lähinnä 1900-luvulla vallinneille useammalle arkkitehtuurityylille, joilla oli samankaltaisia ihanteita uudenlaisen arkkitehtuurin luomiseksi. Modernismi liitetään usein myös yhteiskunnan kehitykseen, modernisaatioon.<sup>63</sup> Vartola kirjoittaa modernismin historian ulottuvat 1700-luvulle, mutta uudenaikaisuutta korostavaan, edistykselliseen ja vanhasta irtautuvaan taiteeseen ja arkkitehtuuriin se liitettiin 1800-luvun loppupuolella. Varsinainen, modernismin ihanteeksi muodostunut irtautuminen vanhasta ja perinteestä tapahtui hänen mukaansa 1900-luvun alussa. Modernismilla tarkoitetaan Vartolan mielestä edistysmielistä, uusiutuvaa ja ajanmukaista arkkitehtuuria.<sup>64</sup>

<sup>58</sup> Vartola 2014, 47, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>; s.v. WSOY Iso tietosanakirja 1996, 232.

<sup>59</sup> Vartola 2014, 254, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>60</sup> Katso esimerkiksi Suonto 1995, 9; Tuominen 1992, passim.

<sup>61</sup> Mikkonen 2010, 114.

<sup>62</sup> Katso esimerkiksi Standertskjöld 2008, 22.

<sup>63</sup> Koho 1999, 8; Koho 2003, 216–223; Vuorinen 2008, 162–164.

<sup>64</sup> Vartola 2014, 47–52, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

*Postmodernismi* käsitetään modernismin vastaiseksi ilmiöksi. Se pyrki irrottamaan modernismin ajattelutavasta ja etsi toisenlaista maailmankuvaa.<sup>65</sup> Postmodernistisen ajattelun syntyminen liittyy Vartolan mukaan 1950- ja 1960-lukujen yhteiskunnallisiin muutoksiin, kuten populäärikulttuurin nousuun ja kaupunki- ja kulutuskeskeiseen elämäntapaan, sekä tieteen voittokulkuun, hyvinvoinnin kyseenalaiseen kasvuun ja teknologian vallankumoukseen. Arkkitehtuurissa postmodernismi ilmeni muun muassa monimuotoisuutena, paikallisuutena ja symboliikkana. Vartola mainitsee myös termit *jälkimodernismi* ja *myöhäismodernismi*, jotka hän erottaa postmodernismista. Molemmat ovat varhaisimmillaan olleet suomenoksia englanninkielisistä termeistä postmodern ja late-modern, mutta ne ovat 1980-luvulla alkaneet tarkoittamaan postmodernismin uudistamaa, uutta suomalaista modernismia, johon Vartola viittaa myös termeillä *uusi modernismi* tai *toinen modernismi*.<sup>66</sup>

---

<sup>65</sup> Vartola 2014, 76–95, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>; Tiezt 1998, 82–87; Standertskjöld 2011, 110; Wasastjerna 2011, 372.

<sup>66</sup> Vartola 2014, passim, esimerkiksi 242, 252–254, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

## 2 RAKENNUSINVENTOINTI TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

### Mitä on rakennusinventointi?

Rakennusinventointi on rakennetun kulttuuriympäristön perustutkimusta, jossa pyritään tunnistamaan ja dokumentoimaan arvokasta rakennusperintöä. Se kohdistuu rakennettuun alueeseen tai rakennukseen, mahdollisesti myös rakennuksen sisätiloihin, materiaaleihin ja kiinteään sisustukseen. Inventoinnissa otetaan aina huomioon inventointikohteen sijainti lähiympäristössään. Inventoinnin tavoitteena on arkistoaineistojen, kirjallisuuden ja maastotöiden aikana tehtyjen havaintojen avulla tehty järjestelmällinen tiedon keräys, analysointi ja tallennus. Tiedoista kootaan tiivistetty kokonaiskuva kohteen nykytilasta, historiasta (suunnittelu- ja muutosvaiheet) ja tulevaisuudessa kohteeseen vaikuttavista asioista sekä kohteen arkkitehtuurillisista ja rakennusteknisistä ominaisuuksista. Inventoinnit ovat kuvauksia kohteesta tietyinä ajankohtana. Myöhemmin kohdetta on voitu muuttaa tai se on voinut jopa hävitä kokonaan. Inventoinnit ovatkin ajasta riippuvaisia ja tarvitsevat päivittämistä tietyn väliajoin.<sup>67</sup>

Inventointeja tehdään ennen kaikkea yhteiskunnallisen suunnittelun ja päätöksen tausta-aineistoksi. Inventointiaineisto toimii niin alueiden ja rakennusten kulttuurihistoriallisen arvon ja siten myös mahdollisen suojelutarpeen määrittelyn perustana. Hyvä inventointi antaa selkeät, tiivistetyt perusteet kulttuuriympäristön hoidolle sekä rakennusten säilyttämiselle ja suojelulle. Inventoinnit ovatkin usein osa museoiden kokoelma-, julkaisu- ja tutkimustoimintaa.<sup>68</sup> Lisäksi inventoinnit on liitetty 2000-luvulla vahvasti osaksi maankäytön suunnittelua ja eritasoisia kaavoitusprosesseja. Ne toimivat kaavoitustyön taustaselvityksinä rakennetun kulttuuriympäristön osalta.<sup>69</sup> Inventoinneista tuli vuosituhaten vaihteessa lakisääteistä toimintaa: vaatimus inventointien teosta kaavoitusvaiheessa on kirjattu Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 9 §:n. Lisäksi laissa veloitetaan useammassa lakipykälässä ottamaan huomioon kulttuurisesti kestävä kehitys, vaalimaan rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvoja sekä edistämään rakentamista, joka perustuu kulttuuriarvoja luoviin ja säilyttäviin ratkaisuihin.<sup>70</sup> Inventointien tekemistä ohjaavat myös Laki rakennusperinnön suojelemi-

<sup>67</sup> Andersson 2003, 3; Härö & Forsius 2007, Mitä inventointi on. OA; Ympäristöministeriö 2011, 60; Niukkanen 2012, 37. Katso myös Sahlberg 2010, 10–14, 19.

<sup>68</sup> Omakohtainen työkokemus; Katso myös Sahlberg 2010, 10–11; Andersson 2003, 3–4; Härö & Forsius 2007, Mitä inventointi on. OA.

<sup>69</sup> Omakohtainen työkokemus; Andersson 2003, 3–4; Härö & Forsius 2007, Mitä inventointi on. OA; Niukkanen 2012, 37; Nummelin, 2012, 65–68.

<sup>70</sup> Valtion säädöstietopankki Finlex 2014b. Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999. Esimerkiksi 1 §, 5 § momentti 3, 9 §, 12 §, 28 § momentti 8, 39 § momentti 8. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#L22>>.

sesta (498/2010) -laki, jossa määritellään kriteerit kulttuurihistoriallisesti merkittävälle rakennukselle,<sup>71</sup> sekä kansainväliset rakennettua kulttuuriympäristöä koskevat sopimukset.<sup>72</sup> Inventointiaineistoa voidaan käyttää myös erilaisissa tieteellisissä tutkimuksissa, korjausrakentamisen suunnittelussa, kulttuuriympäristön hoidossa, ympäristökasvatuksessa ja elinkeinoelämässä (esimerkiksi matkailualalla).<sup>73</sup>

### Inventoinnin vaiheita

Kulttuuriperinnön luettelointia on tehty Suomessa 1600-luvulta lähtien. Seuraavilla vuosikymmenillä kulttuuriperintö oli läsnä myös kirjallisuudessa ja kotiseutukuvauksissa. Järjestelmälliseksi toiminnaksi kulttuuriperinnön dokumentointi muuttui 1870- ja 1880-luvulla Suomen muinaismuistoyhdistyksen ja Muinaistieteellisen toimikunnan (nykyisen Museoviraston) perustamisen myötä. Myös museolaitoksen ja kotiseututyön kehittyminen vaikutti tutkimuksen organisoitumiseen. Aluksi inventointi ja dokumentointi keskittyivät kansallisiin monumentteihin, kuten linnoihin ja muinaisjäänneksiin, mutta 1900-luvun alkupuolella kiinnostuttiin maaseudun säätyläisarkkitehtuurista, talonpoikaisesta rakentamisesta ja elinkeinohistoriasta.<sup>74</sup>

Ensimmäinen, laajasti läpikäyty rakennusperinnön osa-alue olivat puukaupungit, mutta näissäkin keskityttiin aluksi vain huomattavimpiin taloihin. Varhaisimmat kartoitukset ovat 1940-luvulta: Rauman ja Porvoon kaupunki-inventoinnit, Helsingin ja Vantaan kartanorakennusten inventointihanke (1946) sekä Turun alueen kartanorakennusten kartoitus. 1960-luvulla kaupunki-inventoinnit aloitettiin kaikissa vanhoissa puukaupungeissa, ja tutkimus dokumentointineen kehittyi systemaattiseksi työksi.<sup>75</sup>

Seutukaavaliittojen tarpeisiin tehdyt inventoinnit alkoivat 1960-luvulla. Museovirasto julkaisi vuonna 1979 inventointiohjeet ja lomakkeet, millä pyrittiin yhtenäiseen ja vertailukelpoiseen aineistoon.<sup>76</sup> Niukon mukaan rakennusinventointi käsitettiinkin tuolloin rakennusten luetteloinniksi. Inventoinnin ohessa saatavaa historiaa ja sosiaalishistoriaa ei pidetty

<sup>71</sup> Valtion säädöstietopankki Finlex 2014c, Laki rakennusperinnön suojelusta, 8 §. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>>.

<sup>72</sup> Katso esimerkiksi Niukkanen 2012, 38.

<sup>73</sup> Katso esimerkiksi Niukkanen 2012, 37–38.

<sup>74</sup> Härö & Forsius 2007, Inventointien vaiheita. OA.

<sup>75</sup> Härö & Forsius 2007, Inventointien vaiheita. OA; Sahlberg 2010, 17.

<sup>76</sup> Andersson 2003, 12; Härö & Forsius 2007, Inventointien vaiheita. OA.



tärkeänä.<sup>77</sup> Keski-Suomen alueella tutkimustyötä tehtiin kunnittain Keski-Suomen museon toimesta vuosina 1979–1996. Inventointikohteiden valintakriteerit olivat samankaltaiset kuin nykyäänkin, mutta inventoinnit keskittyivät vanhempaan rakennuskantaan, yleisesti ottaen ennen toista maailmasotaa rakennettuihin. Koko maakunnan alueelta inventointikohteita kartoitettiin tuhansia.<sup>78</sup> Maakuntatason inventoinneista syntyi koko maan kattava, johdonmukainen inventointiaineisto, jonka pohjalta on määritelty maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä.<sup>79</sup>

Nikulan mukaan taidehistoriallinen tutkimus kiinnostui vuosituhannen vaihteessa laaja-alaisesti koko visuaalisen kulttuurin tutkimuksesta. Rakennustutkimuksen ja inventointien parissa tämä merkitsi yksittäisten rakennusten tutkimisen sijaan laajempien rakennettujen kokonaisuuksien ja ympäristöjen kartoittamista. Rakennusten ikä tai käyttötarkoitus ei enää sulkenut niitä pois tutkimuksista ja inventoinneista. Inventointien merkitys myös lisääntyi niiden tultua osaksi maankäytön suunnittelua.<sup>80</sup> Luetteloinnin sijasta nykyään inventoinneista puhutaankin rakennetun kulttuuriympäristön selvityksenä. Myös paperiset lomakkeet ovat historiaa: nykyään inventoinnissa käytetään yleisesti erilaisia sähköisiä tietojärjestelmiä, digitaalista valokuvausta ja paikkatietoja. Ongelmaksi on kuitenkin muodostunut inventointien tietosisältöjen, inventointitavan ja tiedonhallintatapojen erilaisuus alan eri toimijoiden välillä: esimerkiksi eri maakuntamuseot ovat kehittäneet oma inventointimenetelmää ja tietokantaansa. Museovirastolla onkin ollut pyrkimys luoda valtakunnallinen tietojärjestelmä inventointien yhtenäistämiseksi.<sup>81</sup> Samalla on ollut puhetta myös kaikille avoimesta, internet-pohjaisesta palvelusta, jossa inventointitiedot ovat helposti saatavilla. Myös inventointeja tekevien asiantuntijoiden koulutusta on kehitetty ja lisätty viime aikoina inventointien laadun ja yhdenmukaisuuden edistämiseksi.

### **Inventointien tekeminen**

Rakennettuja ympäristöjä voidaan tutkia ja dokumentoida monella eri tasolla ja eri menetelmillä. Laajin inventointitaso on valtakunnallinen rakennusperinnön kartoitus, josta vastaa Suomessa Museovirasto. Inventointeja voidaan kohdistaa myös kaavatasojen mukaisesti pai-

<sup>77</sup> Härö & Forsius 2007, Inventointien vaiheita. OA; Niukko 2012, 37, 39.

<sup>78</sup> Andersson 2003, 5, 12.

<sup>79</sup> Härö & Forsius 2007, Inventointien vaiheita. OA.

<sup>80</sup> Nikula 2004, 8; Härö & Forsius 2007, Inventointien vaiheita. OA; Sahlberg 2010, 17.

<sup>81</sup> Omakohtainen työkokemus; Nummelin 2012, 61–62, 68–69; Niukko 2012, 39; Härö & Forsius 2007, Inventointien vaiheita, Inventointien nykytila. OA.

kallisiksi (asemakaava/yleiskaava) tai maakunnallisiksi (maakuntakaava), joiden mukaan vaihtelee myös inventointien tarkkuus. Näistä maakunnallisista, kaupunki- ja kuntainventoinneista, kaupunginosa-/kyläinventoinneista tai pienemmistä alueinventoinneista vastaa yleensä tutkittavan alueen maakuntamuseo.<sup>82</sup> Inventointeja voivat tehdä myös kuntien palkkaamat konsultit riippuen tutkimuksen lähtökohdista.<sup>83</sup> Rakennuskohtaiset inventoinnit voivat ulottua aina rakennuksen huoneisiin ja rakennusosiin asti. Vaikka inventoinnit ja rakennushistoriaselvitykset (RHS) tehdään usein käyttämällä osittain samoja lähteitä ja työmenetelmiä, eroavat rakennushistoriaselvitykset tarkkuudeltaan inventoinneista. Rakennushistoriaselvityksessä rakennuksen historiaan, ominaisuuksiin ja rakenteisiin syvennyttään paljon inventointia tarkemmin, ja useimmiten inventointiaineistoa voi käyttää rakennushistoriaselvityksen aineistona.<sup>84</sup> Inventointiaineistoa käytetään myös kulttuuriympäristöohjelmien pohjana.

Inventointeja voidaan tehdä myös temaattisesti, jolloin tutkimuksen kohteena ovat pelkästään esimerkiksi koulurakennukset, terveyskeskukset tai teollisuusympäristöt. Vuosituhannen vaihteessa kehitettiin analyysimenetelmiä inventointien tekemiseen. Näitä ovat muun muassa Euroopan komission aloitteesta syntynyt SUIIT (Sustainable Development of Urban historic Areas through an active Integration within Towns), Tanskan ympäristöhallinnon kehittämä SAVE (Survey of Architectural Values in the Environment, myös Inter-SAVE) ja norjalaisten kehittämä DIVE (Describe, Illustrate, Value, Enable).<sup>85</sup>

Inventointityön aluksi on tärkeää määritellä sen tavoitteet sekä laatia realistinen aikataulu. Rajauksina voidaan käyttää esimerkiksi ajallista tai alueellista määritelmää. Itse inventointityö voidaan karkeasti jakaa valmistelutöihin, kenttätöihin ja viimeistelytöihin. Valmistelutöiden aikana tutustutaan tutkittavaan alueeseen tai rakennukseen ja etsitään aluetta, kohdetta ja aihepiiriä koskeva kirjallisuus, alueen kartat, aikaisemmat inventoinnit ja selvitykset sekä muut mahdolliset lähdeaineistot.<sup>86</sup> Ennen kenttätöitä on hyvä pitää palaveri työn tilaajan kanssa, sopia työn käytännönjärjestelyistä ja tiedottaa hankkeesta.<sup>87</sup> Kenttätyöt koostuvat arkistotöistä, inventointikohteen dokumentoinnista muistiinpanojen ja valokuvaamisen avulla ja haastatteluista.<sup>88</sup> Sahlbergin mukaan kenttätöiden aikana tutkija havainnoi aistinvaraisesti itse tutkittavaa kohdetta, aluetta tai rakennusta, ja kirjaa havaintonsa ylös. Kenttätöissä

<sup>82</sup> Härö & Forsius 2007, Inventointien sovittamisesta eri kaavatasojen tarpeisiin. OA; Nummelin 2012, 67–68. Inventointitasot myös Sahlberg 2010, 12.

<sup>83</sup> Katso esimerkiksi Nummelin 2012, 62.

<sup>84</sup> Sahlberg 2010, passim.

<sup>85</sup> Lehtimäki & Makkonen 2009, 4.

<sup>86</sup> Katso esimerkiksi Härö & Forsius 2007, Inventointien lähteet. OA; Sahlberg 2010, 29.

<sup>87</sup> Tästä kertoo muun muassa Andersson 2003, 13–14; Härö & Forsius 2007, Vuorovaikutus. OA.

<sup>88</sup> Katso esimerkiksi Andersson 2003, 14–24; Sahlberg 2010, 15.

tehtyjä ja arkistolähteistä tekemiään havaintoja vertailemalla tutkija voi määritellä rakennuksen alkuperäisyysasteen, mitä tietoa tarvitaan kohteen arvotukseen.<sup>89</sup> Kenttätöiden jälkeen kerätty aineisto työstetään analyttiseksi tiedoksi ja tallennetaan pysyväisarkistoon. Tuloksista ja havainnoista kirjoitetaan mahdollisesti myös raportti. Kaikista kohteista tulisi olla yhdenmukaiset tiedot, jotka on hyvä jäsentää tekstiksi samassa järjestyksessä. Inventointityön jälkeen inventointi luovutetaan myös tilaajalle, tallennetaan työn ohessa syntynyt dokumentointiaineisto ja mahdollisesti tiedotetaan tutkimustuloksista.<sup>90</sup>

Kohteita voidaan inventoida alue-, kohde- ja rakennustasoisesti. Aluetasolla kuvataan alueen yleispiirteitä ja käyttöä, alueen syntyä ja kehitystä sekä siihen liittyviä historiallisia tapahtumia. Jos alueen rakennuksia ei inventoida, voidaan niistä aluetasolle kirjata ylös perustiedot. Kohde voi olla yksittäinen rakennus tai rakennusryhmä, kuten maatila. Rakennustasolle kirjataan kohteen erilliset rakennukset. Kohteen kuvauksen olisi hyvä sisältää kuvauksen sijainnista ja lähiympäristöstä, nykyisestä käytöstä, arkkitehtuurista, suunnittelijasta, valmistumisvuodesta sekä rakennustaiteellisista ja -teknisistä yksityiskohdista ja erityispiirteistä. Erityispiirteitä voivat olla esimerkiksi koristeaiheet, kuistit, erkkerit, poikkipäädyt ja laajennukset. Myös kantava rakenne, runkomateriaali ja rakennuksessa käytetyt rakennusmateriaalit tulisi tunnistaa. Historiaosioon kirjoitetaan tiivistetysti kohteen synty- ja muutoshistoria: esimerkiksi kuka on rakentanut talon ja mitä muutoksia on tapahtunut rakennuksen käytössä tai tehty itse taloon. Myös tiedot muutosten suunnittelijoista ja rakentajista tulee kirjata ylös. Tietoihin merkitään kohteen suojelullinen tilanne: onko kohde suojeltu, millainen kaava alueella on ja tiedot rakennuksen säilymistä uhkaavista tekijöistä, kuten huonosta hoidosta tai mahdollisista rakennus- ja korjaushankkeista. Arviointiosuudessa kerrotaan tiivistetysti kohteen kulttuurihistorialliset arvot ja eritellään, mihin seikkoihin ne perustuvat.<sup>91</sup>

### **Inventointikohteiden valinta ja arvottaminen**

Inventointikohteet ovat perinteisesti valikoituneet tarkempaan tutkimukseen tiettyjen kriteerien avulla. Valintaa tehdessä on tarkasteltu muun muassa rakennuksen käyttötarkoitusta, rakennustaiteellisia ja -tekniisiä piirteitä, säilyneisyyttä ja ympäristöä, jossa rakennus on. Myös käytettävissä olevat lähdemateriaalit vaikuttavat valintaan, ja kohteessa voi toteutua yksi tai

<sup>89</sup> Sahlberg 2010, 15, 27, 48–49.

<sup>90</sup> Omakohtainen työkokemus.

<sup>91</sup> Omakohtainen työkokemus; Katso myös esimerkiksi Andersson 2003, 18–23, 25–28; Sahlberg 2003, 40–45.

useampi kriteeri.<sup>92</sup> Inventointikohteiden valintaa on tehty pitkään kohteiden arvottamiskriteerien perusteella, joten käsittelen ne samassa yhteydessä. Vaikka Keski-Suomen museossa kehitimme inventointia ilmiölähtöiseen suuntaan, toimivat nämä kriteerit vielä arvotuksen perustana ja osana valintaprosessia.

Pitkään ensimmäisenä valintakriteerinä toimi rakennuksen *ikä*. Jo pelkästään rakennuksen valmistuminen ennen toista maailman sotaa tai aikaisemmin toi sen inventoinnin piiriin, koska vanha rakennuskanta oli ja on edelleen harvinaista.<sup>93</sup> Modernin rakennusperinnön inventoinnissa voidaan niin ikään ajatella iän olevan yksi valintakriteereistä: rakennuksen tulee olla valmistunut toisen maailmansodan jälkeen. *Harvinainen* tai *ainulaatuinen* kohde edustaa esimerkiksi harvinaista rakennustyyppiä, rakennustapaa, arkkitehtuurisuuntausta tai häviävää rakennuskantaa. *Tyypillinen* kohde kuvaa esimerkiksi tietyn aikakauden ja/tai alueelle luonteenomaista rakennustapaa. *Edustavalla* kohteella on aluetta ja/tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet, jotka ovat säilyneet hyvin. Yksi kriteeri on *alkuperäisyys (säilyneisyys, autenttisuus)*: kohde voi olla alkuperäisessä tai sitä vastaavassa käytössä ja/tai rakennuksessa on havaittavissa alkuperäinen arkkitehtuuri, idea ja/tai rakennustapa. Rakennukseen tehdyt muutokset sopivat siihen luontevasti. Rakennus voi olla myös *historiallisesti* merkittävä, jolloin sitä pidetään historiallisen kehityksen, tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä. *Kerroksellisuus* kuvastaa historiallista kehitystä ja eriaikaisia arvostuksia. Kerroksellisessa ympäristössä tai rakennuksessa on näkyvissä eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet. Nämä ilmentävät rakennuksen rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa, mikä tuo jatkuvuutta ympäristöön.<sup>94</sup> Andersson mainitsee yhdeksi kriteeriksi myös ympäristön *yhtenäisyyden*: alueen rakennuskanta on syntynyt ja säilynyt yhtenäisenä tyyllisesti tai maisemallisesti. Yksittäinen kohde voi olla merkittävä osana tällaista kokonaisuutta.<sup>95</sup>

Inventointikohteiden ja -alueiden arvotuksen yhteydessä puhutaan usein kulttuurihistoriallisista, rakennushistoriallisista ja -taiteellisista sekä maisemallisista arvoista, joita perustellaan yllä olevilla kriteereillä.<sup>96</sup> *Kulttuurihistorialliset arvot* liittyvät alueen tai rakennuksen historiaan, siihen liittyviin henkilöihin, tapahtumiin ja ilmiöihin. Ne usein valottavat

<sup>92</sup> Katso esimerkiksi Andersson 2003, 5-10.

<sup>93</sup> Andersson 2003, 5, 9; Nikula 2004, 7; Suomen virallisen tilaston (SVT, 2013) mukaan Suomen rakennuskannasta 5 % on rakennettu ennen vuotta 1921. <[http://www.stat.fi/til/rakke/2013/rakke\\_2013\\_2014-05-23\\_kat\\_002\\_fi.html](http://www.stat.fi/til/rakke/2013/rakke_2013_2014-05-23_kat_002_fi.html)>.

<sup>94</sup> Valtion säädöstietopankki Finlex 2014c. Laki rakennusperinnön suojelusta 498/2010, 8 §, <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>>; Andersson 2003, 6.

<sup>95</sup> Andersson 2003, 6.

<sup>96</sup> Omakohtainen työkokemus; Andersson 2003, 7-10.

rakentamisen syitä ja taustoja. Historiallisia arvoja ovat muun muassa asutushistoriallinen, talous- ja teollisuushistoriallinen, sivistyshistoriallinen ja liikennehistoriallinen. *Rakennushistoriallisesti arvokas* rakennus ilmentää esimerkiksi tiettyä arkkitehtonista tyyliä tai rakennustyyppiä ja/tai edustaa tiettyä rakennustapaa ja -tekniikkaa.<sup>97</sup> Rakennushistorialliset arvot perustuvat kohteen fyysisiin ominaisuuksiin, jolloin niiden merkitys avautuu tutkijan rakennuksen iästä ja arkkitehtuurista tekemän analyysin kautta. Samalla huomioidaan myös rakennuksessa käytetyt rakennustekniikat ja -materiaalit sekä mahdolliset muutokset ja korjaukset. *Rakennustaiteelliset arvot* liittyvät rakennuksen arkkitehtuuriin, sen esteettisiin piirteisiin. Rakennuksessa voi olla myös yksittäinen rakennustaiteellisesti merkittävä osa, kuten arvokas sisätila.<sup>98</sup> *Maisemallinen arvo* liittyy rakennuksen ja sen lähiympäristön suhteeseen, ja liittyy siten kulttuurimaisemaan. Rakennus voi sulautua hyvin ympäristöönsä ja olla siten osa sitä. Toisaalta se voi myös olla ympäristöään hallitseva elementti tai maisemallinen kiintopiste.<sup>99</sup> Lisäksi kohteita arvotetaan eri viranomaisten toimesta paikallisesti, maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi.

On huomattava, että inventointi ja inventoitujen kohteiden arvottaminen on kaksi eri tapahtumaa. Viranomaisten tekemä arvottaminen ja suojelupäätökset perustuvat inventointiaineistoon ja ovat siten riippuvaisia sen laadusta.<sup>100</sup> Härön ja Forsiuksen mukaan kulttuurihistoriallinen arvottaminen luo perustelut, miksi jokin alue tai rakennus tulisi säilyttää. Kuitenkin viranomaisten päätösten tueksi inventoijan on kyettävä erittelemään ja analysoimaan inventointikohteen ominaispiirteitä ja liittämään ne ajalliseen, yhteiskunnalliseen ja alueelliseen kontekstiin.<sup>101</sup> Samalla hän tulee alustavasti määritelleeksi kohteen historiallisia, rakennushistoriallisia ja -taiteellisia sekä maisemallisia arvoja. Tärkeää määrittelyssä onkin objektiivisuus ja neutraalius.<sup>102</sup>

<sup>97</sup> Omakohtainen työkokemus; Andersson 2003, 8-9; Härö & Forsius 2007, Arvottaminen, rakennushistorialliset arvot.OA.

<sup>98</sup> Omakohtainen työkokemus; Härö & Forsius 2007, Arvottaminen, rakennushistorialliset arvot ja rakennustaiteelliset arvot. OA.

<sup>99</sup> Omakohtainen työkokemus; Andersson 2003, 10; Härö & Forsius 2007, Arvottaminen, ympäristölliset ja maisemalliset arvot. OA.

<sup>100</sup> Katso esimerkiksi Andersson 2003, 4; Härö & Forsius 2007, Arvottaminen. OA.

<sup>101</sup> Kivilaakso 2011, 10–11, 14, <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>; Härö & Forsius 2007, Arvottaminen. OA.

<sup>102</sup> Härö & Forsius 2007, Arvottaminen. OA; Sahlberg 2010, 22.

## Kulttuurihistoriallisiin ilmiöihin perustuva inventointi

Juha Vuorinen pohti vuonna 2008 modernin rakennusperinnön tutkimisen ja arvottamisen haasteita artikkelissaan *Vielä tunnistamattoman arvottamisesta – hajamietteitä uudemman rakennuskannan arvottamisen ja tunnistamisen sietämättömästä vaikeudesta*.<sup>103</sup> Vuorisen mielestä modernismin tutkimuksessa on keskitytty liikaa sen ymmärtämiseen arkkitehtuurillisenä ilmiönä ja hän ehdottaa tutkimuksen laajentamista itse modernisaatioon ja sen synnyttämiin historiallisiin ilmiöihin, taloudesta ja politiikasta aina kulttuuriin saakka. Olen samaa mieltä myös Vuorisen ajatuksen kanssa, että varsinkin moderni rakennusperintö tarvitsee vankat perusteet ja selkeät kriteerit kulttuuriympäristön vaalimiseen. Ratkaisuksi Vuorinen esittää perinteisen ensisijaisesti havaintoihin perustuneen ja kriteereinään erityisesti ikää, säilyneisyyttä ja jopa kauniiksi koettuja piirteitä pitävän inventointitavan muuttamista käänteiseksi, jolloin havainnoinnissa tehdyt virheet, erilaiset painotukset ja subjektiiviset mieltymykset karsiutuvat minimiin, jopa katoavat. Uudenlaisen tutkimustavan pohjaksi hän esittää analysoidun, modernisaation synnyttämiin eri ilmiöihin pohjautuvan ja eri tietotasoihin jakautuvan tietopohjan laatimista. Kulttuuriympäristöjä tutkittaisiin tämän tietopohjan avulla, jolloin tieto ja analyysi edeltäisivät ympäristöstä tehtäviä havaintoja. Tutkimus laajenee siten perinteisen arkkitehtuurikentän ulkopuolelle, mutta moderni rakennusperintö on Vuorisen mukaan parhaiten ymmärrettävissä asioiden suhteiden ja kontekstin avulla arkkitehtuurin ja kulttuurin liittyessä kiinteästi toisiinsa. Tutkimuksen kohteena olevan objektin sijaan rakennus on nähtävä yhden tai useamman ilmiön synnyttämänä kokonaisuutena. Vuorisen esittämä uusi tutkimustapa vaatii aluksi laajaa tausta-aineiston järjestelmällistä jäsentämistä: tietopohjan luomista jo tutkitusta tiedosta ja vielä tutkimattomista suomalaisen yhteiskunnan rakentamiseen liittyvistä ilmiöistä. Tutkittavaa kohdetta voidaan verrata tietopohjaan kerättyihin muihin rakennuksiin ja tietoihin ja siten sijoittaa se omaan kontekstiinsa. Kun kohteen oma konteksti ja suhde muihin ovat näin ollen selkeitä, helpottuu myös kohteen arvottaminen.<sup>104</sup>

Museovirasto on kiinnittänyt huomiota modernin rakennusperinnön tutkimuksen haasteellisuuteen ja tutkimuksen muuttamiseen ilmiöpohjaiseksi. 2010-luvun alussa Museovirasto aloitti Rakennettu hyvinvointi-hankkeen, jonka tarkoituksena on tarkastella kulttuuriympäristöjä yhteiskunnan kehityksen ja aikakaudelle tyypillisten ilmiöiden kautta. Mikko-

<sup>103</sup> Artikkelissa esitetyt ajatukset pohjautuvat Vuorisen vuonna 2005 julkaistuun väitöskirjaan *Hyvinvointivaltion avoin muoto*, 17–19, <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvinvoi.pdf>>.

<sup>104</sup> Vuorinen 2008, 164–165.

sen mukaan Suomessa ollaankin siirtymässä kohti kulttuurillisista prosesseista käsin tarkastelevaa kulttuuriympäristön tutkimusta.<sup>105</sup>

Myös Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointihankkeessa pyrimme kehittämään inventointityön ohessa modernin rakennusperinnön inventoinnin menetelmiä ja työkaluja. Kenties Vuorisen ajatukset takaraivossani ideoimme yhdessä kollegoideni Nina Moilasan ja Hanna Tyvelän kanssa Keski-Suomen museon käyttämään KIOSKI-inventointitietokantaan Ilmiötason, jonka tarkoituksena on toimia tutkijoiden ja viranomaisten työkaluna niin tutkimuksen teossa, arvottamisessa kuin kulttuuriympäristön hoidossa. Ilmiötason kehittäminen ja täydennystä on jatkettu minun ja Ninan jäätyä äitiyslomalle.

Ilmiötaso jakaantuu yhdessä koko kulttuuriympäristön hoidosta vastaavan tiimin kanssa määrittelemiimme yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja niiden alailmiöihin. Ilmiöitä ovat muun muassa aikakaudet, arkkitehdit ja rakennusarkkitehdit, asuinympäristöt, liike-elämän ja kaupan ympäristöt ja rakennusliikkeet. Lisäksi ilmiöt jakaantuivat alailmiöihin, joita ovat esimerkiksi kerrostalot, rivitalot, kaupat ja liikekiinteistöt ja pankkirakennukset. Arkkitehtuurityyleistä ja aikakausista puhuttaessa päädyimme käyttämään aikakausijaottelua. Näin välitimme esimerkiksi arkkitehtuurityyleihin läheisesti liitetyt, hankalat arkkitehtuurityylin aikamäärittelyt. Vuosikymmenten alle on tarkoituksena kerätä kunkin aikakauden arkkitehtuurin eri piirteet ja ihanteet sekä tyypillisimmät aikakaudella käytetyt rakennusmateriaalit ja rakenteet.

Ideanamme oli, että jokaiseen KIOSKIN ilmiökenttään voidaan kerätä yleistä tietoa: lyhyt kuvaus ja historia ilmiöstä sekä muuta siihen liittyvää tietoa. Tietoa ehdittiin hankkeessa työskennellessäni kerätä esiinnousseista aikakauden ilmiöistä, suunnittelijoista, rakennusliikkeistä ja rakennusmateriaaleista. KIOSKISSA inventoidut alueet ja kohteet pystyy linkittämään eri ilmiöihin, useampaankin, jolloin ilmiöt saavat esimerkkejä ja tutkitut rakennukset kontekstin ympärilleen. Kohteeseen linkitetty ilmiötasot, kuten vuosikymmen, suunnittelija, rakentaja, yhteiskunnallinen ilmiö, näkyvät tietokannan kohdesivulla inventointitietojen yllä, jolloin kohteesta saa heti pääasiat selville. Toisaalta jostakin suunnittelijasta kertovassa ilmiössä voi nähdä heti kaikki hänen suunnittelemissa rakennuksiksi linkitetty kohteet. Linkitysten kautta syntyy myös temaattista aineistoa: esimerkiksi koulurakennuksista tietoa etsivä näkee niin ikään Keski-Suomen inventoidut koulurakennukset kyseisen linkitetynä kyseisen ilmiön alaisuuteen. Näin ilmiötaso palvelee tutkijoita ja viranomaisia riippumatta, mistä näkökulmasta käsin tiedonhakua tehdään. Linkittämisen avulla inventointitietokan-

---

<sup>105</sup> Mikkonen 2010, 113, 117.

taan muodostuu tietoverkko, jonka eri linkkien kautta pääsee etsimänsä tiedon luokse. Tärkeää linkittämisessä onkin yhdessä määriteltyjen ohjeiden ja tavoitteiden noudattaminen.

Ilmiötaso-työkalusta oli hyötyä modernin rakennusperinnön inventoinnin suuren tietomassan ja inventointien sivutuotteena tulevan tiedon, esimerkiksi suunnittelijan henkilöhistorian, tallentamisessa ja jäsentämisessä, mutta myös esimerkiksi raportin kirjoittamisessa tiedon ollessa helpommin löydettävissä ja jäsennehtynä. Se helpottaa myös kohteiden arvottamista, koska ilmiötason kautta kohdetta voidaan verrata helposti muihin samanlaisiin kohteisiin. Saman ilmiön alle koottuna rakennuksista nousee helpommin esille myös maakunnallisesti merkittävät kohteet. Tutkijat voivat pelkällä hiiren klikkauksella liittää kohteen muiden samanlaisten rakennusten joukkoon ja laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Lisäksi se auttaa tulevaisuudessa myös tiedon jatkokäsittelyä: lausuntojen antoa, korjausrakentamisen neuvontaa ja tutkimusta.

Ilmiötason luominen ja sen tasojen eli ilmiöiden määrittely auttoi myös itse inventointityössä. Varsinkin kohteiden valinta helpottui ja nopeutui, koska niiden valintakriteeriksi muodostuivat yhdessä määritellyt tutkimustavoitteet ja yhteiskunnalliset ilmiöt. Modernin rakennusperinnön tutkijoilla juurikaan ole vertailuaineistoa saatavilla modernin rakennusperinnön tutkimuksen vähyyden vuoksi. Ilmiöpohjaisen ja rakennustyyppien mukaisen inventoinnin myötä tämä ongelma poistui osittain. Joka inventointi tuotti tietokehykseen lisää kohteita ja siten alkoi muodostua vertailuaineistoa. Tällä tutkimustavalla päästiin lähemmäksi totaali-inventointia maantieteellisesti eri alueilla, jolloin inventointiaineistot tulivat kokonaisvaltaisemmiksi ja yhdenmukaisimmiksi. Lisäksi ilmiöpohjainen tutkimus mahdollistaa kohteen arvon määrittelyn ja kohteiden keskinäisen vertailun tutkimuksen kautta.



### 3 SUOMALAINEN MODERNI RAKENNUSPERINTÖ

Viitattaessa arvokkaaseen kulttuuriympäristöön useimpien ajatukset suuntautuvat vanhempaan rakennettuun ympäristöön, kuten kartanoihin, vanhoihin maatiloihin ja perinteisiin viljelysmaisemiin.<sup>106</sup> Kuitenkin suomalaisen rakennetun kulttuuriympäristön leimaavin piirre on rakennuskannan nuoruus: yli 80 % rakennuksistamme on tehty viimeisen 50 vuoden aikana. Jos ajatellaan aikaa 1920-luvulta lähtien, nousee nuoren rakennuskannan määrä yli 90 % rakennuskannastamme.<sup>107</sup> Tällä nuoremmalla kulttuuriympäristöllä, niin kutsutulla modernilla rakennusperinnöllä, on paljon tärkeitä piirteitä, merkityksiä ja arvoja, joita tulisi säilyttää esimerkkinä juuri kyseisestä ajasta.<sup>108</sup>

Modernista arkkitehtuurista on tullut leimaavin piirre rakennetussa ympäristössä.<sup>109</sup> Modernin rakennusperintömme tyypillisiä piirteitä ovat Suonnon mukaan niukuus, tarkoituksenmukaisuus ja vaatimattomuus. Tämä vähäeleinen arkkitehtuuri on hyvin herkkää muutoksille. Usein sen idea on rakennuksen mittasuhteissa tai pienissä yksityiskohdissa, kuten ovenkahvoissa, kaiteissa ja tehosteväreissä.<sup>110</sup> Modernismin ihanteet yhdenmukaisuudesta ja tasa-arvosta sekä standardisoidusta ja teollisesta rakentamisesta johti rakennusten tyypillistymiseen ympäri maata. Moderni rakennusperintömme muodostuukin enimmäkseen normien mukaan rakennetuista arkisista käyttörakennuksista, jotka toistuvat samankaltaisina paikkakunnalta toiselle. Heikot paikalliset piirteet ovat Suonnon mukaan vain suomalaisen modernin rakennusperinnön erityispiirre.<sup>111</sup> Toisin kuin vanhat arkkitehtuurityylit, moderni arkkitehtuuri muutti myös koko suunnittelun ja rakentamisen perinteet ja työtavat yhdessä uusien rakennustekniikoiden ja -materiaalien kanssa.<sup>112</sup> Rakentamisesta tuli teollista ja tiukasti normitettua toimintaa, joka perustui rakennusalan tutkimukseen.<sup>113</sup>

<sup>106</sup> Lahdenvesi-Korhonen 2009, 8; Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 8.

<sup>107</sup> Ympäristöministeriö 2001, 1, <[http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Erillisjulkaisut/Rakennusperintostrategia\(4727\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Erillisjulkaisut/Rakennusperintostrategia(4727))>. 0. Katso myös Suonto 1995, 17; Vuorinen 2008, 161.

<sup>108</sup> Lahdenvesi-Korhonen 2009, 8; Savolainen 2005, alkusanat.

<sup>109</sup> Suonto 1995, 5-9.

<sup>110</sup> Suonto 1995, 5; Wasastjerna 2011, 226–237.

<sup>111</sup> Suonto 1995, 17, 26. Katso myös Tuominen 1992, 16.

<sup>112</sup> Heinonen 1986, 14–24; Tuominen 1992, 21.

<sup>113</sup> Tuominen 1992, 21.

## Modernismin historiaa

Modernismin syntyä pohjustivat Euroopassa 1800- ja 1900-luvun vaihteessa tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset. Voimakas teollistuminen, kaupungistuminen, uudet tieteelliset löydöt ja keksinnöt muuttivat maailmaa, mutta loivat samalla epäkohtia, varsinkin sosiaalisia. Yhteiskunnan murros synnytti uusia arkkitehtuurisuuntauksia, jotka pyrkivät eroon perinteisestä klassisesta, koristeellisesta muotokielestä ja yrittivät jokainen omalla tavallaan selittää muuttuvaa maailmaa. Pyrittiin löytämään uusia arkkitehtonisia ilmaisutapoja ja yleispätevä rakennustyyli. Lisäksi uudenlaiset rakennustyytit sekä ennennäkemättömät rakennusmateriaalit ja lasi-, rauta- ja betonirakenteet mullistivat rakentamisen alan ja antoivat suunnittelijoille ennennäkemättömiä mahdollisuuksia luoda uusia muotoja.<sup>114</sup>

Modernismin katsotaan alkaneen ensimmäisen maailmansodan romuttaessa vanhat käsitykset maailmasta ja järjestyksestä.<sup>115</sup> Modernismin muotokieleen, teoriaan ja ideologiaan sekä modernistisen arkkitehtuurin läpimurtoon vaikuttivat ennen kaikkea hollantilainen De Stijl –taiteilijaryhmä, saksalainen Bauhaus-koulu ja sveitsiläis-ranskalainen arkkitehti Le Corbusier.<sup>116</sup> Modernismin teoria ja ideologia perustuu osittain De Stijl-ryhmän ihanteisiin ja periaatteisiin. Selkeyttä ja yksikertaisuutta korostanut sekä yksilöllisyyttä ja traditiota karttanut ryhmä vaikutti myös Bauhausin taidekoulun oppeihin. Taidekoulu Bauhausin tavoitteena oli kokonaisvaltainen taideteollinen suunnittelu, ja se kehitti erityisesti rakennustekniikkaa ja teollista rakentamista. Modernismiin omaksuttiin piirteitä varsinkin koulun johtajan, arkkitehti Walter Gropiuksen suunnittelemista rakennuksista.<sup>117</sup> Le Corbusierin kehittämistä teeseistä puolestaan tuli modernististen arkkitehtien käyttämä säännöstö, ja hänen huikeat mietteet kaupunki- ja asunosuunnittelussa tekivät tilaa uudenlaiselle, modernistiselle ajattelulle.<sup>118</sup> Insinööriarkkitehtuurille vaihtoehdon luonut, mutta lähinnä myöhempien aikojen inspiraation lähteenä toimi lisäksi venäläinen konstruktivistien ryhmä. Konstruktivismiin kuuluivat abstraktit, geometriset sommitelmat ja rakenteet, pelkistäminen sekä dramaattisuus.<sup>119</sup> Vartolan mukaan konstruktivistien ”puhtaan abstrakti ihanne muotojen, värien ja ma-

<sup>114</sup> Tietz 1998, 7-9, 19-20, 30-31; Gympel 2005, 75-77. Katso myös Heinonen 1986, 1-3.

<sup>115</sup> Tietz 1998, 30-31; Vartola 2014, 54, 80-81, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>; Mikkonen 2010, 114.

<sup>116</sup> Heinonen 1986, 1-3; Koho 1999, 33-35; Tietz 1998 31-33.

<sup>117</sup> Tietz 1998, 33; Gympel 2005, 88-90.

<sup>118</sup> Standertskjöld 2008, 22; Tietz 1998, 36-39, 63-64; Gympel 2005, 90-92.

<sup>119</sup> Tietz 1998, 34-35.

teriaalien platonisen puhtaasta perusluonteesta” otettiin myös Bauhausissa esteettiseksi esikuvaksi.<sup>120</sup>

Arkkitehtoninen ilmaisu ja 1900-luvun ajattelutapa uudesta maailmasta liitettiin yhteen, jolloin arkkitehtuurista tuli nykyaikaisen rakentamisen ja elämäntavan ilmentymä ja arkkitehdeistä visionäärejä ja sankarillisia taiteilijajanoja.<sup>121</sup> Uuden arkkitehtuurin tavoitteena oli luoda aivan uudenvuorokauden esteettinen muotokieli, joka noudatti kuutiomaisia muotoja, suorakulmaisuutta ja koristeettomuutta. Arkkitehtuurin tuli olla asiallista, muodoiltaan selkeää ja pinnoiltaan puhdasta.<sup>122</sup> Ensimmäisen maailmansodan jälkeen korostui ajatus yhdestä, uudesta maailmasta ja yhdestä, kauneuteen, toiminnallisuuteen ja käytettävyyteen perustuvasta arkkitehtuurista. Uusi arkkitehtuuri muuttui valtavirraksi, *kansainväliseksi tyyliksi* kuten sitä aikanaan kutsuttiin. Toinen tuolloin käytetty termi oli *’uusi traditio’*; modernismi käsitteenä vakiintui vasta myöhemmin.<sup>123</sup> Kansainvälinen tyyli saavutti suuren suosion jo ennen toista maailman sotaa, ja yhtenäisti siten kaupunkien katunäkymiä eri puolilla maailmaa.<sup>124</sup>

Kansainvälisen tyylin piirteinä pidetään Le Corbusierin teesien mukaisesti valkoista rappauspintaa, tasakattoja, nauhaikkunoita, runkorakenteesta vapaata julkisivua ja sen vapaata sommittelua (esimerkiksi verhoseinät) ja avointa pohjaratkaisua. Näistä monet olivat teknisesti mahdollisia vain teräsbetonisen pilari-laatta runkoratkaisun avulla, jonka käyttöönoton myötä seinärakenne jakaantui kantavaan rakenteeseen ja verhomaiseen, runkoon ”ripustettavaan” julkisivuun.<sup>125</sup> Teräsbetonista ja lasista tulikin modernin arkkitehtuurin tunnusmerkkejä.<sup>126</sup> Vartola puolestaan määrittelee kansainvälisen tyylin kolme esteettistä periaatetta näin: ”arkkitehtuuri tulee ymmärtää tilakappaleena (volume) eikä massana (mass)”, ”sommittelun tulee perustua säännönmukaisuuteen eikä symmetriaan” ja ”arkkitehtuurin tehovoimassa tulee luottaa materiaaleihin, mittasuhteisiin ja viimeistelyihin yksityiskohtiin ulkokohtaisen koristelun sijasta”. Monet Vartolan esittämistä ihanteista toteutuvat modernismissa Le Corbusierin periaatteiden mukaisesti.<sup>127</sup>

Le Corbusierin ja Walter Gropiuksen lisäksi uuden arkkitehtuurin suuriksi nimiksi nousivat esimerkiksi Ludwig Mies van der Rohe ja Frank Lloyd Wright. Van der Rohen lausahduksesta ”vähemmän on enemmän” tuli koko arkkitehtisukupolven iskulause, ja hänen

<sup>120</sup> Vartola 2014, 51–52, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>121</sup> Vartola 2014, 47–52, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>122</sup> Tietz 1998, 20, 31–34, 92; Gympel 2005, 88–89; Standertskjöld 2006, 22.

<sup>123</sup> Vartola 2014, 53, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>124</sup> Tietz 1998, 39; Gympel 2005, 91.

<sup>125</sup> Tietz 1998, 20, 31–34, 92; Gympel 2005, 88–89; Standertskjöld 2006, 22. Pilari-palkki-rakenteesta myös Vartola 2014, 54, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>126</sup> Tietz 1998, 57.

<sup>127</sup> Vartola 2014, 55–56, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>..

ajatukset ja klassis-modernistinen arkkitehtuuri vaikuttivat suomalaiseen arkkitehtuuriin erityisesti 1960-luvulla.<sup>128</sup> Suomessa Mies van der Rohe'n pilvenpiirtäjistä otettiin mallia erityisesti 1950- ja 1960-luvulla yleistyneisiin rasterijulkisivuihin, niin kutsuttuihin verhoseiniin<sup>129</sup>. Modernismin ihanteita ja ideologiaa alettiin kritisoida 1950–1960-luvulla, jolloin maailma oli jälleen kokenut rajun kulttuurimuutoksen toisen maailmansodan, tieteen voittokulun, hyvinvoinnin kyseenalaisen kasvun ja teknologian vallankumouksen vuoksi. Modernistisesta ajattelutavasta irrottautunut ja sitä vastaan asettautunut, ilmaisunvapautta ja merkityksiä korostanut *Postmodernismi* vakiinnutti paikkansa arkkitehtuurin kentällä 1970- ja 1980-luvun vaihteessa, mutta sen hohto katosi pian. Postmodernismi aiheutti kuitenkin sen, että modernismin ylivalta oli murtunut.<sup>130</sup>

### Modernismi Suomessa

Modernismin ideologiset ensiaskeleet on otettu Suomessa 1900-luvun alussa.<sup>131</sup> Kohon mukaan Suomessa esiintyi yksittäisiä teräsbetonitekniikalla tehtyjä ja suuria ikkunapinta-aloja sisältäviä rakennuksia aivan 1900-luvun ensivuosisikymmeninä. Yleisesti ottaen Suomi jättäytyi modernistisesta valtavirrasta, koska täällä modernistiselle arkkitehtuurille ei ollut tarvetta ensimmäisen maailmasodan tuhojen jäädessä vähäisiksi. Arkkitehtuurin kenttää hallitsi varsin klassistinen ja traditionaalinen arkkitehtuuri.<sup>132</sup> Modernismin aikakauden katsotaan Suomessa alkaneen Bauhausin kautta omaksutun koristeettoman, pelkistetyn ja tarkoituksenmukaisen *funktionalismin* (*uusasiällisuus, uusi rakentaminen, uusi arkkitehtuuri*) läpimurrosta alkaen 1920- ja 1930-luvun vaihteessa.<sup>133</sup> Suomalaiset arkkitehdit hakivat arkkitehtuuriin kansainvälisiä vaikutteita, mutta niitä ei hyväksytty suoraan suomalaiseen modernismiin. Vaikutteiden avulla suomalaisesta modernismista kehittyi omanlainen, kansallisiin arvoihin pohjautunut arkkitehtuurisuuntaus, jota pidetään pehmeämpänä ja luonnollisempana kansanväliseen tyy-

<sup>128</sup> Koho 1994, passim.

<sup>129</sup> Tietz 1998, 60–61; Standertskjöld 2011, 36

<sup>130</sup> Tietz 1998, 82–89; Gympel 2005, 105–108; Vartola 2014, 76–86, 236, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>131</sup> Koho 1999, 6, 15–36; Vartola 2014, 57–59, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>132</sup> Koho 1999, 6, 15–36.

<sup>133</sup> Suonto 1995, 9; Heinonen 1986, 9–13, 277–284; Standertskjöld 2008, 20–23; Vartola 2014, 57–59, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

liin verrattuna.<sup>134</sup> Suomessa kuitenkin noudatettiin myös modernismiin läheisesti liittyviä teesejä ja sääntöjä, joilla luotiin modernin arkkitehtuurin olomuoto.<sup>135</sup>

Modernismi pyrki historiallisten muotojen ja tradition kieltämiseen. Tulevaisuuden katsova, teknologiaa ja uutuuksia ihannoiva yhteiskunta halusi irrottautua menneestä ja vähätteli aikaisempien sukupolvien saavutuksia ja perinnettä.<sup>136</sup> Suomessa korostui nykyaikaisuuden käsite Euroopassa vallinneiden sosiaalisten aatteiden sijaan. Moderni, nykyaikainen arkkitehtuuri liitetäänkin usein juuri itsenäistyneen, teollistuvan ja hitaasti kaupungistuvan Suomen julkisuuskuvan ja yhteiskunnan rakentamiseen.<sup>137</sup> Modernismin myötä suomalaisen yhteiskuntaan juurtui syvään ajatus, että uusi on aina parempaa kuin vanha.<sup>138</sup> Erityisesti toisen maailmansodan jälkeen uuden ihannointi aiheutti mittavan vanhan rakennusperinnön purkuvimman ja kaupunkikeskustojen uudistamisen.

Historian tuomitseminen ja arkkitehtuurin nykyaikaisuuden ihanne liittyivät modernistien pyrkimykseen rehellisestä suunnittelusta. Rakennuksen tuli ilmentää aikakautensa modernia elämäntapaa, jolloin rakennuksen rakenteiden ja materiaalien annettiin näkyä omanlaisinaan. Historialliset muotoaiheet ja koristeet olivat jyrkästi kiellettyjä, jolloin rakennuksen runkorakenne saatiin näkyville julkisivuun. Esteettisinä ihanteina olleet säännönmukaisuus, toistuvuus ja horisontaalisuus toteutuivat julkisivuissa juuri uuden pilari-palkki -rakenteen ansiosta: rakenteen toistuvat mittasuhteet luovat rytmiä. Julkisivujen tuli vastata rakennuksen tilaohjelmaa: suunnittelu lähti sisältä käsin ja julkisivuista ajateltiin muodostuvan kauniita toiminnallisuuden kautta. Arkkitehtuurin tuli olla tarkoituksenmukaista ja yksinkertaista, mutta samalla oivaltaa materiaalien ja muotojen yhdistämisestä syntyvä kauneus. Modernismin koristeaiheet piilevät Vartolan mukaan juuri arkkitehtonisissa yksityiskohdissa ja rytmikassa, kuten ikkunoiden sijoittelussa, kaiteissa, materiaaleissa ja mittasuhteissa.<sup>139</sup>

Modernismi korosti toiminnallisuutta, funktionaalisuutta, ja arkkitehtuurin rationaalista luonnetta. Arkkitehtuurista alkoi muodostua yleispätevää ja muutoksiin joustavasti suhtautuvaa tieteellisyyden ja tutkimuksen tullessa osaksi suunnittelua. Funktionalistien aikakaudella suunnittelu työ muuttui taiteellisesta luomistyöstä käytännön ongelmien ratkaisemi-

<sup>134</sup> Michelsen 1992, 91–92; Koho 1999, 6; Vartola 2014, 65, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>135</sup> Koho 1999, 11–13.

<sup>136</sup> Standertskjöld 2006, 17–23; Heinonen 1986, 1–24; Koho 1999, 12–14; Mikkola, Keinänen & Norri 1980, osa A.

<sup>137</sup> Michelsen 1992, 91–92; Koho 1999, 6; Vartola 2014, 47–49, 57, 61, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>; Mikkola, Keinänen & Norri, osa B.

<sup>138</sup> Nikula 2004, 7; Suonto 1995, 21.

<sup>139</sup> Koho 1999, 12; Mikkola, Keinänen & Norri 1980, osa A; Heinonen 1986, 1–24; Gympel 2005, 79, 88; Standertskjöld 2006, 20; Tietz 1998, 57–58; Vartola 2014, 55–56, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

seksi.<sup>140</sup> Modernismin keskeisiksi tavoitteiksi muodostui rakennusten teollinen sarjatuotanto ja rakennusosien standardisointi. Arkkitehti Le Corbusier kehitti jo 1910-luvun puolivälissä tähän pyrkineen teräsbetonisen Dom-ino -elementtijärjestelmänsä.<sup>141</sup> Myös Suomessa arkkitehdit alkoivat tiiviissä yhteistyössä rakennusteollisuuden kanssa kehittää teräsbetonin mahdollisuuksia sekä uusia, standardisoituja rakennusosia ja teollista rakennustapaa.<sup>142</sup> Uusia rakennusosia ja -tekniikkaa sovellettiin ennakkoluulottomasti ja innokkaasti, mikä osaltaan vaikutti rakennusten ulkomuodon muuttumiseen. Myöhemmin kaikki ratkaisut ja materiaalit eivät osoittautuneet toimiviksi.<sup>143</sup>

Suunnittelun rationaalisuuden ja toiminnallisuuden korostamisen myötä modernismiin kuului taloudelliset ja sosiaaliset vaatimukset. Hukkatilojen välttäminen, minimaalinen rakennusmateriaalien käyttö ja koristeettomuus karsivat samalla rakennuskustannuksia.<sup>144</sup> Sosiaalisten vaatimusten mukaisesti arkkitehtuurin tuli ottaa kantaa yhteiskunnallisiin ongelmiin ja pyrkiä niiden ratkaisemiseen ja poistamiseen. Arkkitehtuurin tuli vahvasti mukaan tasa-arvoisuus ja demokratia, mikä synnytti varsin yhdenmukaista rakennuskantaa. Rakennukset suunniteltiin ”perusihmiselle”, jolloin modernismista tuli suurten massojen, anonyymiä arkkitehtuuria. Keskeisimmiksi kysymyksiksi muodostuivat asuntopoliittiset kysymykset. Karsimalla turhia tiloja ja koristeita säästettiin rakennuskustannuksissa ja nopeutettiin rakentamista. Näin mahdollistettiin yhä useammalle minimiasunnon, kaikille samantasoisien ja samanlaisen asunnon, hankkiminen. Keinoina asuntopulan helpottamiseen, niin 1920-luvun Euroopassa, kuin toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa, pidettiin mahdollisimman pitkälle standardisoitua, teollista rakentamista.<sup>145</sup>

Suomalaisen yhteiskunnan rakentamista jatkettiin toisen maailmansodanjälkeen modernismin hengessä. Teollisen hyvinvointivaltion rakentaminen toi mukanaan useita, erilaisia rakentamiseen vaikuttaneita ilmiöitä ja siten myös erilaisia rakennustyyppisiä ja uudenlaisia ympäristöjä. Teollisen rakentamisen ja rakennusosien standardisointia tarvittiin erityisesti jälleenrakennuskaudella sekä Suomea 1950–1970-luvuilla koetelleen rakennemuutoksen myötä.<sup>146</sup> Modernismi juurtui syväälle suomalaiseen arkkitehtuuriin ja rakentamiseen, joissa sillä on ollut tämän jälkeen hyvin vahva rooli. Modernismi oli 1970-luvun puolivälissä edel-

<sup>140</sup> Koho 1999, 12–13; Standertskjöld 2006, 20, 44.

<sup>141</sup> Tietz 1998, 21; Gympel 2005, 90.

<sup>142</sup> Standertskjöld 2006, 44–45.

<sup>143</sup> Suonto 1995, 25, 47.

<sup>144</sup> Koho 1999, 12–13; Mikkola, Keinänen & Norri 1980, osa A; Heinonen 1986, 1–24.

<sup>145</sup> Mikkola, Keinänen & Norri 1980, osa A; Heinonen 1986, 1–24; Koho 1999, 12–14; Standertskjöld 2006, 30. Katso myös Tietz 1998, 30–31, 57 ja Gympel 2005 90–91.

<sup>146</sup> Mikkonen 2010, 115–117; Tuominen 1992, 21.

leen kansallisen edistyksen symboli, ja postmodernismi pystyi vain horjuttamaan modernismin asemaa suomalaisessa suunnittelussa. Vartola viittaa modernismiin suomalaisen yhteiskunnan 1900-luvun traditiona ja perintönä.<sup>147</sup>

## **Arkkitehtuurin ja rakentamisen piirteitä Suomessa vuoden 1945 jälkeen**

### *Vuodet 1945–1959 – Rappautta, puuta ja hienovaraisia yksityiskohtia*

Sotien aikainen rakentaminen oli vähäistä, mutta sota-ajan päätyttyä Suomi oli ennennäkemättömän jälleenrakennusurakan edessä. Sodan tuhot oli korjattava, rintamamiehet ja siirtolaiset asutettava sekä helpotettava yleistä asutuspulaa.<sup>148</sup> Rakentaminen oli usein vaatimatonta ja pakonsanelemaa, ja sitä haittasivat työvoimapula, rakennustarvikkeiden puute ja säännöstely sekä varojen niukkuus. Lisäksi säännöstelyn aikana käytettiin paljon korvikemateriaaleja.<sup>149</sup> Suuren työmäärän edessä rakentamista alettiin valtiojohtoisesti tehostaa rakennusosien standardisoinnilla, tyyppipiirustuksilla ja teollisen tuotannon kehittämisellä. Näiden taustalla oli myös modernismin sosiaalinen tavoite asuntojen joukkotuotannosta suurille ihmismäärille. Parempien olosuhteiden vallitessa ihanteet eivät olleet vakiintuneet 1920- tai 1930-luvulla.<sup>150</sup> Aarrevaara mainitsee keskeisiksi aikakauden toimijoiksi maa- ja metsätalousministeriön asutusasiainosaston, Maanviljelysseurojen Keskusliiton ja sen alaiset järjestöt, Suomen Arkkitehtiliiton ja kuntien asutuslautakunnat.<sup>151</sup>

Pulasta ja kiireestä huolimatta rakentaminen oli laadukasta ja varsin käsityövaltaista sekä materiaalit ja menetelmät perinteisiä. Hirsirakentaminen säilyi yleisenä rakentamistapana varsinkin maaseudulla aina viime sotiin saakka. Wasastjernan mukaan rakentamisessa pyrittiin taloudellisuuteen, mutta hienovaraisilla detaljeilla ja muotoiluilla saatiin aikaiseksi koristeaiheita arkiseenkin rakennukseen. Jälleenrakennuskauden puu- tai tiilirakenteisista rakennuksista muodostui tasapainoinen, yhtenäinen ja tunnistettava kerrostuma rakennet-

<sup>147</sup> Koho 1999, 5, 15–52; Vartola 2014, passim, 60–70, 204, 238–241, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>148</sup> Wasastjerna 2011, 160–161; Standertskjöld 2008, 62–63, 94; Korvenmaa 1992, 117–118.

<sup>149</sup> Wasastjerna 2011, 160–161; Standertskjöld 2008, 60–63, 94; Helamaa 1992, 139; Korvenmaa 1992, 113.

<sup>150</sup> Salokorpi 1990, 20–23; Korvenmaa 1992, 114–126; Standertskjöld 2008, 80. Katso myös Aarrevaara 2009, 173–187, <<http://lib.tkk.fi/Diss/2009/isbn9789512298426/isbn9789512298426.pdf>>.

<sup>151</sup> Aarrevaara 2009, 178, 185–187. <<http://lib.tkk.fi/Diss/2009/isbn9789512298426/isbn9789512298426.pdf>>.

tuun kulttuuriympäristöön. Arkkitehtuurin kieli oli selkää, yksikertaista ja helposti luettavaa, ja ympäristöistä muodostui viihtyisiä ja inhimillisiä.<sup>152</sup>

Viime sotien aikana ja sodan jälkeen arkkitehtuurissa tapahtui muutos, jonka syiksi on esitetty muun muassa vastareaktiota kansainväliseen, suoraviivaiseen funktionalismiin, kaipuuta romantiikkaan sodan kauhujen jälkeen sekä materiaali- ja resurssipulaa. Sotien jälkeiseksi *romantismiksi* tai *orgaaniseksi arkkitehtuuriksi* kutsutun tyylin aikana etsittiin suomalaisiin oloihin sopivia ratkaisuja kansainvälisistä ihanteista sekä unohdettiin suunnitteluelman tiukka rationaalinen ratkaisu. Arkkitehtuuri oli kodikasta, maanläheistä ja tiukasta geometriasta vapautunutta. Rakennukset lähes piiloutuivat ympäröivään luontoon. Ne pyrittiin suunnittelemaan paikan luonnonolojen mukaan.<sup>153</sup>

Tyypillisiä sotien jälkeiseen romantismiin viittaavia piirteitä taloissa olivat muun muassa aukkojulkisivut, roiskerapattu tai puuverhottu julkisivu, jyrkähkö tiilikatteinen harjakatto, luonnonmateriaalien, kuten liuskekiven ja puun, käyttö, punatiili, taivutetut metallikaiteet ja hienovaraiset yksityiskohdat. Varsinkin asuinrakennuksissa oli erilaisia ritilöitä tai pylväitä, joihin köynnöskasvit saattoivat kiinnittyä.<sup>154</sup> Reliefit ja muut detaljit palasivat julkisivuihin ja sisätiloihin, mutta ne olivat tyylikkään yksikertaisia. Lisäksi aikakaudelle oli tyyppillistä eri materiaaleilla leikittely.<sup>155</sup> Nauhaikkunoista luovuttiin lasin puutteen vuoksi.<sup>156</sup> Bitumin vähyys puolestaan aiheutti sen, että tasakattot vaihtuivat satula-, auma- tai pulpettikattoiksi. Katemateriaaleina käytettiin useimmiten savi- tai betonikattotiilillä. Tiilien vuoksi kattokulmien tuli olla jyrkkiä. Myös pärekattoja saatettiin tehdä varsinkin pahimpaan pula-aikaan. Harvinaisia katemateriaaleja olivat asbestisementistä valmistettu poimulevy ja kattohuopa.<sup>157</sup> Rakennusmateriaalit, rakenteet ja työmenetelmät olivat suuren kehitystyön ja murroksen keskellä 1940- ja 1950-luvulla. Yhdessä pulajana kanssa tämä johti siihen, että aikakauden käytettiin monia eri rakenneratkaisuja ja rakennusmateriaaleja.<sup>158</sup>

1940-luvun romantismi syrjäyttäneen kokonaan modernismia, jolla oli oma kannattajakuntansa. Ensimmäisten rauhanvuosien aikana modernismi ei ilmennyt aktiivisesti suunnitteluihanteissa, vaan sen ihanteet vaikuttivat taustalla esimerkiksi standardisoinnissa ja rakentamisen rationalisoinnissa.<sup>159</sup> Arkkitehtuuri muuttui taas järkipäisemmäksi 1950-

<sup>152</sup> Wasastjerna 2011, 161.

<sup>153</sup> Standertskjöld 2008, 68–71; Wasastjerna 2011, 160. Katso myös Salokorpi 1990, 15–19. 26–27; Koho 1999, 82–84.

<sup>154</sup> Srandertskjöld 2008, 70, 84–87.

<sup>155</sup> Standertskjöld 2008, 68–71, 84–87; Neuvonen 2006, 96.

<sup>156</sup> Standertskjöld 2008, 68–71.

<sup>157</sup> Neuvonen 2006, 100–107.

<sup>158</sup> Lukander 2010; Neuvonen 2006, 88–91.

<sup>159</sup> Standertskjöld 2008, 71; Koho 1999, 81–82.



luvulle tultaessa, ja sen tavoitteena oli yksinkertaisuus, kauneus ja arkielämän mukavuus. Arkkitehti Alvar Aallosta tuli suomalaisen arkkitehtuurin johtohahmo. Varsinkin hänen niin hyvin taitama hienostunut materiaalitaju, yksilöllisyys ja paikallisten piirteiden yhdistäminen kansainväliseen modernismiin nosti suomalaisen arkkitehtuurin maailmanmaineeseen. 1950-lukuun viitataan suomalaisen arkkitehtuurin kultaisena vuosikymmenenä. Aikakaudella oli tärkeää yksilöllisyys ja ilmaisun vapaus, jotka synnyttivät tunnevoimaisia ja veistoksellisia muotoja.<sup>160</sup> Luovuudelle ja yksilöllisyydelle oli vielä sijaa 1950-luvulla tehorakentamisen vuosien alkaessa vasta seuraavalla vuosikymmenellä.<sup>161</sup> Yksinkertaisuus 1940- ja 1950-lukujen rakennuksissa on kuitenkin hyvin näennäistä. Yksityiskohtiin panostettiin aivan eri tavoin kuin nykyään, ja monen rakennuksen arkkitehtoninen ilme perustuu esimerkiksi tarkoin harkittuihin kattokulmiin, parvekkeiden kaiteisiin tai julkisivumateriaaleihin.<sup>162</sup> Näitä piirteitä tapaa myös arkiympäristön rakennuksissa, jotka eivät välttämättä ole arkkitehtuurin huippusaavutuksia.

Asuinrakentamisessa sotien jälkeistä jälleenrakennuskautta leimaa asuntopula sekä siirtolaisten, rintamamiesten ja sotaleskien asuttaminen, minkä myötä asuinrakennukseksi vakiintui eri toimistoissa suunniteltujen tyyppiipiirustusten mukaisesti tehty noppamainen, puolitoistakerroksinen omakotitalo. Näiden enimmäkseen puiseen rankorakenteeseen perustuneiden, purutäytteisten rakennusten tyypillisiä piirteitä ovat korkea sokkeli, kuutiomainen rakennusmassa ja jyrkähkö harjakatto.<sup>163</sup> Julkisivumateriaaleina käytettiin puuverhousta tai erilaisia rappauspintoja, ja katteena yleensä huopaa, teräspeltiä tai sementtitiiltä. Rakennuksen koristelu keskittyi lähinnä kuistin tai sen portaiden kaiteen muotoiluun. Sisätilat ryhmiteltiin talon keskellä sijainneen sydänmuurin ympärille. Asuinrakennusten lisäksi isoissa pihapiireissä oli myös piharakennus. Näennäisesti aikakauden asuintalot vaikuttavat samanlaisilta, mutta erilaisia tyyppiipiirustuksia oli satoja, ja rakentaja itse saattoi myös muokata piirustuksia tarpeitaan vastaamaan. Siten jokainen rintamamiestalo on oma yksilönsä.<sup>164</sup> Jälleenrakennuskauden asuintaloja rakennettiin runsaasti, mutta alkuperäisessä asussaan säilynyt yksilö käynyt harvinaiseksi talojen suuren korjausasteen vuoksi.<sup>165</sup>

<sup>160</sup> Standertskjöld 2008, 120–123.

<sup>161</sup> Salokorpi 1992, 151.

<sup>162</sup> Wasastjerna 2011, 226–237.

<sup>163</sup> Standertskjöld 2008, 78–81; Wasastjerna 2011, 173; Korvenmaa 1992, 114–126.

<sup>164</sup> Wasastjerna 2011, 173–175. Katso myös Lukander 2010.

<sup>165</sup> Wasastjerna 2011, 173–175.

*1960 ja 1970-luvut – järjestelmällisyyttä ja matalia laatikoita*

Edellisellä vuosikymmenellä alkanut suomalaisen modernin yhteiskunnan rakentaminen jatkui. Rakennemuutoksen siivittämänä aikakaudella rakennettiin koko Suomen kattavaa palvelu- ja huoltoverkostoa. Kaupunkimainen rakentaminen levisi myös maaseudulle, jolloin avarat peltomaiset muuttuivat kerrostalojen ja liikerakennusten hallitsemiksi taajamakeskustoiksi.<sup>166</sup> Muodonmuutokseen vaikutti Kuitusen mukaan ennen kaikkea yleinen modernisaatio, erityisesti sen tuoma kaupallisen alan ja liikenteen määrän kasvu sekä rakentamisessa ja suunnittelussa tapahtunut muutos.<sup>167</sup> Maaseudun rakentamisessa tapahtuu suuri muutos, kun siirrytään samanlaisena joka paikassa toistuvaan rakentamisen yhtenäiskulttuuriin. Rakennusten korjaaminen alkaa 1970-luvulla energiakriisin vaikutuksesta.<sup>168</sup> Ajalle oli tyypillistä myös vanhojen keskustojen saneeraus ja vanhojen rakennusten purkuvimma, mikä puolestaan synnytti rakennussuojelun.<sup>169</sup>

Myös arkkitehtuurin ihanteet muuttuivat 1960- ja 1970-luvuilla nopeasti muuttuneen yhteiskunnan mukana. Muuttumiseen vaikutti paljon myös suomalaisessa arkkitehtuurikunnassa tapahtunut sukupolven vaihdos. 1960-luvulla käytiin suurta aatteellista keskustelua arkkitehtuurin olemuksesta. Nuori arkkitehtipolvi arvosteli hyvin kriittisesti vanhempien arkkitehtien töitä liian yksilöllisiksi, monumentaalisiksi ja elitistisiksi. Nuori arkkitehtisukupolvi näki arkkitehtuurin olevan sosiaalisesti tasa-arvoista, rehellistä ja johdonmukaista. Heidän mielestään arkkitehtuurin tulisi pyrkiä modernismin ihanteiden mukaisesti anonyymiuteen ja suunnittelemaan keskivertokansalaiselle tieteellisesti kehiteltyjen mittajärjestelmien ja standardoitujen rakennusnormien avulla mahdollisimman tarpeellisen, käyttökelpoisen ja taloudellisen ratkaisun. Syntyi *konstruktivismi*, jota kutsutaan myös *strukturalismiksi*, *järjestelmäajatteluksi*, *järjestelmäarkkitehtuuriksi miesläisyydeksi* tai esimerkiksi *laatikkoarkkitehtuuriksi*. 1960-luvun uuden arkkitehtuurisuunnan etsimisellä oli suuret vaikutukset suomalaiseen suunnitteluun. Suuntaus muutti paljon rakennusten suunnittelua ja juurtui syvään suomalaiseen suunnitteluun, taustavaikuttajaksi.<sup>170</sup> Vuorisen mukaan suuntauksen eri nimityksillä oli erilaisia painotuksia, mutta käsittelen kaikkia yhteisesti konstruktivismi-termin alaisuudessa.<sup>171</sup>

<sup>166</sup> Salokorpi 1992, 151–152.

<sup>167</sup> Kuitunen 2013, <[http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/artikkelit/fi\\_FI/Kirkonkylasta\\_maaseututaajamaksi/](http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/artikkelit/fi_FI/Kirkonkylasta_maaseututaajamaksi/)>.

<sup>168</sup> Aarrevaara 2009, 208–237, <<http://lib.tkk.fi/Diss/2009/isbn9789512298426/isbn9789512298426.pdf>>.

<sup>169</sup> Salokorpi 1992, 157; Standertskjöld 2008, 119. Katso myös Salokorpi 1990 15–16.

<sup>170</sup> Koho 1994, 5–15, 30–41, 64–69; Wasastjerna 2011, 276–277. Katso myös Standertskjöld 2011, 18–22.

<sup>171</sup> Vuorinen 2005, 30–31, <[http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvin\\_voi.pdf](http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvin_voi.pdf)>.

Konstruktivismi perustui funktionalismin oppeihin. Sen syntyyn vaikutti myös rakennustekniikan ja elementtirakentamisen kehitys.<sup>172</sup> Tyyliuuntaus ihanoi historiakielteisyyttä, anonyymiutta, järkiperaisyyttä ja tieteellisyyttä. Rakennusten muoto johdettiin niiden käyttötarkoituksesta, ja suunnittelun avuksi kehitettiin tieteen avulla erilaisia mittajärjestelmiä. Suunnittelu perustui suorakulmaiseen ruudukkoon, jonka avulla rakennuksista pyrittiin saamaan mahdollisimman muunneltavia. Tämän vuoksi rakennuksissa yleistyi pilari-palkki-järjestelmään perustunut runkorakenne, joka kevyiden väliseinien avulla mahdollisti avoimet tilaratkaisut ja loputtoman tilojen muunneltavuuden. Tiloista pyrittiin luomaan avaria ja valoisia suurten teräsrakenteisten lasiseinien avulla. Ulkomuodoltaan rakennukset suunniteltiin suorakulmaisiksi, vähäeleisiksi ja rakennuksen kantavia rakenteita korostaviksi, jolloin toteutui ihanne rehellisestä arkkitehtuurista. Rakennusten kantava rakenne sai näkyä julkisivuissa, ja sitä usein korostettiin julkisivujen materiaalivaihtelulla. Suosituksi kattotyypiksi tullut tasakatto korosti vaikutelmaa vaakasuuntaisuudesta ja mataluudesta.<sup>173</sup> Vuorinen kirjoittaa aikakauden arkkitehtuurin kohdistuneen tulevaisuuteen: tilat jätettiin avoimiksi tulevia tarpeita ajatellen. Samalla kuitenkin pyrittiin luomaan myös pysyvyyttä ja yritettiin hallita epävarmuutta sulkemalla avoimia rakenteita ja tiloja kokonaisuuksiksi. Suuntaukset vaikuttivat Vuorisen mukaan vain ideologisella tasolla, jolloin arkkitehtuuri irrottautui osittain tavallisesta elämästä.<sup>174</sup>

Arkkitehtuurin irtautumiseen tavallisesta elämästä vaikutti myös aikakauden suuri rakentamisen määrä ja nopeus. Siirtyminen uudelleenlaiseen arkkitehtuuriin ja suunnitteluun kävi nopeasti suurten rakennusfirmojen ottaessa uudet tuulet innoissaan vastaan.<sup>175</sup> Massiivisen asuntorakentamisen aikana arkkitehti usein sivutettiin suunnittelussa ja pyrittiin rakentamaan mahdollisimman paljon, mahdollisimman edullisesti ja mahdollisimman nopeasti. Rakennustaiteelliset, sosiaaliset ja ympäristön arvot jäivät taka-alalle rakennusfirmojen ja elementtitehtaiden sanellessa rakentamisen linjoja kohti jäykkyyttä ja saman talomallin toistoa. Arkkitehtuuri menetti korkeataiteen leimansa; siitä tuli käyttöaidetta ja suurten massojen arkkitehtuuria. Samalla syntyi myöhemmin paljon kritiikkiä saanut, erityisesti asumalähiöissä tavattu betoninen, harmaaksi ja tylsäksi haukuttu rakennusperintö.<sup>176</sup>

Kohon mukaan 1960-luvun jopa riitelyksi kutsuttu arkkitehtuurilinjojen etsintä oli vain yksi esimerkki romantismin ja rationalismin ikuisesta taistelusta suomalaisessa arkki-

<sup>172</sup> Koho 1994, 5-41; Standertskjöld 2011, 18-22.

<sup>173</sup> Koho 1994, 5-41.

<sup>174</sup> Vuorinen 2005, 153-154, <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvinvoi.pdf>>.

<sup>175</sup> Koho 1994, 40.

<sup>176</sup> Wasastjerna 2011, 279; Standertskjöld 2011, 66-73. Koho 2003, 22-77. Myös Koho 1994, Ibidem.

tehtuurissa.<sup>177</sup> Vaikka konstruktivismi ja järjestelmäajattelu loikin 1960-luvun puolesta välistä lähtien suuren osan rakennusperintömme ilmeestä, suomalaisessa arkkitehtuurissa oli edelleen ekspressionismiin (romantismiin) nojaavia arkkitehteja, kuten Alvar Aalto ja Raili ja Reima Pietilä.<sup>178</sup> Lisäksi 1960-lukua on pidetty myös betoniarkkitehtuurin vuosikymmenenä. *Betoni-brutalismiksi* kutsutun arkkitehtuurin piirteitä oli muun muassa monimutkaiset betonirakenteet, käsittelemättömät betonipinnat ja muottivalun jäljet taiteellisina tehokeinoina. Tätä betonin ominaisuuksia korostavaa arkkitehtuuria näkee erityisesti aikakauden kirkollisissa rakennuksissa, Keski-Suomessa esimerkiksi Kuhmoisten siunauskappelissa.<sup>179</sup> Tekniikan ihannointi johti 1960- ja 1970-luvuilla myös *High Tech* -nimen saaneeseen arkkitehtuuriin, joka pyrki ilmentämään tekniikan viimeisimpiä saavutuksia. Suuntaus ei saanut suurta jalansijaa Suomessa, ja sitä näkee lähinnä 1980-luvulla joissakin teollisuusrakennuksissa, esimerkiksi Jyväskylän Valion tuotantorakennuksissa.<sup>180</sup>

Suomalaisessa suunnittelussa ei tapahtunut 1970-luvulla juurikaan muutoksia, mutta rakennusten mittakaava kasvoi. Suuri rakennusten ilmeeseen ja rakentamiseen vaikuttanut asia oli vuonna 1973 alkanut energiakriisi, joka aiheutti rakennusalalle valtiojohtoisia säädöksiä. Energiakriisi näkyi muun muassa muotokielen niukentumisena ja ikkunakokojen pientymisenä.<sup>181</sup> Toisaalta Kohon mukaan 1970-luvulla suomalainen modernistinen arkkitehtuuri muuttui ”ahdistavan rationaaliseksi ja ekonomisen inhimilliseksi”. Kritiikki aikakauden arkkitehtuuria ja rakentamista kohtaan alkoi nousta 1970-luvun puolivälissä. Tämä johti modernistisen arkkitehtuurin uudelleen arviointiin ja uusien suunnitteluihanteiden omaksumiseen seuraavalla vuosikymmenellä.<sup>182</sup> Myös rakentamisessa tapahtui suuria muutoksia, kun siirryttiin kokonaan pois perinteisistä rakennustekniikoista ja materiaaleista (tiili, puu) kantaan viin betoni- ja teräsrakenteisiin. Rakennusratkaisuksi tulivat erilaiset pilari-palkki -järjestelmät ja betonielementit. Samalla rakentaminen muuttui paikan päällä tekemisestä tehdasvalmisteisten elementtien pystyttämiseen. Seinistä alettiin tehdä kerrosrakenteisia, jolloin rakennusten julkisivuihin alkoi ilmestyä yhä enemmän erilaisia julkisivulevyjä.<sup>183</sup>

Rakennusten tyypillisiä piirteitä 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa olivat eri julkisivumateriaalien, kuten tiilen, rappauspinnan, julkisivulevyjen ja betonin, vuorottelu pin-

<sup>177</sup> Koho 1994, 30.

<sup>178</sup> Standertskjöld 2011, 20–22; Wasastjerna 2011, 278.

<sup>179</sup> Standertskjöld 2011, 20–22.

<sup>180</sup> Wasastjerna 2011, 277; Standertskjöld 2011, 94–95, 113.

<sup>181</sup> Standertskjöld 2011, 62–89.

<sup>182</sup> Koho 2003, 15–21, 40–47; Wasastjerna 2011, 372;

<sup>183</sup> Neuvonen 2006, 84–97, 148–157; Standertskjöld 2008, 146–149; Standertskjöld 2011, 42–45. Katso myös Suonto 1995, 47.

noissa, uritettu betonisokkeli ja nauhaikkunat. Kattomuotoina käytössä oli yleisimmin loiva harjakatto, pulpettikatto tai valetasakatto. Tasakatto oli harvinaisempi.<sup>184</sup> Myöhemmin 1960- ja 1970-luvuilla julkisivut olivat tyypillisimmillään valkoiseksi maalattuja, levyverhottuja tai tiilimuurattuja. 1970-luvulla puhtaaksimuurattu puna- tai kalkkihiekkatiili oli yleinen materiaali julkisivuissa, ja tiilimuraus yhdistettiin usein maalattuun betonipintaan.<sup>185</sup> Aikakaudella tapaa myös Yhdysvaltojen pilvenpiirtäjistä matkittuja niin kutsuttuja rasterijulkisivuja, verhoesineitä. Uuden rakennetekniikan mahdollistamat metallirunkoiset lasiseinät ikään kuin ripustettiin verhoamaan rakennusten julkisivuja, joihin muodostui itseään toistavia pysty- ja vaakasuuntaisia linjoja.<sup>186</sup> Lisäksi julkisivuja elävöitettiin voimakkailla tehosteväreillä, kuten punaisella, sinisellä tai keltaisella. Ikkunanpuitteet ynnä muut samankaltaiset osat käsiteltiin usein tummanruskealla puunsuoja-aineella. Ikkunat itse muuttuivat ruutuikkunoiksi, joissa oli tuuletusikkuna. Vuoden 1973 energiakriisin myötä ikkunoiden koko pieneni. Kattomuotoina suosittuja olivat pulpetti- ja tasakatto, jotka useimmiten päällystettiin huovalla tai pellillä.<sup>187</sup> Muovi löi itsensä läpi eri rakennusosien materiaalina tai osakomponenttina.<sup>188</sup>

Aarrevaara kirjoittaa esikaupunkialueiden yksikerroksisen asuintalotyypin siirtyvän lähes muuttumattomana myös maaseudulle.<sup>189</sup> Vallitsevaksi omakotitalotyypiksi vakiintui 1960-luvulla yksikerroksinen, loivakattoinen ja matala talo, joka oli rakennettu maanvaraisen alapohjan päälle. Kattomuotona käytettiin loivaa harjakattoa tai tasakattoa, jotka yhdessä matalan sokkelin kanssa loivat rakennukselle vaakasuuntaisen ilmeen.<sup>190</sup> Talojen räystäät ja päädyt olivat usein koteloituja. Joissakin taloissa saattoi olla vain räystäät koteloituja, jolloin rakennuksen päätyihin muodostui pienet kolmiot räystäiden päihin.<sup>191</sup> Puu ja rappaus säilyivät julkisivuverhouksien materiaalina, mutta tiili kasvatti suosiotaan varsinkin 1970-luvulta lähtien<sup>192</sup>. Maaliteollisuuden kehityksen myötä myös voimakkaat värit ja niiden yhdistäminen on yleistä aikakauden asuinrakennuksille.<sup>193</sup> Erilaisista asumismuodoista rivitaloasuminen yleistyi 1960- ja 1970-luvuilla.<sup>194</sup>

<sup>184</sup> Standertskjöld 2011, 34–37, 42–45; omat havainnot tutkimuskentällä.

<sup>185</sup> Standertskjöld 2011, 34–37, 80–83; Lukander 2010.

<sup>186</sup> Standertskjöld 2011, 34–37; Koho 1994, 11. Katso myös Tietz 2000, 60–61.

<sup>187</sup> Standertskjöld 2011, 34–37, 80–83; Lukander 2010.

<sup>188</sup> Standertskjöld 2011, 44–45.

<sup>189</sup> Aarrevaara 2009, 208–237. <<http://lib.tkk.fi/Diss/2009/isbn9789512298426/isbn9789512298426.pdf>>.

<sup>190</sup> Katso esimerkiksi Wasastjerna 2011, 286; Lukander 2010.

<sup>191</sup> Oma havainto tutkimuskentällä.

<sup>192</sup> Wasastjerna 2011, 286; Standertskjöld 2011, 80–83.

<sup>193</sup> Standertskjöld 2011, 80–83; Kaila 2009, 416–525.

<sup>194</sup> Wasastjerna 2011, 290.

*1980-luvulta nykypäivään – postmodernismin rikastuttama muotokieli*

Edellisen vuosikymmenen alati lisääntynyt arvostelu tiukan rationaalisen modernismin luomaa ympäristöä kohtaan johti suomalaisen modernismin ihanteiden uudelleen arviointiin. Kritiikin mukaan muottiin puristettu arkkitehtuuri oli tuottanut kaikkialle kaavamaisesti samanlaisia rakennuksia. Rakentamisesta oli tullut väsähtänyttä rutiinia: elinympäristöistä oli muodostunut ankean harmaita ja yleisilmeeltään mielenkiinnottomia. Samoihin aikoihin kansakunnassa oli virinnyt yleinen mielenkiinto kansankulttuuria ja rakentamista kohtaan.<sup>195</sup>

Tiukka modernistinen linja alkoi murtua suomalaisessa arkkitehtuurissa vähitellen 1980-luvulle tultaessa *postmodernismin* ja *regionalismin* vaikutuksesta. Postmodernismin (post=jälkeen) nähdään yleisesti syntyneen modernismiin ja funktionalismiin kohdistuneen kritiikin myötä ja olleen sitä vastaan.<sup>196</sup> Postmodernismi syntyi 1960-luvulla Yhdysvalloissa, ja se liittyi vahvasti yhteiskunnan rajuun kulttuurimuutokseen. Suomessa postmodernismista kiinnostuttiin 1970-luvulla uutena arkkitehtuurina, mutta jo 1970- ja 1980-luvun vaihteessa siihen suhtauduttiin kielteisesti, suomalaisen modernismin perintöä uhkaavana muoti-ilmiönä. Ensimmäiset postmodernistiset rakennukset Suomessa nähtiin kuitenkin 1980-luvun alussa.<sup>197</sup>

Postmodernistinen ajattelu pyrki kuvaamaan todellisuutta sellaisenaan. Vartolan mukaan siihen kuului muun muassa esteettisyys, populismi, monimuotoisuus, kaksoismerkitykset, lainausten ja sitaattien käyttö, symboliikka, ristiriitaisuus, visuaalinen runsaus, kokeuksellisuus, vuorovaikutus, eloisuus, ilmaisun rikkaus, historian arvostus, kyseenalaistus, ironisoiva asenne, ihmisläheisyys ja miljöökysymykset.<sup>198</sup> Rakennuksissa postmodernismi näkyi arkkitehtuurin historiallisilla muodoilla ja tyyllilainauksilla leikittelynä, värien, muotojen ja materiaalien runsautena sekä klassisena monumentaalisuutena. Rakennusten julkisivuissa yleistyivät symmetria, vapaampi massoittelu ja erilaiset koristeet, erityisesti antiikin muodot ja koristeaiheet, kuten pylväät, kaaret ja päätykolmiot. Myös erilaiset erkkerit, tornit, runsasmuotoiset katokset, vinot seinät, erikokoiset ja -muotoiset ikkunat samassa rakennuksessa sekä kattolyhdyt olivat suosittuja. Värimaailma muuttui pastelliväreihin, joista sininen ja punainen olivat suosituimpia.<sup>199</sup>

<sup>195</sup> Koho 2003, 15–21, 40–47, 63–71; Wasastjerna 2011, 371–372.

<sup>196</sup> Tiefert 1998, 82–87; Standertskjöld 2011, 110; Wasastjerna 2011, 372.

<sup>197</sup> Vartola 2014, passim, esimerkiksi 11, 136, 236, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>. Katso myös Wasastjerna 2011, 372–373.

<sup>198</sup> Vartola 2014, 76–113, 236. Katso myös Tiefert 1998, 82–87; Standertskjöld 2011, 110–112, 126–131; Wasastjerna 2011, 372–373.

<sup>199</sup> Tiefert 1998, 82–87; Standertskjöld 2011, 110–112, 126–131; Vartola 2014, 76, 236, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

Puhdaspiisteisestä postmodernismista ei tullut kovin yleistä Suomessa.<sup>200</sup> Aikakaudella tapaa selvästi postmodernismia edustavia rakennuksia, mutta ne ovat kansainvälisiä esikuviaan selvästi hillitympiä.<sup>201</sup> Vartolan mukaan postmodernismilla päivitetystä modernismista tuli kuitenkin valtavirtaa suomalaisessa arkkitehtuurissa. Postmodernismi hiipui nopeasti, ja 1980-luvun lopulla se nähtiin enää leikkimielisyytenä ja värikkyytinä.<sup>202</sup> Postmodernismi kuitenkin mursi sotien jälkeen syvään juurtuneen modernismin suunnitteluperinteen ja muutti suomalaista modernismia sallivammaksi ja muotokieleltään rikkaammaksi. Vartolan mukaan postmodernistinen arkkitehtuuri tyylinä koettiin edelleen vieraaksi, mutta postmodernismin ihanteet ja teemat otettiin osaksi suomalaista suunnittelua. Modernistinen ongelmanratkaisuun pyrkinyt suunnittelu muuttui muodonannoksi: vallitsevat olosuhteet sekä asukas- ja käyttäjänäkökulmat otettiin mukaan suunnitteluun, rakennuksiin palautettiin kadotettua esteettikkää ja pienimittakaavaisuutta, huomioitiin rakentamisen etiikka ja ekologia sekä merkitykset, tunteet ja kokemuksellisuus tulivat osaksi arkkitehtuuria. Arkkitehtuurista alkoi Kohon mukaan tulla jälleen taidetta.<sup>203</sup>

Postmodernismin ja regionalismin myötävaikutuksesta suomalaisessa arkkitehtuurissa syntyi 1980-luvulla maantieteellinen kahtiajakoisuus. Etelä-Suomessa pitäydettiin vielä pitkälle 1980-luvulle modernistisessä ilmauksessa, mutta Oulussa uudet tuulet otettiin paremmin vastaan.<sup>204</sup> Arkkitehtuurin professorina Oulun yliopistossa työskennelleen arkkitehti Reima Pietilän vaikutuksesta syntyi niin kutsuttu Oulun koulu - arkkitehtuurisuuntaus. Ryhmä sai vaikutteita *regionalismista*, vaikka suuntauksen kannattajat suhtautuivatkin postmodernismiin myönteisesti. Oulun koulu oli kiinnostunut paikallisuudesta, historian piirteistä ja pohjoisen ilmaisutavan etsinnästä. Suuntauksen suunnittelijat suosivat rakennuspaikan ja alueen ominaispiirteitä suunnittelun lähtökohtana, kunnioittivat kulttuurista perinnettä ja ottivat huomioon suomalaisen ilmaston. Lisäksi se painotti suunnittelu eettisiä ja pehmeitä arvoja ja pyrki palauttamaan perinteistä rakentamistapaa. Erityisesti suuntauksen piirteitä ovat punatiilen käyttö, romantisoitu raskaus, alueelle tyypilliset materiaalit ja yksityiskohdat sekä liioitellun vankat ikkunapuitteet.<sup>205</sup>

<sup>200</sup> Standertskjöld 2011, 110; Koho 2003, 124; Salokorpi 1990, 69–70.

<sup>201</sup> Standertskjöld 2011, 110–112; Salokorpi 1990, 67–70.

<sup>202</sup> Vartola 2014, 241–242, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>203</sup> Vartola 2014, passim, 94–146, 236–241, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>; Koho 2003, 30–39; 106–116, 182–192. Wasastjerna 2011, 372–373. Standertskjöld 2011, 110–112; Salokorpi 1990, 67–70; Rauske 2008, 122–135.

<sup>204</sup> Salokorpi 1990, 67–70.

<sup>205</sup> Koho 2003, 146–157; Salokorpi 1990, 67–70; Standertskjöld 2011, 112; Vartola 2014, 117–119, 173–183, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

Maailma muuttui jälleen 1980- ja 1990-luvun vaihteessa, ja arkkitehtuurissa muuttui hillitympään suuntaan. Ensimmäisenä ilmaantui *uusfunktionalismi*, joka käytti tietoisesti tyyllilainoja.<sup>206</sup> Kohon mukaan laman myötävaikutuksesta suunnittelu muuttui jälleen edullisuuteen ja rationaalisuuteen pyrkiväksi toiminnaksi. Arkkitehtuurin piirissä päätään nosti taas modernistinen asketismi, joka pyrki pelkistämiseen, minimalistisuuteen, teknologiseen innovatiivisuuteen ja arkkitehtoniseen avoimuuteen.<sup>207</sup> Vartola nimittää 1990-luvun alussa postmodernismin päivittämää uutta tyyliä *uudeksi modernismiksi* tai *toiseksi modernismiksi*. Tyylin ihanteiksi hän mainitsee niin ikää perinteisen pohjoismaisen moraalin, pidättyvyyden, askeettisuuden, pelkistämisen, kuvauksellisuuden, veistoksellisuuden, puhtaat linjat ja modernismista perityn rehellisen materiaalin käytön estetiikan. Ihanteena oli luoda syvällistä, autenttista sekä tilanne- ja kulttuurisidonnaista arkkitehtuuria.<sup>208</sup>

Muotojen mielivallasta siirryttiin 1990-luvulla siis selkeään, vähäeleiseen, niukkalinjaiseen arkkitehtuuriin.<sup>209</sup> Laadukkaan suunnittelu kriteereitä olivat materiaalin aineettomuus, sisätilojen ilmavuus ja toiminnallinen avoimuus.<sup>210</sup> Tärkeiksi koettiin myös materiaalliratkaisut. Varsinkin puu rakenne- ja pintamateriaalina nousi suosituksi. Puuarkkitehtuurin nousuun vaikutti edellisen vuosikymmenen tradition arvostamisen lisäksi myös aikakauden ekologiset ihanteet. Koho viittaaakin 1990-lukuun puurakentamisen vuosikymmenenä.<sup>211</sup> Puuarkkitehtuurin lisäksi 1990-luvulla suosittua oli lasiarkkitehtuuri. Aikakauden arkkitehtuurille ominainen läpinäkyvyys tuli hyvin esille suurissa lasipinnoissa, jotka Rauskeen mukaan heijastivat yhteiskunnan muuttumista entistä avoimemmaksi.<sup>212</sup> Varsinkin toimistorakennuksissa tyyppillisiä olivat suuret, dominoivat lasipinnat.<sup>213</sup> Ajan tyyppillisinä piirteinä voidaan pitää valkoisia, vaaleita tai pastellisävyisiä julkisivupintoja, joita elävöittää puu-, tiili- tai metallipinnat.<sup>214</sup> Toisaalta Wasastjerna kuvaa nykyajan arkkitehtuuria ja rakennettua ympäristöä visuaaliseksi kaaokseksi, joka on tuotosta materiaali-, rakenne- ja muotomahdollisuuksien runsaudesta yhdistettynä kaupalliseen kilpailuun ja autoliikenteen dominoivaan asemaan suunnittelussa.<sup>215</sup>

<sup>206</sup> Rauske 2008, 136–155; Koho 2003, 77–84, 216–223. Vartola 2014, 210, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>207</sup> Koho 2003, 77–84.

<sup>208</sup> Vartola 2014, 210–233, <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.

<sup>209</sup> Neuvonen 2006, 220–224; Koho 2003, 77–84.

<sup>210</sup> Koho 2003, 199–206.

<sup>211</sup> Koho 2003, 77–84; Rauske 2008, 136–155.

<sup>212</sup> Rauske 2008, 136–155; Koho 2003, 77–84, 216–223.

<sup>213</sup> Koho 2003, 199–206.

<sup>214</sup> Neuvonen 2006, 220–224; Rauske 2008, 136–155; Omat havainnot tutkimuskentältä.

<sup>215</sup> Wasastjerna 2011, 418.



Suosittuja julkisivumateriaaleja 1980-luvulla olivat muun muassa punatiili, erilaiset kaakelipinnat ja moniväriset pesubetonipinnat. Muoti-ilmiönä aikakaudella oli peililasin käyttö julkisissa rakennuksissa. Toimisto- ja liikerakennusten ulkomuoto muuttui entistä kevyemmäksi teräkseen, alumiiniin tai puuhun perusteen rakenneratkaisun myötä. Julkisivumateriaalina oli yleensä ohut metallilevy, lasi, puu, luonnon tai keraaminen laatta.<sup>216</sup> Vaatimattomimmillaan aikakauden rakennuksien julkisivut koostuvat tiiliverhouksen ja lautaverhouksen vaihtelusta.<sup>217</sup> Kattomuodoiksi vakiintuivat harja- ja aumakatto. Aumakatto vaihtui pulpettikatoksi 1990-luvulla. Tavanomaisin katemateriaali oli pelti, mutta jonkin verran kattoja tehtiin myös tiilestä.<sup>218</sup> Kulttuurihistoriaan ja perinnerakentamiseen viitanneet muotoaiheet sykehdyttivät pientalorakentajia jo 1970-luvulla, mutta muotoaiheet alkoivat näkyä vasta 1980-luvun talotuotannossa.<sup>219</sup> Entisestään suurentuneiden rivi- ja omakotitalojen muotokieli muuttui koristeellisemmaksi ja monimuotoisemmaksi. Suosituksi omakotitalojen julkisivumateriaaleiksi tulivat punatiili, Mexi-tiileksi kutsuttu röpelöpintainen julkisivutiili tai puuverho. Suurimmissa taloissa näkee usein pylväiden kannattamia, kaariaiheisia katoksia sisäänkäyntien edessä. Katot olivat yleisimmin auma- tai harjakattoja.<sup>220</sup>

Rakentaminen oli nopeatahtista ja runsasta 1980-luvulla. Aikakaudelle oli kuitenkin leimallista pyrkimys hyvään, inhimilliseen ja mittakaavaltaan pienempään ympäristöön sekä rakennetun kulttuuriympäristön huomioon ottavaan rakentamiseen. Rakentamisen laatuun panostaminen jatkui vielä 1990-luvulla.<sup>221</sup> Aikakauden avainsanoja olivat myös tiivis ja matala rakentaminen, täydennys- ja korjausrakentaminen, kokonaisvaltainen suunnittelu, ekologisuus, kestävä kehitys ja esteettömyys.<sup>222</sup> Viihtyisemmän ympäristön luomiseksi kaavoitukseen vakiintuivat välillä hyvinkin tiukat rakennustapaohjeet.<sup>223</sup> Myös rakennus- ja elementtitekniikan menetelmien oli kehityttävä myös visuaalisesti. Vakioratkaisut eivät enää kelvanneet.<sup>224</sup> Myös rakennusmiesten ammattitaitoa pyrittiin parantamaan, koska ammattitaisesta työvoimasta oli pulaa. Elementtirakentamisen läpimurto oli melkein kokonaan kadottanut perinteisten työmenetelmien taitajat Suomesta.<sup>225</sup> Myös arkkitehtien suunnittelutyö muuttui radikaalisti 1990-luvulla tietokoneiden tultua työvälaineiksi. Tietokoneella tehty suun-

<sup>216</sup> Standertskjöld 2011, 126–131.

<sup>217</sup> Oma havainto tutkimuskentältä.

<sup>218</sup> Neuvonen 2006, 220–224.

<sup>219</sup> Koho 2003, 186–192.

<sup>220</sup> Omat havainnot tutkimuskentällä.

<sup>221</sup> Rauske 2008, 122–155; Veltheim 1992, 198; Koho 2003, 192–199.

<sup>222</sup> Neuvonen 2006, 210; Koho 2003, 40–47, 195–199; Helamaa 1992, 149; Taipale 1992, 204; Veltheim 1992, 198; Standertskjöld 2011, 106–108.

<sup>223</sup> Wasastjerna 2011, 380; omat havainnot tutkimuskentältä.

<sup>224</sup> Standertskjöld 2011, 126; Veltheim 1992, 199–200; Rauske 2008, 136–155.

<sup>225</sup> Rauske 2008, 136–155; Koho 2003, 116–127.

nittelu myös vaikutti pakosti rakennusten lopulliseen ulkomuotoon.<sup>226</sup> Rakennusten perusrakenteet ovat pysyneet samanlaisina oikeastaan elementtirakentamisen läpimurrosta ja 1970-luvun puolivälin suurista uudistuksista (BES-järjestelmä) lähtien, mutta samalla rakenteellisten erikoisratkaisujen määrä on kasvanut. Eristekerrosten vahvuudet ovat kasvaneet tiukentuneiden säädösten vuoksi, ja joitakin rakenteellisia erikoisratkaisuja on saattanut olla eri vuosikymmenillä.<sup>227</sup>

---

<sup>226</sup> Rauske 2008, 136–155.

<sup>227</sup> Neuvonen 2006, 210, 230.

## 4 KONNEVESI – METSIEN JA VESISTÖJEN PITÄJÄ

### Tutkimusalueen kuvaus

Vuonna 1922 Rautalammin pitäjämästä<sup>228</sup> itsenäistynyt Konneveden kunta sijaitsee Keski-Suomen maakunnan keskivaiheilla Pohjois-Savon reunalla. Keski-Suomessa Konneveden naapurinkuntia ovat Hankasalmi, Laukaa ja Äänekoski.<sup>229</sup> Metsistään ja vesistöistään tunnettu kunta on saanut nimensä kunnan halki kulkevan, Päijänteeseen laskevan Rautalammin vesireitin suurimman järven, Konnevesi-järven mukaan.<sup>230</sup> Pinta-alaltaan 513 km<sup>231</sup> suuruinen Konnevesi onkin yksi Keski-Suomen vesistörikkaimmista kunnista.<sup>232</sup> Tilastokeskuksen mukaan Konnevedellä asui noin 2 900 asukasta vuoden 2013 lopussa. Väestöstä lähes 40 % asuu Konneveden kirkonkylän taajama-alueella.<sup>233</sup> Konnevesi on ollut aina selväpiirteinen maatalouspitäjä. Vielä 1970-luvulla Konneveden väestöstä noin puolet sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta. Käsityön ja teollisuuden osuus elinkeinoissa on aina ollut hyvin vähäinen.<sup>234</sup> Metsätalous on puolestaan ollut merkittävässä roolissa Konneveden elinkeinoelämässä ja on sitä edelleen.<sup>235</sup>

Konneveden rakennettu ympäristö on ikäjakaumaltaan muun Suomen kaltainen: suurin osa rakennuksista on rakennettu viime sotien jälkeen. Vain noin 6 % rakennuksista on valmistunut ennen vuotta 1920. Konneveden alueen vahvimmat kulttuuripiirteet omaksuttiin idästä päin pitkän hallinnollisen yhteyden ja savolaisen asutuksen vuoksi. Vanhin rakennusperinne edustaa siten pääosin itäsuomalaista perinnettä, joka ilmenee esimerkiksi savutuvan pitkään säilymisenä, yksinäisäitöinä ja harvakseltaan laajalle alueelle sijoittuneissa taloissa, joiden pihapiirit olivat hajanaisia.<sup>236</sup> Konneveden kirkonkylän alueella on säilynyt kaksi suurempaa maatilakokonaisuutta, jotka vieläkin vaikuttavat suuresti kirkonkylän kulttuurimaisemaan. Vanhimmassa rakennusperinnössä on havaittavissa myös alueellista omaleimaisuutta. Esimerkiksi venekoppelit ovat hyvin tyypillisiä rakennuksia Konnevedellä kalastuksen säilyttäjä elinkeinona aina 1950-luvulle saakka.<sup>237</sup>

<sup>228</sup> Niskanen 1976, 582–584.

<sup>229</sup> Keski-Suomen liitto 2014, <<http://www.keskisuomi.fi/kunnat>>.

<sup>230</sup> Särkkä 1976, 34–37.

<sup>231</sup> Tilastokeskus 2014, <<http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/275.html>>.

<sup>232</sup> Keski-Suomen liitto 2009, 20, <[http://www.keskisuomi.fi/filebank/10826-kaavaselostus\\_ym\\_www.pdf](http://www.keskisuomi.fi/filebank/10826-kaavaselostus_ym_www.pdf)>.

<sup>233</sup> Tilastokeskus 2014, <<http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/275.html>>.

<sup>234</sup> Jyrinki 1976, 238; Mäenpää 1979, 120–128. Katso myös Lahnala 1994, 12.

<sup>235</sup> Tamminen 2008, passim. Katso myös Hautanen 1979, 164–175.

<sup>236</sup> Lahnala 1994, 11, 34–36, 40, 50–55, 65–66.

<sup>237</sup> Lahnala 1994, 13–14, 33.

Konneveden ainoaksi taajamaksi kehittyi 1900-luvulla Konneveden kirkonkylä, joka sijaitsee kunnan keskivaiheilla Äänekoskelta Suonenjoelle kulkevan kantatien 69:n varrella, hieman muuta ympäristöä korkeammalla.<sup>238</sup> Kantatien varteen nauhamaiseksi muodostunut kirkonkylä jakaantuu selkeästi kahteen osaan, vanhaan ja uuteen keskustaan, joita erottaa Orimäen tila rakennuksineen ja peltoineen.<sup>239</sup> Konneveden kirkko ja hautausmaa sijaitsevat hieman erillään muusta kylärakenteesta taajaman itäpuolella, mikä on erikoista muihin kirkonkyläihin verrattuna.<sup>240</sup> Kirkonkylän itäosassa, niin kutsutussa vanhassa keskustassa rakennuskanta sijoittuu perinteiseen tapaan lähinnä kantatie 69:n eli Kauppatien varrelle. Alueella sijaitsee nykyään yksinomaan asuinympäristöjä. Maisemakuvultaan taajaman itäosa on jo varsin maaseutumaista Hintikan ja Orimäen tilojen rakennusten ja niiden peltojen vaikutuksesta. Palvelut siirtyivät länteen 1960- ja 1970-luvuilta alkaen, jolloin myös kaavoitus ja siten myös rakentaminen keskittyivät taajaman länsiosaan muodostaen vuosikymmenten aikana alueesta pallomaisen. Tämän niin kutsutun uuden keskustan alueelle keskittyvät nykyään kirkonkylän erilaiset palvelut sekä suurin osa rivitalo- ja kerrostaloasuminen. Myös suurin osa omakotitaloasutuksesta sijaitsee lännessä.<sup>241</sup> Yleisilmeeltään Konneveden kirkonkylän ympäristö on heterogeenistä ja ajallisesti kerroksellista: se koostuu eri-ikäisistä rakennuksista, jotka on rakennettu aikakauden ihanteiden, rakennusmenetelmien ja -materiaalien avulla. Toisinaan tämä epäyhdenäisyys voidaan käsittää myös sekavuudeksi ja epäloogisuudeksi.<sup>242</sup>

Konneveden kirkonkylän muodostumiseen nykyiselle paikakalleen on vahvasti vaikuttanut kunnan halki jo 1700-luvun lopulta kulkenut Vaasa–Kuopio -maantie, eli nykyinen kantatie 69. Vuonna 1748 valmistunut Vaasa–Kuopio-tien Kuopion ja Laukaan välisestä osasta muodostui nykyisen Konneveden kunnan alueen teistä tärkein ja vilkkain.<sup>243</sup> Kantatie 69 muodostaa taajamalle ikään kuin selkärangan. Tie sijoittuu kirkonkylään itä-länsi -suuntaisesti taajamarakenteen jäädessä tien pohjois- ja eteläpuolelle.<sup>244</sup> Liikennepainotteisen taajaman omaleimainen piirre onkin erityisesti vanhempien rakennusten raittimainen sijoittuminen.<sup>245</sup> Yleisen kulkuväylän lisäksi suuri vaikutus kirkonkylän rakennetun ympäristön syntymisessä on perinteiseen tapaan ollut aluetta rajaavilla maastonmuodoilla, mäillä ja vesistöil-

<sup>238</sup> Katso liite 1; Hytönen & Pitkänen 1997, 131.

<sup>239</sup> Tästä kertoo myös Hytönen & Pitkänen 1997, 131; Kirkonkylän osayleiskaava 1987, Kaavaselostus. KkA.

<sup>240</sup> Voutilainen 2006, 102. Usein kirkot rakennettiin kylän rakennusten läheisyyteen tai kirkko houkutteli rakennuskantaa ympärilleen.

<sup>241</sup> Maanmittauslaitos 2014, <<http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>>; Omakohtainen maastotutkimus. Katso myös liite 1.

<sup>242</sup> Maaseudun kerroksellisuudesta ja sekavuudesta kertoo Aarrevaara 2009, 9, 17–21. <<http://lib.tkk.fi/Diss/2009/isbn9789512298426/isbn9789512298426.pdf>>.

<sup>243</sup> Stolt 1976, 188–199.

<sup>244</sup> Lahnala 1994, 40; Stolt 1976, 188–199; Hytönen&Pitkänen 1997, 131. Oma maastotutkimus.

<sup>245</sup> Hytönen&Pitkänen 1997, 132; omakohtainen kenttätutkimus.

lä, sekä rakentamiselle suotuisalla maaperällä.<sup>246</sup> Konnevedelle tyypillistä maastoa ovat vesistöt ja kumpuilevat metsämaat<sup>247</sup>, mikä näkyy myös kirkonkylän ympäristössä. Rakennuskanta on keskittynyt alueen alaville kohdille suurempien mäki-alueiden sijoituessa taajaman pohjois- ja länsiosiin. Kantatie 69:n eteläpuolella merkittäviä selännteitä ovat Kirkkomäki ja Muttamäki, pohjoispuolella Lapunvuori ja Vääräkallio. Taajamaa rajaavia vesistöjä ovat idässä Väärä- ja Kopru -järvet sekä lännessä Lapunjärvi. Tien eteläpuolinen maasto on hyvin loivapiirteistä ja tasaisesti etelään viettävää metsämaata, jossa hieman peltoa.<sup>248</sup> Konneveden kirkonkylän muotoutumiseen nykyisenlaisekseen on vaikuttanut paljon myös maaperän ominaisuudet ja historiallinen kehitys.<sup>249</sup> Esimerkiksi Orimäen tila peltoineen on jakanut ja jakaa edelleen kirkonkylän kahteen osaan.

### Konneveden kirkonkylän rakennetun ympäristön historiaa

#### *Konnevesi osana Rautalammin pitäjää*

Konneveden kunta on asutushistoriallisesti ollut yhdessä Rautalammin kanssa Hämeen erämaita. Yhteiskunnallisen ja kirkollisen elämän järjestämiseksi perustettiin Rautalammin laaja hallinto- ja kirkkopitäjä, johon nykyinen Konneveden alue kuului. Rautalampi oli aluksi Systemän kappeliseurakunta, mutta itsenäistyi omaksi seurakunnakseen vuonna 1561. Kiinteä asutus Konneveden alueelle alkoi muodostua 1500-luvun puolivälissä enimmäkseen savolaisten toimesta. Heiltä saatiin myös vahvimmat vaikutukset asuinpaikkoihin, rakentamiseen ja elinkeinoihin.<sup>250</sup> Vanhin rakennusperinne edustaa Lahnalaa mukaan pääosin itäsuomalaista perinnettä, joka ilmenee esimerkiksi savutuvan pitkään säilymisensä, yksinäisyytensä ja harvakseltaan vesistöjen varsille, mäki-alueiden ylärinteille tai matalille maanselännteille sijoittuneissa yksittäisissä taloissa, joiden pihapiirit olivat hajanaisia.<sup>251</sup>

Konneveden seutu oli 1700-luvulla Rautalammin väkirikkainta seutua, jossa asui noin neljännes pitäjän asukkaista. Alueen taloluku kasvoi 1700-luvun lopulla ja 1800-

<sup>246</sup> Lahnala 1994, 40. Hytönen&Pitkänen 1997, 132; Voutilainen 2006, 101.

<sup>247</sup> Muhonen 2005, 7, 9, <<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=44660&lan=fi>>.

<sup>248</sup> Maanmittauslaitos 2014, <<http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>>. Yksittäisiä tietoja myös Kirkonkylän osayleiskaava 1987, Kaavaselostus. KkA.

<sup>249</sup> Lahnala 1994, 40.

<sup>250</sup> Ollikainen 1976, 61–69; 74–77. Katso myös Lahnala 1994, 10.

<sup>251</sup> Ollikainen 1976, 61–63, 74–77; Muhonen 2005, 9, <<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=44660&lan=fi>>; Lahnala 1994, 11, 34–40, 50–55, 65–66.

luvulla suoritetun isojaon myötä. Nykyisen Konneveden kirkonkylän tienoilla oli tuolloin kaksi tilaa, Hintikka ja Ranta-Häyriä, jotka jakaantuivat isojaon yhteydessä useampaan taloon. Isojaon myötä alueella vallalla ollut kaskitalous hävisi, ja elinkeinoiksi muodostuivat peltoviljely ja karjanhoito.<sup>252</sup> Nykyisen kirkonkylän seudun suuria tiloja 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa olivat Hintikan ja Ranta-Häyriän lisäksi Orimäki ja Pynnölä. Muuten alueella on ollut lähinnä torppia ja mäkitupalaisia.<sup>253</sup> Näistä tiloista Hintikan ja Orimäen tilat vaikuttavat vielä suuresti Konneveden kirkonkylän kulttuurimaisemaan. Lahnalan mainitsemat Konneveden vanhimmalle rakennusperinnölle tyypilliset piirteet, kuten vaatimattomuus sekä rakennusten ryhmittely suorakulmaisen ja kulmistaan avoimen pihan ympärille, näkyy erityisesti Hintikan tilalla.<sup>254</sup>

Konneveden alueella asui 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa noin 4 800 henkilöä.<sup>255</sup> Konneveden kylistä suurin oli Kärkkäälä eli Kärkkäiskylä, jossa asui yli puolet asukkaista.<sup>256</sup> Rautalammin pitäjään kuulunut kyläalue oli laaja ja se käsitti myös nykyisen kirkonkylän alueen.<sup>257</sup> Pitkästä matkasta huolimatta kärkkääläiset olivat aktiivisia Rautalammin pitäjän asioiden hoidossa, joten palvelut alueella alkoivat kehittyä. Kärkkäälän kansakoulu aloitti toimintansa vuonna 1881 Lapunmäen tilalla, ja Kärkkäälän kirjasto kolme vuotta myöhemmin. Terveyspalvelut olivat vielä vaatimattomat. 1800-luvun lopussa Kärkkäälään saatiin oma kättilö, ja vuodesta 1901 lähtien Rautalammin kunnanlääkäri piti vastaanottoa Kärkkäälässä kerran kuussa. Koulujen toiminnan ja köyhien ja sairaiden hoidon lisäksi kunta huolehti muun muassa paloturvallisuudesta ja yleisestä järjestyksestä.<sup>258</sup>

Väestö sai 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa elantonsa pääasiallisesti maataloudesta. Teollisuutta alueella ei juurikaan ollut, ainoastaan viljan jauhatukseen käytettyjä myllyjä.<sup>259</sup> Käsityöläistenkin määrä oli vähäinen.<sup>260</sup> Metsätaloudesta muodostui yksi paikkakunnan tilallisten merkittävistä tulonlähteistä puutavaran teollisen jalostuksen alkamisen myötä 1800-luvun loppupuolella.<sup>261</sup> Konnevedelle alkoi 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa syntyä myös liike-elämää ja siten myös uudenlaista rakentamista. Vuodesta 1870 lähtien

<sup>252</sup> Ollikainen 1976, 61–69; 74–77, 81–89. Osittain myös Lahnala 1994, 10–11.

<sup>253</sup> Numminen 1976, 437.

<sup>254</sup> Inventointikortti 89/3. Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA; Lahnala 1994, 34–36.

<sup>255</sup> Mäenpää 1976, 120–128.

<sup>256</sup> Haverinen 1976, 140.

<sup>257</sup> Tamminen 2008, 17; Numminen 1976, 437.

<sup>258</sup> Niskanen 1976, 571–582. Koulusta ja kirjastosta myös Häyrynen 1976, 495–526.

<sup>259</sup> Haverinen 1976, 140; Jyrinki 1976, 238. Mäenpää 1976, 120–128.

<sup>260</sup> Mäenpää 1976, 120–128.

<sup>261</sup> Tamminen 2008, passim. Kirjassa mainitaan usein talletusten kasvaneen lisääntyneiden metsätulojen myötä.

Konnevedellä on toiminut useampi kauppias.<sup>262</sup> Myös 1900-luvun alussa herännyt osuustoiminta-aate sai vahvan jalansijan Konnevedellä. Alueelle perustettiin 1900-luvun alkuvuosina muun muassa osuusmeijeri, osuuskauppa ja osuuskassa.<sup>263</sup> Oma apteekki saatiin Konnevedelle 1920-luvun alussa, jolloin Rautalammin apteekki perusti niin sanotun lääkevaraston kirkonkylän alueelle.<sup>264</sup>

### *Itsenäinen Konnevesi*

Vuoden 1865 kunnallisasetus ei muuttanut nykyisen Konneveden kunnan asemaa Rautalammin pitäjässä. Rautalammin kuntaan kuulumisen aiheutti haittoja, jotka tulivat vuosi vuodelta ilmeisemmiksi yhteiskuntaelämän kehittyessä.<sup>265</sup> Ensimmäisen kerran ajatus itsenäisyydestä heräsi jo 1800-luvun puolella välissä, mutta Konneveden seurakunnan perustaminen siirtyi 1900-luvun puolelle. Vuoden 1922 alusta itsenäiseksi julistautuneen Konneveden seurakunnan alue tuli käsittämään Istunmäen, Kärkkäälän, Mäkäräniemen, Siikakosken ja Särkisalon kylät sekä Hanhitaipaleen Lummukan, Rautalammin Hiekkalan ja Kuuslahden Valvatniemen. Yhtä aikaa Konneveden seurakunnan kanssa perustettiin myös Konneveden kunta.<sup>266</sup> Myöhemmin Konneveden kuntaan on yhdistetty alue Vesannon Aholankylästä vuonna 1950 ja Hankasalmosta Hänniskylä vuonna 1967.<sup>267</sup> Itsenäistymisen aikaan alkoi muodostua myös yhtenäinen käsitys Konneveden kirkonkylän alueesta.<sup>268</sup>

Itsenäistymisen myötä Konnevedellä alkoi 1920–1930-luvuille ajoittunut voimakas kasvun ja rakentamisen kausi, jolloin harvaan asutulle Kärkkäälän (nykyiselle kirkonkylän) alueelle rakennettiin useita kunnallisia, seurakunnallisia ja liike-elämän rakennuksia. Näissä rakennuksissa sekä maanrakennuksissa alettiin toteuttaa ajan rakennusteknisiä uutuuksia ja tyyli vaikutteita, mikä johtui muun muassa rakennusmestareiden tekemän suunnittelutyön yleistymisenä. Lisääntynyt rakentaminen keskittyi nykyisen kirkonkylän itäosiin, niin kutsutuille Kirkonmäelle ja vanhaan keskustaan, mutta myös Lapunmäen alueelle rakennettiin muutama rakennus.<sup>269</sup>

<sup>262</sup> Mäenpää 1976, 120–128. Lampén 1976, 222–237.

<sup>263</sup> Tamminen 2008, 15–17. Katso myös Haverinen 1976, 156–159; Lampén 1976, 222–237.

<sup>264</sup> Lampén 1976, 235–237.

<sup>265</sup> Niskanen 1976, 582–584.

<sup>266</sup> Niskanen 1976, 582–584; Kärkkäinen 1976, 529–536.

<sup>267</sup> Lahnala 1994, 11.

<sup>268</sup> Numminen 1976, 437–439.

<sup>269</sup> Lahnala 1994, 34–36, 40–42, 50–55, 65–66. Kyseinen kehitys on nähtävissä myös vuoden 1992 inventointiaineistossa.

Niin kutsuttu vanha keskusta alkoi kehittyä kirkonkylän itäosaan 1920-luvulla Vaasa–Kuopio -maantien varteen Kirkkomäen ja Lapunmäen, tarkemmin sanottuna Hintikan ja Orimäen tilojen väliin.<sup>270</sup> Vuonna 1906 valmistuneessa rakennuksessaan toimineen Konneveden osuusmeijerin lisäksi alueelle sijoittui suurin osa Kärkkäälän liiketoiminnasta.<sup>271</sup> Opettaja Emil Hintikka rakensi vuonna 1921 meijerin viereen kirja- ja sekatarvakaupan, joka toimi myös Konneveden kunnan kunnantalon vuodesta 1934 lähtien.<sup>272</sup> Tätä ennen Konneveden kunnan asioita oli hoidettu lähistöllä sijainneessa, Seura- ja Kunnallistalo Oy:n 1920-luvun puolivälissä rakentamassa Seuralassa. Seuralassa oli kunnan toimiston lisäksi ollut elokuvateatteri, kyläläisten juhlapaikka, kahvila, matkahuolto ja matkustajakoti.<sup>273</sup> Seuralan takana sijaitsi myös kirkonkylän ensimmäinen urheilukenttä.<sup>274</sup> Lisäksi alueella sijaitsi Kärkkäälän Osuuskassa meijerin asuinrakennuksessa, Suomen Maatalous-Osake-Pankin konttori, Hankasalmen Osuuskauppa r.l. ja Isak Sirkan sekatarva- ja kirjakauppa.<sup>275</sup> Uusi Konneveden seurakunta alkoi myös rakentaa omia rakennuksiaan vanhan keskustan läheisyyteen: kirkon ja pappilan sekä idemmäksi rakennetun hautausmaan sijainnin määräisivät lahjoituksena saadut maa-alat.<sup>276</sup> Hautausmaa perustettiin Ahvenlammen ja nykyisen valtatie 69:n väliin ja vihittiin käyttöön vuonna 1920.<sup>277</sup> Arkkitehti Ilmari Launiksen suunnittelema harmaakivikirkko valmistui Kirkonmäelle vuonna 1923. Kirkkon edustaa tyypillistä Launiksen kansallisromanttikaan ja jugendiin perustunutta 1900-luvun alun kirkkoarkkitehtuuria, jossa on vaikutteita myös uusgotiikasta. Yleiseen arkkitehtuurikehitykseen verrattuna kirkko on aika myöhäinen esimerkki näistä tyyleistä.<sup>278</sup> Myös Launiksen suunnittelema, 1920-luvun klassismia edustava pappila oli valmistunut kahta vuotta aikaisemmin kirkon taakse.

Myös juuri itsenäistynyt Konneveden kunta alkoi järjestää palveluitaan, kuten kouluelämää ja sairaanhoitoa. Kunnan rakentaminen keskittyi lännempänä sijaitsevaan Lapunmäen alueelle, jossa kunta omisti maata. Vuonna 1922 Lapunmäen kansakoulun viereen valmistui alakansakoulu oppivelvollisuuslain velvoittamana.<sup>279</sup> Nykyisen kunnantalon parkkipaikan kohdalle valmistui asuin- ja vastaanottorakennus Konneveden kunnanlääkärille

---

<sup>270</sup> Lahnala 1994, 41.

<sup>271</sup> Inventointikortti nro 89/6, Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA.

<sup>272</sup> Inventointi kortti nro 89/8, Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA.

<sup>273</sup> Niskanen 1976, 582–584; katso myös Lahnala 1994, 41.

<sup>274</sup> Inventointikohde 207010. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>275</sup> Lahnala 1994, 41; Inventointialue 101022, Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta; Inventointikohde 207012, K-SM TA. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>276</sup> Kärkkäinen 1976, 539.

<sup>277</sup> Kärkkäinen 1976, 536–541.

<sup>278</sup> Knapas 1976, 560–567.

<sup>279</sup> Häyrynen 1976, 495–515.



vuonna 1930. Lääkäritalon viereen valmistui vuonna 1948 Ruotsista saatujen lahjoitusten turvin rakennettu terveystalo.<sup>280</sup> Niin kutsutun uuden keskustan puolelle rakennettiin 1930-luvulla myös muutamia asuin- ja liikerakennuksia vuosisadan alussa syntyneiden rakennusten täydennykseksi.<sup>281</sup> Kauppias Ville Varis rakennutti Orimäen tilan läheisyyteen oman liike- ja asuintalon hieman lännemmäksi muusta kauppakeskittymästä.<sup>282</sup> Variksen kaupasta ja vanhan keskustan puolelle rakennetusta Sirkan kaupasta muodostui kirkonkylän huomattavimmat kaupungat.<sup>283</sup> Nykyisen Osuuspankin paikalla toimi apteekki Koivulan rakennuksessa.<sup>284</sup>

Konneveden yhteydet muualle alkoivat kehittyä kunnan itsenäistymisen aikoihin. Moottoriliikenne vilkastui: autot yleistyivät ja myös linja-autoliikenne alkoi 1920-luvulla. Konnevedellä Rautalammin alaisena toiminut postiasema itsenäistyi 1929. Ensimmäiset puhe- linlinjat Rautalammin alaisena toiminut postiasema itsenäistyi 1929. Ensimmäiset puhe- linosuuskunta, Kärkkäälän Telofooni Osuuskunnan, vasta vuonna 1909.<sup>285</sup> Konneveden sähköistyminen alkoi vuonna 1930 Kellankosken Voima Oy:n rakennettua voimalaitoksen ja sähköverkoston alueelle.<sup>286</sup>

### *Vuodet 1945–1959 – toipumisen ja jälleenrakennuksen aika*

Sodan syttyminen vuonna 1939 merkitsi kotirintamalla sopeutumista uudenlaisiin olosuhteisiin ja esimerkiksi liike-elämän taantumista. Sotien jälkeinen aika oli Suomessa jälleenrakennuksen ja niukkuuden aikaa.<sup>287</sup> Suomalaiset olivat kuitenkin optimistisia, ja Suomesta pyrittiin tietoisesti rakentaa länsimainen, moderni hyvinvointivaltio.<sup>288</sup> Ajalle oli hyvin leimallista Karjalan siirtolaisten, rintamamiesten ja sotaleskien asuttaminen vuoden 1940 Pika-asutuslain ja vuoden 1945 Maanhankintalain perusteella.<sup>289</sup> Konneveden kuntaan tuli siirtoväkeä ainakin Harlusta.<sup>290</sup> Lahnalán mukaan kuntaan ei kuitenkaan syntynyt selvää asutuskylää, vaikka ko-

<sup>280</sup> Inventointikortti nro 89/5, Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA.

<sup>281</sup> Lahnala 1994, 42.

<sup>282</sup> Inventointikortti nro 12/89, Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA.

<sup>283</sup> Inventointikortti nro 12/89, Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA; Inventointikortti nro 89/1, Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA

<sup>284</sup> Lahnala 1994, 42.

<sup>285</sup> Stolt 1976, 188–199, 204–208, 217–220.

<sup>286</sup> Jyrinki 1976, 242–251.

<sup>287</sup> Standertskjöld 2008, 60–63; Korvenmaa 1992, 112–114; katso myös Tamminen 2008, 45–51.

<sup>288</sup> Standertskjöld 2008, 114; Koho 1999, 93; Helamaa 1992, 140–143; Salokorpi 1992, 151.

<sup>289</sup> Aarrevaara 2009, 171–172, <<http://lib.tkk.fi/Diss/2009/isbn9789512298426/isbn9789512298426.pdf>>. Katso myös Standertskjöld 2008, 63; Tamminen 2008, 50–51.

<sup>290</sup> Tamminen 2008, 50–51.

ko Konneveden alueelle syntyi yhteensä 94 asutustilaa.<sup>291</sup> Siirtolaisten ja aikakauden suuren syntyvyyden vuoksi Konneveden väestömäärä kohosi vuonna 1954 ennätyslukemiin, 5310 asukkaaseen.<sup>292</sup> Väestö oli levittäytynyt koko kunnan alueelle, joten lähes joka kylästä löytyi kansakoulu, kauppa ja erilaista seuratoimintaa. Konneveden varsinaiseksi kuntakeskukseksi oli kuitenkin muodostunut valtatie 69:ksi muuttuneen vanhan maantien varrelle syntynyt kirkonkylä.<sup>293</sup>

Kunnan rakennustoiminnan ja maanomistusolosuhteiden vuoksi kirkonkylään alkoi jälleenrakennuskaudella syntyä kaksi keskustaa. Alueiden väliin jäi suuri Orimäen tila rakennuksineen ja peltoineen.<sup>294</sup> Vanha keskusta säilytti vielä asemansa hallinto- ja liikekeskustana. Sen alueella sijaitsi suurin osa palveluista, kuten pankit, suurimmat kaupat, posti, maamiesseurantalo Seurala ja kunnan toimisto.<sup>295</sup> Myös uusi liikerakentaminen keskittyi vielä enimmäkseen vanhan keskustan puolelle 1940- ja 1950-luvuilla. Esimerkiksi vastakkain kantatie 69:n eri puolille rakennettiin kaksi uutta pankkirakennusta, Kansallis-Osake-Pankin ja Konneveden Osuuskassan asuin- ja liiketalot.<sup>296</sup> Edelleen toiminnassa oleva Konneveden mylly valmistui Hautausmaan lähistölle vuonna 1953.<sup>297</sup> Hautausmaalle valmistui 1950-luvulla Konneveden seurakunnalle uusi siunauskappeli.<sup>298</sup>

Konneveden kunnan rakentaminen keskittyi kirkonkylän länsiosassa olevan Lapunmäen ympäristöön. Kunnan sairaala, paloasema ja keskuskansakoulu valmistuivat 1950-luvulla muiden kunnallisten rakennusten läheisyyteen. Näiden rakennusten tekeminen liittyi jälleenrakennuskaudella alkaneeseen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseen, jonka myötä kuntien lakisääteisten tehtävät lisääntyivät.<sup>299</sup> Uusien kunnallisten rakennusten lisäksi Konneveden kunta rakensi kirkonkylään toisen urheilukentän nykyisen kunnantalon länsipuolelle.<sup>300</sup> Uuden keskustan puolelle kohosi myös uusia liikerakennuksia 1950-luvulla. Kauppias Toivo Varis rakennutti 1950-luvun puolivälissä uuden, aikakaudelleen tyypillisen liike- ja asuinra-

<sup>291</sup> Lahnala 1994, 66–67; Tamminen 2008, 50–51.

<sup>292</sup> Mäenpää 1976, 120–128.

<sup>293</sup> Tamminen 2008, 65–67.

<sup>294</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Konneveden rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>295</sup> Tamminen 2008, 65–67.

<sup>296</sup> Lahnala 1994, 42–43; Inventointikohteet 207012 & 206967. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>297</sup> Inventointikohde 206910. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>298</sup> Kärkkäinen 1976, 539. Inventointikohde 206830. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>299</sup> Tamminen 2008, 65–67. Inventointikohteet 206943, 206958 ja 207004. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>300</sup> Inventointikohde 207017. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

kennuksen uuden keskustan puolelle vanhan kauppansa läheisyyteen.<sup>301</sup> Kaupan naapuriin rakentui kirkonkylän ensimmäisen huoltoasema vuonna 1957. Nykyään hotelli-ravintola Mierontienä tunnetussa kiinteistössä toimi myöhemmin huoltoaseman ja ravintolan lisäksi muun muassa posti ja matkahuolto.<sup>302</sup>

Sodan jälkeinen säännöstely poistui asteittain 1950-luvulla, jonka jälkeen Suomen elinkeino-elämä kehittyi huomattavasti. Ennen maa- ja metsätalousvaltaisesta maasta tuli teollisuusvaltio, jonka infrastruktuuria rakennettiin kiihtyvään tahtiin.<sup>303</sup> Konneveden lopullinen sähköistäminen 1950-luvulla oli suuri ponnistus, johon osallistui kunnan alueen vanha sähköyhtiö Kellankosken Voima sekä Savon Voima. Konneveden asukkaat vaurastuivat 1950-luvun alussa metsäkauppojen kasvettua voimakkaasti.<sup>304</sup> Metsäyhtiöiden toiminnasta Konnevedelle kertoo muun muassa vuonna 1958 valmistunut Yhtyneiden Paperitehtaiden rakennuttama metsäpiiriesimiehen toimisto- ja asuinrakennus Purhola.<sup>305</sup> Konneveden kulttuurielämä alkoi myös monipuolistua. Opettajayhdistyksen aloitteesta perustettiin vuonna 1954 Konneveden kotiseutuyhdistys, jonka toimesta kirkonkylän länsiosaan pystytettiin Konneveden kotiseutumuseo vuonna 1958.<sup>306</sup> Museoalueen viereen oli vuonna 1949 rakennettu uusi työväentalo, joka siitä asti on toiminut alueen asukkaiden kokoontumispaikkana ja harrastustilana.<sup>307</sup>

### *1960- ja 1970-luvut – yhteiskunnan rakennemuutos ja kuntakeskuksen siirtyminen*

#### *Maaseudulta kaupunkiin ja kirkonkylään*

Suomessa alkoi 1950–1960-luvulla suuri yhteiskunnallinen rakennemuutos, kun maatalous koneellistui ja väestö suuntasi maalta kaupunkiin työn perässä. Niin kutsuttu maalta pako johti yleisesti varsinkin pienillä paikkakunnilla tappiolliseen muuttoliikkeeseen, mutta myös kunnan sisäiseen muuttoon haja-asutusalueilta kirkonkylään palveluiden ja asuntojen peräs-

<sup>301</sup> Inventointikohde 206964. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>302</sup> Inventointikohde 206941. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>303</sup> Salokorpi 1992, 151; Standertskjöld 2008, 113–115; Tamminen 2008, 59–60.

<sup>304</sup> Tamminen 2008, 51–54, 60.

<sup>305</sup> Inventointikohde 206947. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>306</sup> Numminen 1976, 491. Inventointikortti nro 89/4. Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA.

<sup>307</sup> Numminen 1976, 468–475. Inventointikortti nro 89/7. Konneveden täydennysinventointi 1992. K-SM TA.

sä.<sup>308</sup> Konnevedellä rakennemuutos lähti käyntiin verkkaisesti, ja muihin kuntiin verrattuna kirkonkylään suuntautunut muuttoliike oli vaatimatonta.<sup>309</sup> Vuonna 1970 kunnan väkiluku oli laskenut noin 4 300 asukkaaseen. Suurin muuttoaalto Konnevedeltä suuntautui Jyväskylään.<sup>310</sup> Myös Konneveden hallinnolliset suhteen alkoivat kääntyä lännen suuntaan ja Jyväskylään vuonna 1960, kun Konneveden kunta liitettiin juuri perustettuun Keski-Suomen lääniin.<sup>311</sup>

Muihin keskisuomalaisiin kuntiin verrattuna Konnevesi oli 1970-luvun puolessa välissä elinkeinorakenteeltaan voimakkaasti maa- ja metsätalousvaltainen. Keskustaaajamassakin 32 % väestöstä sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta. Palvelu- ja teollisuuselinkeinojen osuudet olivat elinkeinoina kasvaneet, ja ne keskittyivät kirkonkylän alueelle. Verrattuna muihin keskisuomalaisiin kuntiin varsinkin palveluelinkeinot olivat lisääntyneet paljon Konnevedellä. Teollisuutta alueelle oli syntynyt vähän Konneveden kunnan ponnisteluista huolimatta.<sup>312</sup> 1970-luvulla oli tavanomaista, että elinkeinoelämän kehitystä edistääkseen kunta rakennutti teollisuushalleja, joita yrittäjät pystyivät vuokraamaan. Ensimmäinen teollisuushalli valmistui Konnevedelle syksyllä 1973 entisen Kuuselan tilan alueelle.<sup>313</sup>

Lisääntynyt liikenne alkoi vaikuttaa kirkonkyläen maisemaan 1960–1970-luvuilla. Katujen leventäminen ja päällystäminen sekä liikerakennusten eteen rakennetut parkkipaikat levensivät katukuvaa ja tekivät siitä kaupunkimaisemman.<sup>314</sup> Myös Konnevedellä katokuva muuttui uusien ihanteiden sekä vuosina 1976–1977 tehdyn kantatie 69:n uudistuksen ja vanhan keskustan alueella tehdyn uudelleen linjauksen myötä. Seurojen talo purettiin tien alta, ja vanhan keskustan raittimainen luonne hieman hävisi.<sup>315</sup> Vanha maantie säilyi kuitenkin maisemassa ja maastossa.

---

<sup>308</sup> Koho 2003, 207–216; Standertskjöld 2008, 112; Standertskjöld 2011, 10–11; Alarotu 1976, 618–630; Mikkonen 2010, 115. Katso myös Aarrevaara 2009, 187, 208. <<http://lib.tkk.fi/Diss/2009/isbn9789512298426/isbn9789512298426.pdf>>.

<sup>309</sup> Tamminen 2008, 56; Alarotu 1976, 618–630.

<sup>310</sup> Mäenpää, 120–128.

<sup>311</sup> Ahokas 1976, 609–610.

<sup>312</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA; Mäenpää 1976, 120–128; Alarotu 1976, 600–608, 618–630; Tamminen 2008, 79–83.

<sup>313</sup> Tamminen 2008, 79–83.

<sup>314</sup> Kuitunen 2013. <[http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/artikkelit/fi\\_FI/Kirkonkylasta\\_maaseututaajamaksi/](http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/artikkelit/fi_FI/Kirkonkylasta_maaseututaajamaksi/)>.

<sup>315</sup> Lahnala 1994, 44; Tamminen 2008, 79.

*Kirkonkylän uuden keskusta syntyminen*

Konneveden kirkonkylä oli 1960-luvun lopulla kunnan hallinnollinen ja kaupallinen keskus, jonka palvelut olivat jakaantuneet vanhaan ja uuteen keskustaan. Suurin osa liiketoiminnasta ja silloinen kuntakeskus sijaitsivat vanhassa keskustassa, kun taas kunta oli keskittänyt rakennustoimintansa ostamalleen maalle Lapunmäessä varsinkin 1950-luvulta lähtien.<sup>316</sup> Laajentumaan pyrkineelle liike-elämälle ei kuitenkaan ollut tarpeeksi tilaa vanhan keskustan puolella, joten Konneveden kuntakeskus päätettiin siirtää idästä vanhan keskustan alueelta länteen Lapunmäen alueelle 1950-luvun lopulla. Puuhamiehenä hankkeessa oli Konneveden kunnan ensimmäinen kunnanjohtaja Lauri Jokitaipale, joka nimitettiin virkaan vuonna 1957. Kuntakeskuksen siirtämiseen lännemmäksi vaikuttivat myös kunnan rakennusten sijoittuminen Lapunmäen alueelle ja ostettavissa ollut maaperä Lapunmäen alueella. Kuntakeskus alkoi siirtyä länteen seuraavalla vuosikymmenellä. Ensimmäisiin muuttajiin kuului Kunnanvirasto, joka siirtyi nykyisestä Galleria Kävyistä nykyisen kunnantalon parkkipaikalla sijainneeseen entiseen lääkärintaloon vuonna 1963. Myös muut palvelut alkoivat hiljalleen siirtyä Lapunmäen ja Orimäen tilan väliselle alueelle, mistä alkoi muodostua uusi kuntakeskus.<sup>317</sup> Jo Konneveden ensimmäisen rakennuskaavan laatimisen aikaan vuonna 1969 alueella oli enemmän rakennuksia kuin vanhassa keskustassa ja kirkon ympäristössä<sup>318</sup>.

Julkinen ja kaupan rakentaminen oli vilkasta 1960–1970-luvuilla. Aikakautta leimasivat myös elintason nopea nousu, uudenlaiset kulutustottumukset, sosiaaliturvajärjestelmien ja hyvinvointiyhteiskunnan rakentuminen.<sup>319</sup> Muihin keskisuomalaisiin kuntiin verrattuna Konneveden kirkonkylän alueelle rakennettiin huomattavan paljon julkisia, liike- ja asuinrakennuksia.<sup>320</sup> Konneveden kunta rakennutti Lapunmäen koulukeskuksen alueelle uuden yhteiskoulurakennuksen ja kirjaston sekä sairaalan läheisyyteen uusia terveydenhuollon rakennuksia, kuten Tenholan eli entisen lääkärin vastaanotto- ja asuinrakennuksen sekä nykyisen hammashoitolan ja sen viereen paritalon lääkärin asuintaloksi (nykyinen päiväkot). Myös Konneveden seurakunta rakennutti seurakuntatalon uuden kuntakeskuksen alueelle.<sup>321</sup>

Pankkirakentaminen oli edelleen vilkasta. Kansallis-Osake-Pankki rakennutti vuonna 1964 vielä vanhan keskustan alueelle uuden toimitalon ja sen yhteyteen rivitalon, joka

<sup>316</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>317</sup> Tamminen 2008, 65–67.

<sup>318</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>319</sup> Wasastjerna 2011, 276, 320.

<sup>320</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>321</sup> Inventointikohteet 207009, 206990, 206957, 207037, 206942 ja 206948. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

on rakennustyyppiltään ensimmäinen Konneveden kirkonkylässä. Konneveden Osuuspankille valmistui uusi toimitalo vuonna 1970, mutta se oli avannut konttorin uuden keskustan alueella jo 1960-luvun alussa. Rautalammin Säästöpankki avasi konttorin vuonna 1964 Variksen kauppaa vastapäätä.<sup>322</sup> Lisäksi vanhoja liikerakennuksia laajennettiin kaupan ja elinkeinojen muutoksen myötä 1960-luvulla. Esimerkiksi Variksen kauppaan tehtiin uuden tyyppinen myymälähalli, ja Kytöjoen huoltoaseman yhteyteen tehtyyn laajennukseen avattiin paikkakunnan ensimmäinen ravintola.<sup>323</sup> Kirkonkylään rakennettiin 1970-luvun puolivälissä myös uusi postitalo, ja puhelinyhteydet automatisoitiin valtion rakennuttaman teletalon valmistuttua vuonna 1976.<sup>324</sup>

Konneveden uuden keskustaajaman rakentuminen pääsi hyvään vauhtiin 1960–1970-luvulla. Vilkastunut asuinrakentaminen keskittyi 1960-luvulla omakotitalorakentamiseen, joka pääasiassa oli keskittynyt Konneveden kunnan myymille tonteille muun muassa Lapunmäen alueella.<sup>325</sup> Kirkonkylään suuntautuneen muuttoliikkeen vuoksi alueella vallitsi asuntopula, jota helpottamaan Konneveden Osuuspankki rakennutti 1970-luvun alussa kaksi kerrostaloyhtiötä.<sup>326</sup> Samoihin aikoihin yleisen kehityksen mukaisesti huonoissa oloissa asuville vanhuksille alettiin rakentaa rivitaloja Konneveden kunnan ostamalle Kuuselan tilalle. 1990-luvulle tultaessa alueelle oli rakennettu yhteensä kymmenen rivitaloa Konneveden Seudun Vanhustenkotiyhdistyksen, Konneveden sotaveteraanien ja Konneveden kunnan toimesta.<sup>327</sup>

Rakennuskannan kasvu edellytti myös infrastruktuurin kuntoon laittamista. Eri-tyyppisen tärkeää oli vesijohto- ja viemäriverkon rakentaminen 1960-luvun lopussa.<sup>328</sup> Vesihuoltosuunnitelma tehtiin yhtä aikaa Konneveden ensimmäisen rakennuskaavan laatimisen yhteydessä 1960–1970-lukujen vaihteessa. Lapunmäen vesisäiliö valmistui 1960-luvun lopussa, jolloin oli myös osa viemäriverkostostakin toteutettu. Vedenpuhdistamo aiottiin rakentaa ra-

<sup>322</sup> Inventointikohteet 207013, 206932 ja 206968. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA; Tamminen 2008, 65–72.

<sup>323</sup> Tamminen 2008, 65–67; Inventointikohteet 206964 ja 206941. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>324</sup> Inventointikohteet 206960 ja 206956. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI- inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>325</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>326</sup> Tamminen 2008, 76–79; Inventointikohteet 206905 ja 206906. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>327</sup> Tamminen 2008, 76–79; Inventointikohteet 206947. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>328</sup> Tamminen 2008, 76–79. Katso myös Mikkonen 2010, 116.

kennuskaavassa olleen ohitustien eteläpuolelle.<sup>329</sup> 1970-luvun puolessa välissä rakentaminen hiipui aluetta koetelleen laman myötävaikutuksesta.<sup>330</sup>

### *Maakäytön suunnittelu alkaa*

Keski-Suomen Läninhallitus antoi kaavoituspäätöksen Konneveden kirkonkylään vuoden 1961 lopussa, mutta Konneveden kunnanvaltuusto päätti kaavoittamisesta vasta tammikuussa 1967. Maakuntaliiton Aluesuunnittelujaoston tekemässä Keski-Suomen toiminnalliset keskukset -tutkimuksessa Konneveden kirkonkylä luokiteltiin alimmalle keskustasolle eli palveluskylän luokkaan kuuluvaksi. Kirkonkylää alettiin kehittää kaavoituksen avulla tämän luokituksen mukaisesti.<sup>331</sup> Konneveden ensimmäinen rakennuskaavan laati maanmittausinsinööri Matti Jylhä 1960-luvulla. Ajan tehokkuutta ja järjestelmällisyyttä ihannoivista asenteista huolimatta Konneveden ensimmäinen rakennuskaava oli suhteellisen maltillinen ja alueelle sopiva. Rakennuskaava mitoitettiin noin 1 900 hengelle, mikä vastasi reilua puolta Seutukaavaliiton vuoden 1990 ennusteen mukaista Konneveden kunnan väestömäärää. Mitoitusta pidettiin suurena, mutta sitä selitettiin maapoliittisilla olosuhteilla, usealla kerrostalovarauksella ja pyrkimyksellä keskittää rakentamista.<sup>332</sup>

Rakennuskaava laadittiin vain kirkonkylän läntiseen osaan, Orimäen länsipuolelle ja Lapunmäen alueelle, jonne rakennustoiminta ja väestönkasvu olivat keskittyneet 1960-luvulta alkaen. Rakennuskaavalla pyrittiin siten edistämään jo alkanutta uuden keskustan kehitystä. Lisäksi kaavan tavoitteena oli keskittää rakennustoiminta suppeammalle alueelle ja kaantuneessa kirkonkylässä, joten kirkon ja vanhan keskustan alue jätettiin kaavan ulkopuolelle. Uuden kuntakeskuksen asemaa hallinto- ja palvelukeskustana vahvistanut rakennuskaava hyväksyttiin Konneveden kunnanvaltuustossa maaliskuussa 1971 ja Keski-Suomen Läninhallituksessa syyskuussa 1971.<sup>333</sup>

Rakennuskaavan laatimisen aikaan kirkonkylä oli luonteeltaan vielä vahvasti nauhamainen. Rakentaminen oli keskittynyt kantatie 69:n varrelle. Yleisten rakennusten korttelialueiksi (Y) merkittiin jo rakentuneiden julkisten rakennusten alueet, mutta alueisiin tehtiin pieniä uusia varauksia. Keskeisin osa liikekeskustaa eli nykyinen liikekeskusta varattiin

<sup>329</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>330</sup> Tamminen 2008, 79–83.

<sup>331</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>332</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>333</sup> Sama.

puhtaasti liike- ja toimistotiloiksi (AL), mutta suurin osa ajateltiin toteutettavaksi yhdistettyinä liike- ja asuinrakennuksina (ALK). Liikekeskustaan sijoitettiin myös tontit linja-autoasemaa (AB) ja kahta huoltoasemaa (AM) varten. Keskustan viereen varattiin myös kolme III-kerroksisen asuinkerrostalon (AK) rakennuspaikkaa. Muilta osiltaan asutus suunniteltiin pientalovaltaiseksi, osittain rivitalojen mutta pääasiassa omakotitalojen (AO) rakennuspaikoiksi. Teollisuus- ja varastorakennusten korttelialueita (T) ei varattu lainkaan kaavaan. Suurempia puistoalueita (P) varattiin vain koulualueen itäpuolelle kunnan omistuksessa olleelle alueelle, jonne voitiin hyvin sijoittaa myös leikki- ja palloilukenttiä.<sup>334</sup>

Ajalle tyypilliseen tapaan kirkonkylän eteläpuolelle suunniteltiin Jyväskylä–Kuopio-maantien ohitustie. Eritasoristeykseksi suunniteltu pääliittymä sijoitettiin keskustaan Lapunmäen ja kirkonseudun väliselle alueelle. Muut liittymät suunniteltiin tasoliittymiksi. Ohitustievarauksen vuoksi kantatie kaavoitettiin aluksi kokoojatieksi, johon jäi paljon liittymiä tien varteen sijoittuvien palveluiden ja asuinrakentamisen vuoksi. Tie- ja Vesirakennuslaitoksen Keski-Suomen piirinkonttorin mielestä kantatie 69 palveli kaukoliikennettä pitkälle tulevaisuuteen silloista tiepohjaa parantamalla eikä ohitustietä tarvittaisi. Vastoin laitoksen suositusta ohitustievaraus jätettiin kuitenkin rakennuskaavaan,<sup>335</sup> ja se on edelleen olemassa Keski-Suomen maakuntakaavassa (2009).<sup>336</sup>

1970-luvun lopulla kirkonkylän rakennuskaavaan tehtiin useampi muutos tai laajennus.<sup>337</sup> Keski-Suomen lääninhallituksessa hyväksyttiin jyvaskyläläisen toimitusinsinööri Ossi Jokisen laatimat, niin kutsutut Kuuselan ja Lapunmäen alueiden kaavat vuonna 1978.<sup>338</sup> Nyt toteutettiin jo ensimmäisessä rakennuskaavassa varattu laajenemismahdollisuus Konneveden kunnan juuri ostamalle Kuuselan tilan alueelle.<sup>339</sup> Kunnanvaltuuston vuonna 1973 tekemän kaavoituspäätöksen taustalla oli alueelle kohdistuvat Konneveden Seudun Vanhustentaloyhdistyksen ja Sotaveteraanit Ry:n asuntotuotantohankkeet sekä keskustaaajamassa ilmenyt tarve omakotirakentamiseen osoitetuista tonteista.<sup>340</sup> Kuuselan kaava-alue sijoittui kantatie 69:n eteläpuolelle kunnanvirastojen ja Mierontien väliselle alueelle. Suurin osa kaavoittamattomasta alueesta varattiin omakoti- ja rivitalotonteiksi. Kaava-alueen eteläosasta osoitet-

<sup>334</sup> Sama.

<sup>335</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>336</sup> Keski-Suomen liitto 2009b.

<sup>337</sup> Rakennuskaavaselostukset. Rakennuskaavan muutos 1973, Rakennuskaavan muutos ja laajennus 1978 & Rakennuskaavan muutos 1979. KkA.

<sup>338</sup> Rakennuskaavan selostus. Rakennuskaavan muutos ja laajennus 1978. KkA.

<sup>339</sup> Konneveden rakennuskaavan selostus. Rakennuskaava 28.10.1969. KkA.

<sup>340</sup> Rakennuskaavaselostus. Rakennuskaavan muutos ja laajennus 1978. KkA; Inventointikohde 206947. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.



tiin maata myös teollisuudelle, jolle ei aikaisemmissa kaavoissa oltu varattu ollenkaan aluetta. Myös Lapunmäen kaavamuuotos ja laajennus tehtiin kirkonkylän pientalotonttien lisäämiseksi. Kantatie 69:n ja koulukeskuksen rajaama, Konneveden kunnan omistama alue pysyi pääasiallisesti omakotitaloalueena, mutta sen sisäinen rakenne suunniteltiin uudelleen. Kirkonkylän rakentaminen arveltiin tapahtuvan lähivuosina juuri tällä alueella.<sup>341</sup>

Vuonna 1979 arkkitehti Risto Vuori ja diplomi-insinööri Hannu Koskinen sekä diplomi-insinööri Hannu Koskinen ja insinööri Alpo Liuski Suunnittelukeskus Oy:n Kuopion aluetoimistosta laativat seuraavat kaksi Konneveden rakennuskaavan muutosta. Asemakujan ja Lapunmäen koulukeskuksen alueille sijoittuneet kaavamuutokset hyväksyttiin Keski-Suomen Läninhallituksessa elokuussa 1980.<sup>342</sup> Asemakujan alueen kaavamuutoksella luotiin edellytykset nykyisen liikerakennuksia, linja-autoaseman ja puistoalueen käsittävän alueen syntymiseen. Sen tavoitteena oli luoda taajamaan uusi, monipuolinen ja tiivis liikekeskus, johon sijoittuivat alueen tärkeimmät kaupalliset ja hallinnolliset palvelut. Särkisalontien ja terveyskeskuksen välissä, maantien pohjoispuolelle sijoittuneella muutosalueella oli vielä vanhan Vähälän tilan rakennukset ja sen peltoalueet, jotka olivat olleet käytössä 1970-luvun loppupuolelle. Vähälän tilan alueelle oli jo ensimmäisessä rakennuskaavassa suunniteltu linja-autoasema ja sen taakse kerrostalokeskittymä, mutta tilan vuoksi kaava ei ollut toteutunut. Alue otettiin käyttöön Vähälän tilan purkamisen jälkeen, ja vuoden 1980 kaavamuutoksella alueesta pyrittiin muodostamaan ehjä kuntakeskus. Asemakujan alueelle sijoitettiin linja-autoasema ja uusia liikerakennuksia. Asemakujan pohjoispuolella ollut kerrostaloalue muutettiin rivitaloalueeksi. Leskenpolun itäpuolelle kaavoitettiin uusia omakotitalotontteja, jotka alkoivat rakentua heti kaavan hyväksymisen jälkeen. Kauppatien varressa ollut metsikkö säilytettiin puistoalueena.<sup>343</sup> Lapunmäen koulukeskuksen alueen kaavamuutoksen tavoitteena oli uuden urheilukentän sijoittaminen koulukeskuksen välittömään läheisyyteen, entiselle puistoalueelle. Vanha urheilukenttä sijaitsi ahtaalla paikalla kunnantalon vierellä, omakotitaloasutuksen keskellä. Uuden urheilukentän suunnittelu käynnistyi kesällä 1979, ja kaavaa laadittaessa apuna olivat jo laaditut urheilukenttäsuunnitelmat Lapunmäen urheilupuistolle.<sup>344</sup>

---

<sup>341</sup> Rakennuskaavaselostus. Rakennuskaavan muutos ja laajennus 1978. KkA.

<sup>342</sup> Rakennuskaavaselostukset. Rakennuskaavan muutokset 1980a ja 1980b. KkA.

<sup>343</sup> Rakennuskaavaselostus. Rakennuskaavan muutos 1980a. KkA. Vähälän tilasta mainitsee myös Lahnala 1994, 43.

<sup>344</sup> Rakennuskaavaselostus. Rakennuskaavan muutos 1980b. KkA.

*1980-luvulta nykypäivään – vanhan laajentamista ja peruskorjaamista*

*Rakentamisen vaihtelut*

Suomalaisten hyvinvointi kasvoi 1980-luvulla ja taloudellinen tilanne oli erittäin hyvä pankki- ja vakuutusalan kokiessa ennennäkemättömän kasvukauden. Rakentaminen lisääntyi huomattavasti. Vuosikymmenen lopussa talous kuitenkin ylikuumentui, ja 1990-luvun alussa Suomea koetteli syvä lama pankkialan kriisin ja Neuvostoliiton hajoamisen myötävaikutuksesta.<sup>345</sup> Huoli ympäristöstä kasvoi myös 1980-luvulla, ja asuinympäristöjen viihtyisyyteen alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Tämä ilmeni niin monimuotoisemmissa rakennuksissa, kerroksellisissa ympäristöissä kuin vanhojen rakennusten ja ympäristöjen arvostuksen lisääntymisenä.<sup>346</sup> Kohon mukaan 1990-lukua pidetään suurten muutosten ja rakenteellisen uudistumisen vuosikymmenenä. Uuden teknologian (Nokia) ja luonnontieteellisten innovaatioiden odotettiin tuovan vaurautta ja menestystä.<sup>347</sup>

Väestön väheneminen hidastui Konnevedellä 1980-luvun alussa pysähtyen lopulta kokonaan ja lähtien uudelleen hitaaseen kasvuun. Vuonna 1983 Konnevedellä asui noin 3 500 henkeä. Väestö keskittyi edelleen voimakkaasti kirkonkylän alueelle.<sup>348</sup> Suomessa 1980-luvun alkupuolella alkanut pitkä talouskasvu näkyi Konnevedelläkin lukuisana rakentamisena ja yritysten investointeina. 1980–1990-luvulla kirkonkylään valmistui paljon omakotitaloja ja rivitaloasuntoja.<sup>349</sup> Uudisrakentamisen lisäksi tehtiin paljon peruskorjauksia ja laajennuksia.<sup>350</sup> Pankit rakennuttivat edelleen uusia liikekiinteistöjä kirkonkylään. Konneveden Osuuspankille valmistui vanhan apteekin paikalle uusi liikekiinteistö vuonna 1988.<sup>351</sup> Kansallis-Osuus-Pankki oli puolestaan rakennuttanut tien toiselle puolelle, Asemakujan varrelle alueen kaavan hyväksymisen jälkeen uuden liikekiinteistön, johon sijoittui KOP:n pankkikonttori ja linja-autoasema.<sup>352</sup>

Myös kunnallinen rakennustoiminta oli vilkasta Konnevedellä 1980-luvulla. Hyvän kehityksen innoittamana Konneveden kunta julkisti tammikuussa 1982 uuden 5-

<sup>345</sup> Standertskjöld 2011, 102; Tamminen 2008, 97–101; Rauske 2008, 136–155.

<sup>346</sup> Standertskjöld 2011, 106–108, 120; Wasastjerna 2011, 371–372; Veltheim 1992, 198.

<sup>347</sup> Koho 2003, 216–223.

<sup>348</sup> Tamminen 2008, 83–86, 113–122.

<sup>349</sup> Tamminen 2008, 83–86, 89.

<sup>350</sup> Tamminen 2008, 86; Useampaa inventointikohdetta laajennettiin tai peruskorjattiin juuri 1980-luvulla.

<sup>351</sup> Tamminen 2008, 92–95; Inventointikohde 207014. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>352</sup> Inventointikohde 206912. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA; Tamminen 2008, 92.

vuotissuunnitelman, jonka mukaan kunta aikoi rakennuttaa uusia rakennuksia, kuten kauko-  
lämpökeskuksen, rivitaloja ja nuorisotalon, sekä laajentaa ja peruskorjata vanhoja rakennuk-  
sia.<sup>353</sup> Lapunmäen koulukeskuksen alueella vanhasta alakansakoulusta tehtiin nuorisotalo  
Kukkula, entistä keskuskansakoulua peruskorjattiin ja yläasteeksi muuttunutta yhteiskulua  
peruskorjattiin ja laajennettiin. Laajennetussa yläasteen rakennuksessa aloitti toimintansa  
myös vuonna 1982 perustettu Konneveden lukio.<sup>354</sup> Lapunmäen alueelle valmistui myös uusi  
urheilukenttä huoltorakennuksineen 1980-luvun puolivälissä.<sup>355</sup> Lisäksi kunta laajensi palo-  
asemaa, ja Närhinkujan lääkärin asuintalosta tehtiin päiväkoti.<sup>356</sup> Äänekosken-Suolahden  
seudun kansanterveystyönkuntainliiton rakennuttama Jussilan vanhainkodin sairaosasto val-  
mistui kunnan sairaalan yhteyteen 1980-luvun alussa. Rakennus laajeni jälleen 1990-luvun  
alussa, kun rakennuksen yhteyteen valmistui palvelukeskus Ruusaliisa. Terveyskeskusta ja  
palvelukeskusta laajennettiin vielä 2000-luvulla.<sup>357</sup> Myös valtiollista rakentamista tapahtui  
Konneveden alueella 1980-luvulta lähtien, kun Jyväskylän yliopistoon kuuluvan Konneveden  
tutkimusaseman rakentaminen alkoi Siikakoskelle.<sup>358</sup>

Suomea koetelleen 1990-luvun alun laman vaikutukset alkoivat näkyä Konne-  
vedellä vuonna 1992. Lama aiheutti Konnevedelle suuria ongelmia; vuonna 1994 kunnan  
työttömyys nousi lähes 20 prosenttiin. Vaikka rakentaminen yleisesti ottaen hiljeni laman  
aikana, Konneveden kunta rakennutti itselleen uuden toimistorakennuksen ja purki samalla  
vanhat toimistorakennukset, entisen lääkärintalon ja terveystalon. Kesällä 1993 käyttöön vi-  
hitty Konneveden kunnantalo pystyttiin laman vuoksi rakentamaan huomattavasti alkuperäistä  
kustannusarviota halvemmalla. Laman hellitettyä rivitalo- ja omakotitalorakentaminen lisään-  
tyi jälleen vuosituhannen vaihteessa. Rakentamista helpottivat muun muassa kunnan kaavoit-  
tamatt uudet tontit.<sup>359</sup> Vuosituhannen vaihteessa Konnevedellä asui noin 3 300 asukasta, joista  
noin 1 200 asui kirkonkylässä.<sup>360</sup>

---

<sup>353</sup> Tamminen 2008, 83–86.

<sup>354</sup> Inventointikohteet 206995, 207004 ja 207009. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>355</sup> Inventointikohde 207010. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>356</sup> Inventointikohteet 206943 ja 206942. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>357</sup> Inventointikohde 206958. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>358</sup> Inventointikohde 206966. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>359</sup> Tamminen 2008, 97–101, 113–122. Katso myös inventointikohde 206989. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>360</sup> Kaavaselostus. Konneveden kirkonkylän rakennuskaava/asemakaava 2000. KkA.

*Ensimmäinen kirkonkylän osayleiskaava ja rakennuskaavan päivityksiä*

Ensimmäinen osayleiskaava laadittiin Konneveden kirkonkylään 1980-luvun puolivälissä. Diplomi-insinööri Olli Kinnusen (Suunnittelukeskus Oy, Kuopion aluetoimisto) laatima yleiskaava hyväksyttiin Konneveden kunnanvaltuustossa 9.9.1987. Osayleiskaavassa tarkasteltiin taajaman maankäyttöä kokonaisuutena ja luotiin kehittämissuhteet lähitulevaisuuteen sijoitetulle rakennuskaavan tarkistamiselle. Uusien asunto- ja teollisuusalueiden suunnittelulla pyrittiin luomaan perusedellytykset kunnan maapolitiikan järkevälle hoitamiselle. Osayleiskaavassa otettiin hyvin huomioon maisemalliset ja kulttuurihistorialliset tekijät. Kirkonkylää pyrittiin kaavan avulla kehittämään siten, että sen ominaispiirteet säilyvät. Kunnan palvelu ja hallintokeskuksena kehitettiin edelleen uuden keskustan aluetta, mutta täydentävää lisärakentamista haluttiin ohjata myös vanhan keskustan alueelle, kirkon ympäristöön ja kantatien 69 varrelle. Laajat yhtenäiset peltoalueet tuli säilyttää rakentamattomina. Yleiskaava-alueelle sijoittui vuoden 1982–1983 tehdyn rakennusinventoinnin perusteella kahdeksan kulttuurihistoriallisesti tai taajamakuvallisesti merkittävää kohdetta. Näistä suojelukohteiksi esitettiin Hintikan asuinrakennusta, kirkkoa, pappilaa, Pankkilaa (entinen Ale-Makasiini), kotiteollisuusneuvonta-asemaa (nykyinen Galleria Käpy) ja puukoulua (alakansakoulu). Myös vanhan keskustan alue merkittiin säilytettäväksi ympäristöksi, jossa uudisrakentamisen sopeutumiseen kyläkuvaan oli kiinnitettävä erityistä huomiota.<sup>361</sup>

Asumisen osalta pyrittiin edistämään olemassa olevan rakennuskannan hyväksikäyttöä, pitämään yhdyskuntatekniset kustannukset kohtuullisina, ottamaan ympäristötekijät huomioon ja antamaan riittävä valinnanmahdollisuus rakennuspaikan ja talotyypin suhteen. Uudisrakentaminen suunnattiin jo rakennettujen alueiden läheisyyteen, lähelle uutta kuntakeskusta. Pääosa uusista asuntoalueista sijoitettiin välittömästi nykyisen rakennuskaava-alueen länsiosaan. Uusia asuinpientaloalueita (omakoti- ja/tai rivitaloja) suunniteltiin Lapunmäellä Rantatien ja Rinnetien kulmaukseen, Kuuselantien itäpuolelle, Rinnetien ja Leskenpolun varrelle sekä vanhan urheilukentän läheisyyteen. Kerrostaloja ei enää alueelle suunniteltu. Tuleva rakentaminen suositeltiin suunnattavan aluksi kantatien pohjoispuolisille Lapunmäen ja Vähälän alueille, ja rakentamaan yksi alue kerrallaan valmiiksi. Tästä eteenpäin edullisinta oli rakentaa tien eteläpuolella järjestelmällisesti alueen reunasta lähtien. Teollisuus- ja palvelutyöpaikkoja pyrittiin lisäämään, muttei maisemallisten tekijöiden kustannuksella. Liikennesuunnittelussa pyrittiin turvallisen, jäsenöidyn ja taloudellisen liikenneverkon luomiseen

---

<sup>361</sup> Kaavaselostus. Kirkonkylä osayleiskaava 1987. KkA.

ottaen huomioon olemassa oleva tieverkko. Erityistä huomiota kiinnitettiin kantatien liittymäjärjestelyihin.<sup>362</sup>

Osayleiskaavan hyväksymisen jälkeen Konneveden kunta aloitti yleiskaavan pohjalta tehdyn rakennuskaavan muutos- ja saneeraustyön, joka toteutettiin kahdessa vaiheessa koko olemassa olleen rakennuskaavan alueelle.<sup>363</sup> Ensimmäisen osa-alueen eli kantatie 69:n eteläpuolisen alueen rakennuskaavan uudistus hyväksyttiin maaliskuussa 1991. Rakennuskaavan laati diplomi-insinööri Tapio Toropainen ja tekniikan ylioppilas Ora Nuutinen Suunnittelukeskus Oy:stä.<sup>364</sup> Toisen osa-alueen eli kantatie 69:n pohjoispuoliselle alueelle rakennuskaavan muutos ja saneeraus hyväksyttiin Keski-Suomen lääninhallituksessa kesäkuussa 1993. Myös tämä kaava oli laadittu Suunnittelukeskus Oy:ssä, nyt arkkitehti Aulikki Gravin ja kaavasuunnittelija Ora Nuutisen toimesta.<sup>365</sup> Suunnitelmissa oli toteuttaa hankkeen kolmannessa vaiheessa rakennuskaava myös vanhan kuntakeskuksen alueelle,<sup>366</sup> mutta se ei ole vielä toteutunut. Hyvin pitkälti osayleiskaavaan ja olemassa oleviin rakennuskaavoihin pohjautuneiden kirkonkylän kaava-alueen muutoksien tavoitteina oli vuoden 1971 rakennuskaavan ja siihen tehtyjen kaavamuuostosten uudistaminen vastamaan toteutunutta maankäyttöä, yleiskaavan tavoitteita ja muita silloisia suunnitteluperiaatteita. Samalla koko uuden keskustan alueelle saatiin merkinnöiltään ja määräyksiltään yhtenäinen kaavaratkaisu. Ajan ihanteiden mukaisesti asuin ympäristön laadun parantamista pidettiin tärkeänä. Uudistettujen kaavojen avulla kirkonkylään haettiin asumisväljyyttä, yhdyskuntarakenteen eheyttä ja alueen tiivistämistä menettämättä alueen luonnetta. Kaavoituksessa pyrittiin keskittämään kirkonkylän uuden keskustan palvelu-, liike- ja teollisuusalueita sekä muodostamaan yhtenäisiä, mutta sopivan välijä pientaloasutusta vanhojen asutusalueiden yhteyteen. Rakennuskaava-alueita jäsenneltiin myös liikenteellisesti. Vanha alakansakoulu merkittiin asemakaavalla suojelluksi.<sup>367</sup>

Konneveden kunta päivitti uudelleen koko rakennuskaava-alueen kaavan vuosittuhannen vaihteessa. Viimeisin Konneveden kirkonkylän rakennuskaava/asemakaava hyväksyttiin Konneveden kunnanvaltuustossa helmikuussa 2000. Kaava laadittiin edellisenä vuonna

<sup>362</sup> Kaavaselostus. Kirkonkylä osayleiskaava 1987. KkA.

<sup>363</sup> Kaavaselostukset. Konnevesi, Kirkonkylä, Rakennuskaavan muutos ja laajennus (saneeraus), I osa-alue, 1991 & Konnevesi, Kirkonkylä Rakennuskaavan muutos ja laajennus (saneeraus), II-osa-alue, 1994. KkA.

<sup>364</sup> Kaavaselostus. Konnevesi, Kirkonkylä, Rakennuskaavan muutos ja laajennus (saneeraus), I osa-alue, 1991. KkA.

<sup>365</sup> Kaavaselostus. Konnevesi, Kirkonkylä Rakennuskaavan muutos ja laajennus (saneeraus), II-osa-alue, 1994. KkA.

<sup>366</sup> Kaavaselostus. Konnevesi, Kirkonkylä, Rakennuskaavan muutos ja laajennus (saneeraus), I osa-alue, 1991. KkA.

<sup>367</sup> Kaavaselostukset. Konnevesi, Kirkonkylä, Rakennuskaavan muutos ja laajennus (saneeraus), I osa-alue, 1991 & Konnevesi, Kirkonkylä Rakennuskaavan muutos ja laajennus (saneeraus), II-osa-alue, 1994. KkA.

Suunnittelukeskus Oy:n Jyväskylän toimistossa, insinööri Markku Kuokkasen ja rakennusarkkitehti Julia Virtasen toimesta. Vanhaa rakennuskaavaa ei juurikaan muutettu, vaan uuteen asemakaavaan tehtiin vain esille tulleet pienet muutokset.<sup>368</sup>

---

<sup>368</sup> Kaavaselostus. Konneveden kirkonkylän rakennuskaava/asemakaava 2000. KkA.

## 5 KONNEVEDEN KIRKONKYLÄN MODERNIN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KERROKSET

### Vuodet 1945–1959 – rappausta, puuta ja hienovaraisia yksityiskohtia

Konneveden kirkonkylässä 1940–1950-luvulla valmistuneet rakennukset ovat yksi- tai puolitoistakerroksisia, tiili- tai puurakenteisia taloja, jotka on rakennettu betoniperustuksen päälle. Harjakattojen katteena on saumattu pelti tai kattotiili. Julkisivut ovat joko vaaleaksi rapattuja tai puuverhouksella päällystetty. Alueella näkee myös 1950–1960-luvuilla suosittua uritettua betonisokkeliä ja maalattua betonisokkeliä koko tutkimuksen kohteena olevana aikana.<sup>369</sup>

Parhaiten Konnevedellä jälleenrakennuskauden arkkitehtuurin tyylipiirteet näkyvät insinööri Lasse Heikkilän suunnittelemissa siunauskappelissa, joka valmistui vuonna 1957. Aikakaudelle tyypillisiä piirteitä rakennuksessa ovat muun muassa roiskerappaus, uritettu betonisokkeli, hienovaraiset yksityiskohdat sekä puun, rakennuslevyjen ja punatiilen käyttö sisutuksessa.<sup>370</sup> Aikakaudelle tyypillisiä piirteitä näkee myös Konneveden kirkonkylään 1940–1950-luvuilla rakennetuissa kunnallisissa rakennuksissa. Vuonna 1957 valmistunut ja Arkkitehtuuritoimisto Eino Pitkäsen suunnittelema keskuskansakoulu ja rakennusmestari Erkki Savolaisen suunnittelema paloasema ovat harjakattoisia, julkisivuiltaan vaalean kelleräväiksi rapattuja rakennuksia, joissa on aikakaudelle tyypillisiä, hienovaraisia yksityiskohtia. Myös vuonna 1952 valmistunut Konneveden kunnansairaalan rakennusmestari Väinö Kärkäisen suunnittelema osa on säilyttänyt suhteellisen hyvin alkuperäiset, vastaavanlaiset piirteensä.<sup>371</sup>

Jälleenrakennuskaudella Konneveden kirkonkylään rakennettiin yksi- tai puolitoistakerroksia liiketaloja, lähinnä vanhan keskustan puolelle. Aikakauden tapaan näissä rakennuksissa oli liikehuoneiston lisäksi asuintiloja.<sup>372</sup> Kansallis-Osake-Pankin 1940-luvun lopulla ja Konneveden Osuuskassan vuonna 1952 rakennuttamat liikerakennukset ovat niin ikään tyypillisiä aivan sotien jälkeen rakennettuja liikekiinteistöjä. Talot ovat puolitoistakerroksisia, harjakattoisia ja julkisivuiltaan rapattuja. Aukkojulkisivuisissa rakennuksissa näkyy myös piirteitä edustavuuteen pyrkineestä pankkirakentamisesta: rakennusten tienpuoleisia

<sup>369</sup> 1940- ja 1950-luvuille ajoittuvat inventointikohteet. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>370</sup> Inventointikohde 206830. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>371</sup> Inventointikohteet 207004, 206943 ja 206958. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>372</sup> Tästä mainitsee myös Lahnala 1994, 42.

pääsisäänkäyntejä on korostettu käyttämällä arvokasta kivimateriaalia oviaukon ympärillä.<sup>373</sup> Vuonna 1953 valmistunut, puuverhottu Konneveden mylly puolestaan edustaa aikakauden vaatimatonta liikerakentamista.<sup>374</sup>

Sotien jälkeinen puolitoistakerroksinen jälleenrakennuskauden asuinrakennustyyppi ei näy voimakkaasti Konneveden kirkonkylän rakennetussa ympäristössä. Konneveden keskustassa ei ole selvää sota-ajan jälkeen rintamamiestonteiksi muodostettua omakotitaloaluetta. Ainoastaan Lapunmäen koulukeskuksen länsipuolella Lapunmäentien varrella on muutaman jälleenrakennuskauden asuintalon muodostama kokonaisuus.<sup>375</sup> Edustavin aikakauden asuinrakennus on Purhola eli Yhdistyneet Paperitehtaat Oy:n piiriesimiehen asuin- ja toimistorakennus, joka valmistui Särkisalon tienhaaraan 1950-luvun lopulla. Rakennus on myös esimerkki metsäteollisuuden voimakkaasta vaikutuksesta Konneveden elinkeinohistoriaan.<sup>376</sup> Paperitehtaan rakennusosastolla suunniteltujen piirustuksen avulla samanlaisia rakennuksia on rakennettu muun muassa Kuhmoisiin ja Petäjävedelle. Näistä rakennuksista Konneveden ja Kuhmoisten rakennukset ovat parhaiten säilyneitä.<sup>377</sup>

### 1960- ja 1970-luvut – taajamakuvan muutos ja matala massoittelu

Konneveden kirkonkylän rakennetun ympäristön ilme muuttui 1960-luvulta lähtien kaupunkimaisempaan suuntaan. Konnevedellä uudet, laatikkomaiset liikerakennukset vedettiin irti katulinjasta ja niiden eteen jätettiin alue pysäköintiä varten, mikä muutti katukuvan ilmettä yhdessä maantien uudistamisen ja uudelleen linjauksen kanssa.<sup>378</sup> Vanhoja rakennuksia ei ajalle tyypilliseen tapaan kuitenkaan juurikaan purettu. Uuden tieltä saivat kuitenkin väistyä esimerkiksi nykyisen Asemakujan paikkeilla ollut, 1930-luvulla rakennettu Vähälän pihapiiri ja Seurala vanhan keskustan puolelta.<sup>379</sup>

Konneveden kirkonkylän rakennukset muuttuivat 1960-luvulla ajan ihanteiden mukaisesti mataliksi, yksikerroksisiksi ja vaakasuuntaisuutta korostaviksi. Rakennusten kan-

<sup>373</sup> Inventointikohteet 206967 ja 207012. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>374</sup> Inventointikohde 206910. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>375</sup> Henkilökohtainen kenttätutkimus.

<sup>376</sup> Inventointikohde 206947. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>377</sup> Tieto perustuu vuonna 2012 tekemiini Kuhmoisten ja Petäjäveden modernin rakennusperinnön inventointeihin. Inventoinnit löytyvät Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokannasta.

<sup>378</sup> Tästä mainitsee myös Lahnala 1994, 43. Katso myös Kuitunen 2013.

<sup>379</sup> Lahnala 1994, 43–44.



tavana rakenteena käytettiin puurakennetta tai tuplatiiliseiniä. Seuraavalla vuosikymmenellä Konnevedellä yleistyi myös teräsbetonirakenteiden käyttö rungossa. Runkorakenteena näkee myös sekarakenteita, kuten tuplatiiliseiniä yhdistettynä teräspilareihin sisätiloissa. Yleisimmin 1960–1970-luvun rakennukset on verhottu ½-kiven juoksulimityksellä puhtaaksi muuratulla puna- tai kalkkihiekkatiiliverhouksella. Tiilien myötä rakennusten väristys on useimmiten tummanpunainen tai valkoinen, johon on yhdistetty tehosteväriä, kuten vihreää, punaista tai ruskeaa. Useassa rakennuksessa on tiiliverhousta elävöitetty puuverhouksella. Myös pelkkää puuverhousta näkee muutamassa rakennuksessa, ja nämä rakennukset on maalattu ajan mukaisesti erikoisilla väreillä kuten keltaisella tai vihreällä. Julkisivuissa yleistyi myös erilaiset rakennuslevyt, kuten eri tavoin poimutetut kuitusementtilevyt, muovikalvoitetut rakennuslevyt ja muovipinnoitetut metallilevyt. Muutamassa rakennuksessa näkee myös aikakaudelle tyypillisiä suuria näyteikkunapintoja. Kattomuotoina Konnevedellä käytettiin 1960–1970-luvuilla pulpetti-, tasa- tai loivaa harjakattoa. Monen tasakattoisen rakennuksen kattomuotoa on kuitenkin muutettu vuosisadan loppupuolella kattotyypin ongelmien vuoksi. Katteina aikakauden rakennuksissa on joko konesaumattu pelti tai kattohuopa.<sup>380</sup>

Yksi edustavimmista esimerkeistä Konneveden kirkonkylässä 1960-luvun alun suunnittelusta ja rakentamisesta on vuonna 1964 valmistunut entinen Rautalammin Säästöpankki, jonka suunnitteli kuopiolainen arkkitehti Kosti Torppe. Pulpettikattoisessa rakennuksessa on suuri nauhaikkunajulkisivu, mutta hieman piilossa oleva asuinsiivessä on keltaiseksi ja vihreäksi maalattu puuverhaus. Aikakaudelle tyypilliseen tapaan rakennuksessa sijaitsi pankin tilojen lisäksi myös muita liiketiloja.<sup>381</sup> Toinen aikakauden suunnittelua Konneveden kirkonkylässä hyvin edustavista rakennuksista on kuopiolaisen arkkitehti Paavo Isotalon suunnittelema seurakuntatalo, joka valmistui vuonna 1970. Konneveden seurakuntatalon julkisivussa ja sisätiloissa Isotalo on suunnittelemansa Siilinjärven seurakuntatalon tapaan yhdistänyt puhtaaksi muurattua punatiiltä ja mäntypaneelia. Aikakaudelle tyypilliseen tapaan rakennus on massoittelultaan vaakasuuntainen ja suorakulmainen. Lisäksi rakennuksessa on kattoikkunat, jotka tuovat luonnonvaloa seurakuntasalin alttarille ja aulatilaan.<sup>382</sup> Matalaa massoittelua ja suorakulmaisuuutta näkee myös äänekoskelaisen insinööri Lasse Heikkilän suunnittelemissa, vuonna 1965 valmistuneessa yhteiskoulussa (nykyinen yläkoulu ja lukio) ja vuonna 1977 valmistuneessa kirjastossa. Varsinkin koulun suunnittelussa havaitsee hyvin

<sup>380</sup> 1960- ja 1970-luvulla valmistuneet inventointikohteet. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>381</sup> Inventointikohde 206968. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>382</sup> Inventointikohde 206948. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

aikakauden suunnitteluihanteita. Rakennus on suunniteltu pohjakaavaltaan suorakulmaisen U-kirjaimen malliseksi sen sisältämien toimintojen mukaisesti. Tiloista on saatu avarat ja muunneltavat betonisella pilari-palkki -runkorakenteella. Entinen yhteiskoulu ja kirjasto ovat säilyneet alkuperäisessä ulkoasussaan, ja rakennuksissa tulee hyvin esille aikakaudelle tyypilliset piirteet, kuten massoittelu, vaakasuuntaisuus sekä vahvojen värien ja kalkkihiekkatiilen käyttö.<sup>383</sup>

Lasse Heikkilän suunnittelemat Tehnola eli lääkäri asuin- ja vastaanottorakennus (1963–64), nykyinen hammashoitola (1973) ja päiväkotia (1974) edustavat kirkonkylässä arkista ja vaatimatonta käyttörakentamista. Ne ovat vaatimattoman näköisiä, puuverhottuja ja massoittelultaan matalia rakennuksia. Hammashoitola ja päiväkotia ovat säilyttäneet hyvin 1970-luvulle tyypillisen värimaailmansa.<sup>384</sup> Myös rakennusmestari Reino Korhosen suunnittelemat vanhusten rivitalot olivat valmistuessaan ulkomuodoltaan varsin vaatimattomia, mutta niiden muodostamalla alueella on historiallista merkitystä Konneveden kirkonkylässä. Rivitalojen rakentaminen liittyi aikakauden yleiseen sosiaaliseen rakentamiseen, jolla pyrittiin luomaan kirkonkylään muuttaville vanhuksille paremmat elinolosuhteet. Sosiaalisen rakentamisen alulle panijoina toimivat usein kunnat tai seurakunnat.<sup>385</sup> Tämä ilmiö näkyy useammassa Keski-Suomen kunnassa.<sup>386</sup>

Konnevedellä alkoi voimakas asuntorakentamisen kausi 1960–1970-luvulla.<sup>387</sup> Kaavoituksen myötä omakoti- ja rivitaloasutus levittäytyi 1960-luvulta lähtien, lähinnä kuitenkin 1970-luvulla uuden keskustan alueella maantien pohjois- ja eteläpuolelle, työntyen pidemmälle entisille pelto- ja metsämaalle.<sup>388</sup> Aikakauden asuinrakentaminen ei muodosta suuria yhtenäisiä kokonaisuuksia lukuun ottamatta Orimäentien varren 1960–1970-luvulla rakennettuja omakotitaloja. Lisäksi aikakauden asuinrakennuksia tapaa muun muassa Lapunmäen koulukeskuksen länsipuolella Lapunmäentien, Niittytien ja Peltotien alueella sekä Rantatien alussa. Myös Leskenpolun pohjoisosissa on 1960-luvulle tyypillisiä pieniä puuverhottuja omakotitaloja. 1970–1980-luvun vaihteessa lyhyen aikaa suosittuna suuntauksena oli niin

<sup>383</sup> Inventointikohteet 207009 & 206990. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>384</sup> Inventointikohteet 206957, 207037 & 206942. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>385</sup> Inventointikohde 206969. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA. Katso myös Numminen 1976, 488.

<sup>386</sup> Perustuu työkokemukseeni Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointihanke 2012–2014 – projektissa.

<sup>387</sup> Tamminen 2008, 76.

<sup>388</sup> Tästä kirjoittaa myös Lahnala 1994, 44.

kutsuttujen käkikellotalojen rakentaminen<sup>389</sup>, mutta nämä talotyypit ovat jääneet yksittäisiksi tapauksiksi Konneveden kirkonkylässä. Konneveden ensimmäinen rivitalo rakennettiin Kansallis-Osake-Pankin uuden liikekiinteistön yhteydessä vanhan keskustan puolelle vuonna 1964 arkkitehti Esko K. Mäkelän suunnitelmien mukaisesti. Rivitalossa on aikakaudelle tyyppilliseen tapaan loiva harjakatto, ja se on valkoiseksi sileärapattu.<sup>390</sup>

Aikakaudella tapahtunut rakennustekniikan muutos näkyy hyvin kirkonkylän ainoissa kerrostaloissa, jotka rakennettiin 1970-luvun alussa jyvaskyläläisen rakennusarkkitehti Aarre Vuorelan ja Jussi Jokilahden tekemien suunnitelmien mukaan. Vuonna 1971 valmistunut Asunto Oy Konneveden honkapuiston kantava rakenne perustuu betoniseinärunkoon, jolloin julkisivutkin ovat vielä aukkojulkisivuja. Kolme vuotta myöhemmin valmistuneessa Asunto Oy Konneveden Honkarinteessä käytettiin jo betonista kirjahyllyrunkoa, joten julkisivuissa voitiin käyttää nauhamaisia elementtejä ja erilaisia julkisivulevytyksiä.<sup>391</sup>

### **1980-luvulta 2000-luvulle – postmodernismin tuulahduksia ja korjausrakentamista**

Arkkitehtuuriltaan edustavimmat Konneveden modernin rakennusperinnön kohteet sijoittuvat 1980–1990-luvuille. Kuopiolaisen arkkitehti Kaj Michaelin suunnittelema, vuonna 1988 valmistunut Konneveden Osuuspankin rakennuttama liikekiinteistö on postmodernistinen rakennus, jossa on runsautta, monimuotoisuutta ja tietynlaista perinteistä kartanomaisuutta. Rakennus on hyvin monumentaalinen, myös pankkisalin osalta. Lisäksi pankkisali on säilyttänyt alkuperäisen, perinteisen avokonttorimallisen tilanjaon.<sup>392</sup> Regionalismin piirteitä Konnevedellä näkyy jyvaskyläläisen arkkitehti Olavi Norosen Jyväskylän yliopistolle suunnittelemissa Konneveden tutkimusaseman rakennuksissa. Vuonna 1983 ja 1990-luvulla valmistuneet rakennukset on suhteutettu ympäristöönsä, metsäiseen rantamaisemaan matalina ja yksinkertaisina. Rakennusten puna-valkoväritys viittaa vanhempaan rakennusperintöön. Rakennusten ikkunoita on korostettu erittäin vahvoilla listoituksilla, mikä on yksi regionalismin piirteistä.<sup>393</sup> Jyvaskyläläisen arkkitehti Olavi Norosen suunnittelema vuonna 1993 valmistunut Kon-

<sup>389</sup> Lukander 2010.

<sup>390</sup> Inventointikohde 206932. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>391</sup> Inventointikohteet 206905 & 206906. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>392</sup> Inventointikohde 207014. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>393</sup> Inventointikohde 206966. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

neveden kunnantalo puolestaan edustaa pelkistettyä, vähäeleistä 1990-luvun arkkitehtuuria. Rakennuksessa toteutuu aikakauden ihanteet toiminnallisesta avoimuudesta ja sisätilojen ilmapuudesta. Toimintojen mukaan suunniteltu rakennus on massoitteeltaan polveileva, mutta osittain tiukan suorakulmainen. Rakennuksen ulkoarkkitehtuuri jatkuu sisätiloihin muun muassa julkisivutiilen avulla, ja sisätilat avutuvat ulospäin suurien lasipintojen avulla. Rakennuksen julkisivun ja sisätilojen pastellinsävyinen värimaailma on myös hyvin tyypillinen aikakaudelle. Paikallisuutta rakennukseen tuo kahviossa sijaitseva, Rautalammin vesireitistä Konneveden kunnan alueelle sijoittuvaa osaa kuvaava vesiaihe.<sup>394</sup>

1980–1990-luvun runsas korjaus- ja laajennusrakentaminen tulee hyvin esille monissa Konneveden kunnan rakennuksissa, kuten paloasemassa ja lukiossa, joita kumpaankin laajennettiin 1980-luvulla insinööri Lasse Heikkilän suunnitelmien mukaan.<sup>395</sup> Heikkilä laati suunnitelmat 1980-luvulla myös kirkonkylän alakoulun peruskorjausta varten.<sup>396</sup> Peruskorjauksia ja laajennuksia suunnittelivat myös suolahtelaiset rakennusmestarit Tuomo Lunki ja Jouko Tolonen sekä jyvaskyläläinen rakennusarkkitehti Pentti Murtosaari.<sup>397</sup> Murtosaari suunnitteli myös uuden Kansallis-Osuus-Pankin rakennuttaman liikekiinteistön Asemakujan varrelle.<sup>398</sup> Tämä rakennusmestarien ja -arkkitehtien suunnittelema rakennusmassa näyttäytyy Konneveden rakennusperinnössä varsin vaatimattomana, mutta niissä kaikissa on kuitenkin säilynyt aikakaudelleen tyypillisiä piirteitä, kuten tiili- ja puupinnan yhdistäminen julkisivussa.

Konnevedellä 1980-luvulla asuinrakentamisessa nousi vahvasti esiin rivitalojen rakentaminen. Esimerkiksi Nujulan ja Notkotien rivitalot ovat edustavia esimerkkejä 1980-luvun lopun rivitalorakentamisesta.<sup>399</sup> Leskenpolun koillismutkaan rakennettiin yhtenäinen paritalokokonaisuus. Leskenpolun alkupää Asemakujalta lähtien on puolestaan edustava kadunpätkä 1980–1990-luvun omakotitalorakentamisesta Konneveden kirkonkylässä. Aivan uusinta omakotitalorakentamista on syntynyt kirkonkylän lounaisosaan Töyrylätien varrelle.<sup>400</sup>

<sup>394</sup> Inventointikohde 206989. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>395</sup> Inventointikohteet 206943 & 207009. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>396</sup> Inventointikohde 207004. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>397</sup> Katso esimerkiksi inventointikohteet 206957 & 206958. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>398</sup> Inventointikohde 206912. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

<sup>399</sup> Tamminen 2008, 89–91.

<sup>400</sup> Omakohtainen maastotutkimus.

Rakennustavat ja -materiaalit pysyivät muuttumattomina Konnevedellä 1980- ja 1990-luvuilla. Rungoissa käytettiin yleisesti teräsbetonirakenteita, mutta esimerkiksi Konneveden tutkimusaseman rakennukset tehtiin puurakenteisina. Aikakaudella tapaa Konneveden kirkonkylässä myös harkko- ja teräsrakenteita. Julkisivuissa käytettiin edelleen punatiiltä puhtaaksi muurattuna, ja muurausta elävöitettiin vieläkin puuverhouksilla. Kattomuodoiksi vaihtuivat ihanteiden mukaisesti aumakatto, mutta myös loivia harjakattojakin rakennettiin. Katteena käytettiin ajan mukaisesti yleisesti Varttikatetta (aallotettu kuitusementtilevy). Lisäksi katteena käytettiin huopaa ja peltiä.<sup>401</sup>

---

<sup>401</sup> 1980-luvun jälkeen valmistuneet inventointikohteet. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. K-SM TA.

## 6 KONNEVEDEN KIRKONKYLÄN MODERNI RAKENNUSPERINTÖ

### Kirkonkylän ominaispiirteet ja sen rakentumiseen vaikuttaneet tekijät

Konneveden kirkonkylän rakennettu kulttuuriympäristö on historiallisesti kerroksellista. Kerroksellisuus ja tietyn asteinen hajanaisuus tuntuvat olevan tyypillistä suomalaisille kirkonkylille, joiden palvelut, kuten kaupat, koulut ja kuntien hallinto, ovat muodostuneet hiljalleen eri puolille kirkonkylää. Konneveden kirkonkylän rakennetusta kulttuuriympäristöstä voidaan lukea paikkakunnan historiaa ja kehitystä sekä eri aikakausien arkkitehtuuri-ihanteita ja rakentamisessa tapahtuneita muutoksia. Konneveden kirkonkylän vanhempi rakennusperintö on säilynyt suhteellisen hyvin, erityisesti taajaman itäosassa. Kirkonkylän länsiosaa, niin kutsutun uuden keskustan ilmettä hallitsee puolestaan moderni rakennusperintö. Onhan alue enimäkseen syntynyt 1960-luvulta lähtien. Uuden keskustan ilmeeseen on siten vaikuttanut enemmän sotien jälkeiset, yleiset suunnittelu- ja rakentamisen ihanteet.

Alueen kehitys noudattelee pitkälle yleistä kirkonkylämuutosta maaseutumaisesta ympäristöstä palvelu- ja asuinkeksiksi. Rakennuskannan sijoittumiseen ja alueen kehitykseen on vaikuttanut maastonmuodot ja järvet, kantatie 69 ja maanomistusolot sekä varsinkin Konneveden kunnan rakennustoiminta Lapumäen alueella. Vanhin rakennusperintö sijoittuu 1700-luvun lopulta lähtien kirkonkylän halki kulkeneen maantien varrelle, jolloin kirkonkylästä muodostui 1950-lukuun mennessä varsin nauhamainen. Kirkko sijoitettiin mäelle Hintikan tilan läheisyyteen, ja Hintikan länsipuolelle syntyi ensimmäinen kyläkeskus. 1950-luvulta ja varsinkin 1960-luvulta lähtien Konneveden uudeksi kuntakeskukseksi alkoi syntyä Lapumäen seutu, jonne erityisesti Konneveden kunnan rakentaminen keskittyi kunnan ostettua 1800-luvun puolella Lapumäen tilan kansakoulun paikaksi. Vähitellen myös muu uudisrakentaminen siirtyi alueelle, ja uuden kuntakeskuksen asemaa vahvistettiin kaavoituksen avulla. Konneveden kirkonkylän kehittäminen maankäytön suunnittelun ja kaavoituksen avulla alkoi 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Tämän jälkeen esimerkiksi rakennusten, teiden ja puistojen paikat määrättiin alueelle suunnitelluilla eriasteisilla kaavoilla. Vaikka kaavat eivät sellaisinaan välttämättä toteutuneet, vaikuttivat ne olemassa olollaan toteutuneen ympäristön syntymiseen. Esimerkiksi ensimmäisessä rakennuskaavassa ollut ohitustievaraus asetti kirkonkylälle eräänlaisen rajan alueen eteläreunalle. 1960-luvulla alkanut yhteiskunnallinen murros ei vaikuttanut suuresti Konneveden kirkonkylän rakennetun kulttuuriympäristön muotoutumiseen. Muuttoliike haja-asutusalueilta lisäsi selvästi rakentamista kirkonkylän alueella, mutta uuden kuntakeskuksen myötä rakentamiselle oli tilaa ja vanhaa rakennuskantaa ei

juurikaan purettu. Suurin osa inventoiduista kohteista ajoittuu 1950- ja 1970-luvuille, mikä osaltaan kertoo näihin vuosikymmeniin ajoittuneiden yhteiskunnallisten muutosten aiheuttamasta rakentamisen volyymin kasvusta. Kirkonkylän rakentumiseen on vaikuttanut kautta aikojen myös maanomistusolot. Kunnan maanomistuksen ja rakennustoiminnan lisäksi esimerkiksi Orimäen tila jakoi ja jakaa edelleen kirkonkylän kahteen, uuteen ja vanhaan osaan.

Konneveden kirkonkylän sotien jälkeen tehtyjen rakennusten piirteet noudattelevat yleisiä arkkitehtuuri-ihanteita, rakentamistapoja ja materiaaliratkaisuja. Kuitenkin Konneveden kirkonkylän moderni rakennusperintö on suhteellisen vaatimatonta. Suurin osa modernista rakennuskannasta on yksikertaisia käyttörakennuksia, mutta joukkoon mahtuu myös muutama arkkitehtonisesti edustava rakennus. Naapuritonteilla sijaitsevat Kiinteistö Oy Konneveden OP-Pankkikulma ja Konneveden kunnantalo ovat kirkonkylän arkkitehtonisesti edustavimmat modernin rakennusperinnön kohteet. Muita aikakauttaan hyvin edustavia rakennuksia ovat muun muassa siunauskappeli, seurakuntatalo ja Konneveden tutkimusaseman pää- ja majoitusrakennus. Alueen rakennusperinnön omaleimaisina piirteinä voidaan pitää myös kahden eri-ikäisen kuntakeskuksen säilymistä sekä lukuisia pankkirakennuksia, joita kirkonkylän alueelta löytyy jopa kahdeksan.

Konneveden kirkonkylän rakennuksia ovat suunnitelleet lähinnä rakennusmestarit, insinöörit ja rakennusarkkitehdit. Alueen suunnittelijat ovat tulleet lähinnä Kuopiosta ja pohjoisesta Keski-Suomesta päin Konneveden sijaitessa Pohjois-Savon rajalla, Keski-Suomen itäosissa. 1950–1970-luvulla Konneveden rakennuksien suunnittelijat tulivat lähinnä Äänekosken-Suolahden suunnalta, Jyväskylästä tai Kuopiosta. Varsin paljon tällä aikakaudella Konnevedelle rakennuksia suunnitteli äänekoskelainen insinööri Lasse Heikkilä. Heikkilä on suunnitellut useita rakennuksia Keski-Suomen alueella. Kunta turvautui usein myös rakennusmestareiden Tuomo Lunkin ja Jouko Tolosen suunnitelmiin. Monesti suunnittelijana toimivat myös Konneveden kunnan teknisen toimiston työntekijät, kuten rakennustarkastaja Reino Korhonen. Rautalammin Säästöpankki ja Konneveden seurakunta puolestaan ostivat suunnittelupalvelut kuopiolaisilta arkkitehteiltä, kuten arkkitehti Paavo Isotalolta. Useita rakennuksia suunnittelivat myös jyväskyläläiset rakennusarkkitehdit Aarre Vuorela ja Pentti Murtosaari Arkkitehtuuritoimisto Murtosaari & Vuorela Oy:stä. Kyseinen toimisto on ollut merkittävä suunnittelutoimisto Keski-Suomen ja Jyväskylän alueella. Toisin kuin Jyväskylän lähikunnissa, Jyväskyläläisten arkkitehtien vaikutus jäi Konnevedellä vähäiseksi 1950–1970-luvulla. Jyväskyläläisiä Konnevedelle suunnitelleita arkkitehteja olivat Keski-Suomen lääninarkkitehti Olavi Kivimaa ja arkkitehti Olavi Noronen. Kuopiolaisen arkkitehdin Kaj

Michaelin kädenjälki näkyy Konneveden kirkonkylän kenties monumentaalisimmassa rakennuksessa, Paikallisosuuspankissa.

### **Modernista perinnöksi**

Tämän tutkimuksen avulla selvitettiin, millainen on Konneveden kirkonkylän moderni rakennettu kulttuuriympäristö. Kerätty tutkimusaineisto riitti hyvin tähän tarkoitukseen. Modernin rakennusperinnön tutkimisen kannalta olisi voinut inventoida vielä joitakin rakennuksia, kuten viime vuosikymmenten liikerakennuksia ja esimerkkeinä asuinrakennuksia eri vuosikymmeniltä. Rajallinen tutkimusaika ei sallinut kirkonkylän kokonaisvaltaista, kulttuurihistoriallisten ilmiöiden näkökulmasta tehtyä inventointia, joten esimerkiksi asuinympäristöjen kartointus jäi kuvauksen tasolle. Kirkonkylän rakentumista olisi voinut selvittää myös Konneveden kunnan valtuuston ja hallinnon pöytäkirjojen kautta kunnan ollessa määrävä taho rakennetun ympäristön muodostumisessa, mutta tämän tutkimuksen tavoitteita ajatellen kirkonkylän rakentuminen saatiin selvitettyä riittäväällä tarkkuudella kirjallisuuden ja erilaisten kaavojen kautta.

Tämän tutkimuksen aineistona käytetyn rakennusinventoinnin pohjalta tehtiin Konneveden modernin rakennetun ympäristön arvojen määrittelyä Keski-Suomen museon kulttuuriympäristöistä vastaavien viranomaisten toimesta. Erityistä kulttuurihistoriallista arvoa nähtiin olevan Konneveden siunauskappelilla, Kiinteistö Oy Konneveden Pankkitalolla eli entisellä Säästöpankilla, Kiinteistö Oy Konneveden OP-Pankkikulmalla eli Konneveden Paikallisosuuspankin liikekiinteistöllä, Konneveden kunnantalolla, Konneveden myllyllä ja Jyväskylän yliopiston Konneveden tutkimusasemalla, jotka ovat myös ehdolla maakunnallisesti merkittäviksi rakennetun kulttuuriympäristön kohteiksi. Konneveden kirjasto arvotettiin paikallisesti arvokkaaksi, mutta sen merkitystä arvioidaan tutkimushankkeen edetessä uudelleen, jolloin sekin voi nousta maakunnallisesti merkittäväksi kohteeksi. Kohteiden arvotukset varmistuvat Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointihankkeen valmistuttua. Lähes kaikki muut inventointikohteet arvotettiin paikallisesti merkittäviksi. Entisellä postintalolla, Konneveden Vapaaseurakunnan rukoushuoneella, vanhalla Kulmalan tontilla ja teletalolla ei arvioitu olevan erityisiä arvoja lähinnä niissä tapahtuneiden, rakennuksen olemusta selkeästi muuttaneiden muutosten vuoksi.

Moderni rakennusperintö on nykyään uhattuna monessa paikassa. Myös Konnevedellä moderni rakennusperintö on kokonaan huomioimatta kunnan kaavoituksessa. Purka-



misen lisäksi aikakauden rakennuskantaa uhkaa vääränlainen korjaaminen tai laajentaminen, mikä usein johtuu piittaamattomuudesta tai tietämättömyydestä. Modernin rakennusperinnön kohteiden ominaisluonne piilee usein esimerkiksi arkkitehtuurin yksinkertaisuudessa, mittasuhteissa ja linjoissa sekä rakennusten rakennusmateriaaleissa ja detaljeissa. Nämä piirteet on helppo myös poistaa ja kadottaa, tietämättä tai piittaamatta. Tämä tutkimus osaltaan kertoo Konneveden modernin rakennetun kulttuuriympäristön piirteistä, jolloin niiden vaaliminen helpottuu. Kulttuuriympäristöjen vaaliminen vaatii kuitenkin eri asiantuntijoiden ja viranomaisten yhteistyötä ja kommunikaatiota.

### **Inventointien lähtökohtana kulttuurihistorialliset ilmiöt**

Yhteiskunnallisiin, historiallisiin ja kulttuurillisiin ilmiöihin perustuva inventointi helpottaa modernin rakennusperinnön tutkimusta sen yleisimmissä haasteissa: määrän hallinnassa, kohteiden valinnassa ja ajallisen läheisyyden tuoman subjektiivisuuden vähentämisessä. Ilmiöpohjainen tutkimustapa vaatii kuitenkin ilmiötason kaltaisen työkalun tietojen käsittelyyn ja järjestämiseen. Etukäteen määriteltyjen ilmiöiden ja niistä kootun tiedon avulla tutkimuskohteiden valinta helpottuu ja tulee objektiivisemmaksi, mikä puolestaan johtaa kokonaisvaltaisempiin ja yhdenmukaisempiin tutkimustuloksiin. Näin inventointiaineistoista saadaan myös paremmin vertailukelpoisia. Lisäksi tietokanta palvelee tutkimuksen jälkeen myös kulttuuriympäristöjen vaalimistyötä. Koko valtakunnan laajuinen vertailu vaatisi kuitenkin samanlaisen tietokannan käyttöä kaikkialla. Tässä kulttuuriympäristöjen tutkimuksen alalla tarvittaisiin yhteisesti määriteltyjä tutkimuksen lähtökohtia.

Itse inventointityö ei muutu ilmiöpohjaisessa rakennusinventoinnissa. Ainoastaan kohteiden valintaprosessi muuttuu: aikaisemmin kentällä tapahtunut, pelkästään tutkijan tietoihin ja kokemukseen perustunut valinta muuttuu useamman alan asiantuntijan tekemän ilmiöiden määrittelyn pohjalta tehdyksi valinnaksi. Arkkitehtoniset kauneusarvot eivät ole niin määräävässä asemassa kuin aikaisemmin. Kulttuuriympäristöjen ilmiöpohjaisen tutkimustavan kautta tutkimuksen kohteeksi nousevat myös vaatimattomat ja arkiset rakennukset. Joku voi ihmetellä, miksi Konnevedellä inventoin esimerkiksi Teletalon. Vastaus piilee juuri ilmiöpohjaisessa tutkimuksessa: koska teletalojen rakentaminen oli yleistä eri kunnissa puhe- ja liikenteen automatisoinnin yhteydessä, löytyy näitä rakennuksia eri paikkakunnilta. Näin ne tulivat tutkimuksen piiriin, ja muodostavat toisilleen modernin rakennusperinnön tutkimuksessa kaivattua vertailuaineistoa.

Ilmiöpohjaisen inventoinnin avulla on helppo löytää myös viranomaisten kaipaamia kontekstitietoja rakennuksille. Jo aikanaan rakennuskonservaattorin koulutuksessa yliopettajamme Matti Laine sanoi dokumentoinnin kurssilla, että ilman kontekstia museoesine on arvoton. Vaikka rakennukset eivät yleensä suojeltuinaakaan ole museoituja, ajatus pätee myös modernin rakennusperinnön osalla. Varsinkin moderni rakennettu kulttuuriympäristö tarvitsee hyvät perustelut ja kontekstitiedot säilyttämiseksi niiden arkisuuden ja historiallisen läheisyyden vuoksi. Vertailuaineiston ja kontekstitietojen avulla viranomaisten on helppo määrittellä modernin kulttuuriympäristön arvoja.

Modernin rakennusperinnön tutkimus ja inventointi on vasta alkanut. Käytännön työssä tarvitaan vielä enemmän modernismiin ja sen synnyttämiin ympäristöihin keskittyneitä tutkimuksia, esimerkiksi aikakaudella käytetyistä rakenteista ja rakennusmateriaaleista sekä viime vuosisadan lopun arkkitehtuurista. Aikakauden arkkitehtuurista on tehty useita kirjoja, mutta kentällä tarvitaan tiedoiltaan paljon yksityiskohtaisempaa ja tietomäärältään runsaampaa aineistoa: millaisena arkkitehtuurin ihanteet näkyvät rakennuksissa. Mitkä piirteet viittaavat mihinkin tyyliuuntaan? Tutkijat kaipaavat myös sanastoa uusille rakenteille ja materiaaleille, ja yhteisiä käsitteitä kuvaamaan käsiteltäviä ilmiöitä. Yhteisen, modernia rakennusperintöä koskevan inventointisanaston teko olisi merkittävä askel yhdenmukaisten tutkimustulosten aikaansaamiseksi. Ilmiötason kaltainen työkalu on kuitenkin hyvä alku modernin rakennusperinnön tutkimustulosten järjestämiseen käyttökelpoisempaan muotoon. Toivottavasti sen kehitys jatkuu tulevaisuudessakin.

# LÄHTEET

## PAINAMATTOMAT LÄHTEET

### Keski-Suomen museon tutkimusarkisto (K-SM TA)

Rakennussuojelu ja kulttuuriympäristö

Konneveden rakennusinventointi 1982. Keruukertomus ja kohdekohtaiset inventointikortit. Inventoija Osmo Kaitalehto.

Konneveden täydennysinventointi 1992. Keruukertomus ja kohdekohtaiset inventointikortit. Inventoija Eija-Liisa Lahnala.

Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokanta. Konneveden modernin rakennusperinnön inventointi 2013. Inventoija Virpi Myllykoski.

### Konneveden kunnan arkisto (KkA)

Konneveden kirkonkylän rakennus-, yleis- ja asemakaavat

*Rakennuskaava 28.10.1969.* 1971. Tekijä maanmittausinsinööri Matti Jylhä. Konneveden kunnanvaltuusto 2.3.1971 § 28; Keski-Suomen Lääninhallitus 28.9.1971 R-634.

*Konneveden rakennuskaavan muutos*, korttelit 15 ja 16 sekä niihin liittyvät alueet. 1973. Tekijä diplomi-insinööri Matti Jylhä. Konneveden kunnanvaltuusto 27.2.1973 § 50; Keski-Suomen Lääninhallitus 26.4.1973 N:o R-390.

*Rakennuskaavan muutos ja laajennus.* Muutos kortteleissa 38–40, 44–47, 50–55 (Kuuselan alue) sekä kortteleissa 22–31 (Lapunmäen alue) sekä laajennus koskien kortteleita 54–67, 69–78 ja 80 sekä näihin alueisiin liittyviä alueita. 1978. Tekijä toimitusinsinööri Ossi Jokinen. Konneveden kunnanvaltuusto 13.8.1977 § 157; Keski-Suomen Lääninhallitus 21.4.1978 N:o R-656.

*Rakennuskaavan muutos*, korttelit 3-7 ja 13. 1980a. Tekijät arkkitehti Risto Vuori ja diplomi-insinööri Hannu Koskinen. Suunnittelukeskus Oy, Kuopion aluetoimisto. Konneveden kunnanvaltuusto 29.10.1979. Keski-Suomen lääninhallitus 11.8.1980 N:o R-1853.

*Rakennuskaavan muutos*, korttelit 19 ja osa 20 sekä näihin liittyvät tie-, puisto- ja urheilualueet. 1980b. Tekijöinä diplomi-insinööri Hannu Koskinen ja insinööri Alpo Liuski, Suunnittelukeskus Oy, Kuopion aluetoimisto. Konneveden kunnanvaltuusto 28.12.1979; Keski-Suomen lääninhallitus 8.5.1980 N:o R-1203.

*Kirkonkylän osayleiskaava.* 1987. Tekijä DI Olli Kinnunen. Suunnittelukeskus Oy, Kuopion aluetoimisto. Konneveden kunnanvaltuusto hyväksyi 9.9.1987.

*Konnevesi, Kirkonkylä, Rakennuskaavan muutos ja laajennus (saneeraus), I osa-alue.* 1991. Tekijöinä Diplomi-insinööri Tapio Toropainen ja tekniikan ylioppilas Ora Nuutinen. Konneveden kunnanhallitus 13.3.1991.

*Konnevesi, Kirkonkylä, Rakennuskaavan muutos, Laajennus ja osittainen kumoaminen (saneeraus), II osa-alue.* 1994. Tekijöinä Arkkitehti Aulikki Graf ja kaavasunnittelija Ora Nuutinen. Konneveden kunnanvaltuusto 10.11.1993 § 77; Keski-Suomen Lääninhallitus 13.6.1994 Nro YA-446.

*Konneveden kirkonkylän rakennus/asemakaava.* 2000. Tekijät Insinööri Markku Kuokkanen ja rakennusarkkitehti Julia Virtanen. Suunnittelukeskus Oy, Jyväskylän toimisto. Konneveden kunnanvaltuusto 8.2.2000 § 6.

**Oma arkisto (OA)**

**Härö, Mikko & Forsius, Johanna.** 2007. *Kulttuurihistoriallinen inventointi rakennetussa ympäristössä.* Rakennushistorian osasto, Museovirasto. Tulostettu tiedosto. Saatu työsuhteen aikana Keski-Suomen museossa.

**PAINETUT LÄHTEET**

**Ahokas, Martti.** 1976. Konneveden kehitys- ja kehittämisenäkymiä. *Konneveden kirja.* Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 609–641.

**Alarotu, Pekka.** 1979. Konneveden kunnalliselämää valtuustona aikana. *Konneveden kirja.* Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 584–608

**Andersson, Päivi.** 2003. *Rakennusinventoinnin opas.* Neljäs uusittu painos. Keski-Suomen museon monistesarja 2/2003. Jyväskylä. Keski-Suomen museo.

**Gympel, Jan.** 2005. Arkkitehtuurin historia antiikista nykyaikaan. Suomentanut Kaarina Turtia. 2005. Saksa. Könnemann.

**Hautanen, Paavo R.** 1976. Konneveden metsät ja pitäjän metsätaloutta. *Konneveden kirja.* Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 164–175.

**Haverinen, Juhani.** 1976. Konneveden maatalous 1800-luvun puolivälistä 1950-luvulle. *Konneveden kirja.* Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 140–159.

**Heinonen, Raija-Liisa.** 1986. *Funktionalismin läpimurto Suomessa.* Helsinki. Suomen rakennustaiteen museo.

**Heinonen, Jouko & Lahti, Markku.** 2007. *Museologian perusteet.* Suomen museoliiton julkaisuja 49. 2. painos 3. uudistetusta laitoksesta. Helsinki. Suomen museoliitto.

**Helamaa, Erkki.** 1992. Kun Suomea valmiiksi rakennettiin. Asuntosuunnittelua 1940–1980. *Arkkitehdin työ: Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992.* Toim. Pekka Korvenmaa. Helsinki. Suomen arkkitehtiliitto & Rakennustieto Oy. Sivut 139–149.

**Hytönen, Mervi & Pitkänen, Aliisa.** 1997. Konnevesi. *Keski-Suomen tiepiirinyleisten teiden ympäristön tila. Osa 5b: taajamat Hankasalmi-Korpilahti.* Jyväskylä. Tielaitos, Keski-Suomen Tiepiiri. Sivut 131–135.

**Häyrynen, Helvi.** 1979. Koululaitos ja kirjastot. *Konneveden kirja.* Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 495–526

**Jyrinki, Riitta.** 1976. Konneveden teollisuus. *Konneveden kirja.* Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 238–251.

**Kaila, Panu.** 2009. *Maalari maalasi taloa, julkisivuväriytyksen historia.* Jyväskylä. Multikustannus Oy.

**Karhunen, Eija (toim.).** 2012. *Kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi.* Satakunnan museon julkaisuja 18/2012. Pissara –kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi – hankkeen loppuraportti. Pori. Satakunnan museo.

**Koho, Timo.** 1994. *Suomalaisen arkkitehtuurin 60-luku. Konstruktivismi ja järjestelmäajattelu.* Helsinki. Rakennustieto Oy.

**Koho, Timo.** 1999. *Modernismi suomalaisessa arkkitehtuurissa 1900–1960.* Helsinki. Rakennustieto Oy.

**Koho, Timo.** 2003. *Menneisyyden muistikuvat perinne nykyajan arkkitehtuurissa.* Helsinki. Atena kustannus Oy.

**Korvenmaa, Pekka.** 1992. Sota tuhoaa, sota järjestää. Arkkitehdit ja kriisi. *Arkkitehdin työ: Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992.* Toim. Pekka Korvenmaa. Helsinki. Suomen arkkitehtiliitto & Rakennustieto Oy. Sivut 112–127.

- Knapas**, Marja Terttu. 1976. Konneveden kirkko. *Konneveden kirja*. Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 560–567.
- Kärkkäinen**, Kaarina. 1976. Konneveden seurakunnan toiminta. *Konneveden kirja*. Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 529–552.
- Lahdenvesi-Korhonen**, Leena. 2009. Kulttuuriympäristöohjelma – miksi ja miten. Suomen ympäristö 10/2009. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Lahnala**, Eija-Liisa. 1994. *Konneveden rakennusperinne kirja*. Keski-suomalaisia rakennustutkimuksia VI. Konnevesi. Konneveden kotiseutuyhdistys r.y.
- Lampén**, Seija. 1976. Konneveden kauppalot. *Konneveden kirja*. Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 222–237.
- Lindh**, Tommi. 2004. Moderni rakennusperintömme uhattuna. *Rakennusperinnön tulevaisuus – puheenvuoroja teemavuoden aiheista*. Helsinki. Ympäristöministeriö, Rakennustieto Oy. Sivut 63–69.
- Michelsen**, Karl Erik. 1992. Uuden ja vanhan rajalla. Arkkitehdit vastaan rakennusmestarit. *Arkkitehdin työ: Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992*. Toim. Pekka Korvenmaa. Helsinki, Suomen arkkitehtiliitto & Rakennustieto Oy. Sivut 91–111.
- Mikkola**, Kirmo, **Keinänen**, Timo & **Norri**, Marja-Riitta (toim.). 1980. *Funkis. Suomi nykyaikaa etsimässä*. Vuonna 1979 järjestetyn näyttelyn julkaisu. Helsinki. Rakennustaiteen museo, Suomen Taideakatemia, Suomen taideteollisuusyhdistys, Tukholman kaupungin museo.
- Mikkonen**, Tuija. 2010. Rakennettu hyvinvointi: yhteistyöllä nyky-ympäristöä tutkimaan. *Museoviraston rakennushistorian osaston aikakauskirja 3*. Helsinki. Museovirasto. Sivut 113–117.
- Mustonen**, Aada, **Puntanen**, Pia & **Vikman**, Laura. 2012. *Modernin jäljillä: alueinventointeja Mikkelin seudulla*. Mikkelin seudun kulttuuriinventointiohjelma, julkaisu 1. Mikkeli. Mikkelin kaupunki.
- Mäenpää**, Markku. 1976. Konneveden väestö 1800-luvun puolivälistä nykypäiviin. *Konneveden kirja*. Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 120–133.
- Neuvonen**, Petri (Toim.). 2006. *Kerrostalot 1880–2000. Arkkitehtuuri, rakennustekniikka ja korjaaminen*. Rakennustietosäätiö RTS, Rakennustekniikan keskus -säätiö, Museovirasto. Rakennustieto Oy.
- Nikula**, Riitta. 2004. Rakennetun ympäristön arvoista. *Rakennusperinnön tulevaisuus, puheenvuoroja teemavuoden aiheista*. Helsinki. Ympäristöministeriö ja Rakennustieto Oy. Sivut 7-9.
- Niskanen**, Aulikki. 1976. Konneveden kunnallista elämää kuntakokousten aikana. *Konneveden kirja*. Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 571–584.
- Niskanen**, Riitta. 2012. *Selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä*. Toimittanut Vertainen, Tuija & Niskanen, Riitta. Lahti: Lahden historiallisen museon julkaisuja 3.
- Niikko**, Kirsi. 2012. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitystyö ammattina. *Kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi*. Toim. Eija Karhunen. Satakunnan museon julkaisuja 18/2012. Pisara –kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi – hankkeen loppuraportti. Pori. Satakunnan museo. Sivut 37–50.
- Nummelin**, Liisa. 2012. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitystyö ammattina. *Kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi*. Toim. Eija Karhunen. Satakunnan museon julkaisuja 18/2012. Pisara –kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi – hankkeen loppuraportti. Pori. Satakunnan museo. Sivut 61–69.
- Numminen**, Marita. 1976. Yhdistystoiminta. *Konneveden kirja*. Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 437–494.
- Ollikainen**, Anja. 1976. Konneveden asutuksen vaiheita. *Konneveden kirja*. Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 61–89.

- Rauske**, Eija. 2008. *Finnish architecture 1900–2000*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo. Englanniksi kääntänyt Jüri Kokkonen.
- Sahlberg**, Marja (toim.). 2010. *Talon tarinat – Rakennushistoria selvitysopas*. Museoviraston rakennushistorian osaston ohjeita ja oppaita 4. Helsinki. Museovirasto.
- Salokorpi**, Asko. 1990. Arkkitehtuuri 1940 jälkeen. *Ars Suomen taide* 6. Weilin+Göös. Sivut 14–75.
- Salokorpi**, Asko. 1992. Uuteen kukoistukseen, arkkitehdit 1950-luvulla. *Arkkitehdin työ: Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992*. Toim. Pekka Korvenmaa. Helsinki. Suomen arkkitehtiliitto & Rakennustieto Oy. Sivut 150–167.
- Suonto**, Yrjö. 1995. *Varjele modernia! Modernin arkkitehtuurin ominaispiirteiden säilyttämisen puolesta rakennuksia korjattaessa*. Helsinki. Rakennustaiteen seura.
- Standertskjöld**, Elina. 2006. *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1900–1920*. Helsinki. Rakennustieto Oy, Rakennustietosäätiö RTS, Suomen rakennustaiteen museo.
- Standertskjöld**, Elina. 2008. *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930–1950*. Helsinki. Rakennustieto Oy, Rakennustietosäätiö RTS, Suomen rakennustaiteen museo.
- Standertskjöld**, Elina. 2011. *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1960–1980*. Helsinki. Rakennustieto Oy, Rakennustietosäätiö RTS, Suomen rakennustaiteen museo.
- Stolt**, Eeva. 1979. Liikenne. *Konneveden kirja*. Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 188–221
- Särkkä**, Jukka. 1976. Konnevesi vesibiologisten tutkimusten kohteena. *Konneveden kirja*. Toim. Martti Linkola. Konnevesi. Konneveden kunta. Sivut 34–37.
- Taipale**, Kaarin. 1992. Harhateitä ja löytöretkiä. Arkkitehtina Suomessa 1992. *Arkkitehdin työ: Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992*. Toim. Pekka Korvenmaa. Helsinki. Suomen arkkitehtiliitto & Rakennustieto Oy. Sivut 202–209.
- Tamminen**, Seppo. 2008. *Kivijalka, Konneveden Osuuspankki 1908–2008*. Konnevesi. Konneveden Paikallisosuuspankki.
- Tietz**, Jürgen. 1998. *1900-luvun arkkitehtuuri*. Suomennos Heikki Eskelinen. 2000. Saksa: Könemann.
- Tuominen**, Laura. 1992. *1900-luvun rakennusperintö: luettelointi- ja suojelukysymyksiä*. Ympäristöministeriön kaavoitus- ja rakennusosaston selvitys 8/1992. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Veltheim**, Antti. 1992. Arkkitehtuurin julkisuus 1980-luvulla. *Arkkitehdin työ: Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992*. Toim. Pekka Korvenmaa. Helsinki. Suomen arkkitehtiliitto & Rakennustieto Oy. Sivut 194–201.
- Vilkuna**, Janne. 2007. Yhteinen kulttuuriperintömme. *Museologia tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Toimittanut Pauliina Kinanen. Helsinki. Suomen museoliitto. Sivut 12–41.
- Voutilainen**, Heli-Maija. 2006. Kirvesmiehen taidonnäytteitä ja arkkitehtuurin helmiä – keskisuomalainen rakennettu ympäristö. *Viestejä maisemassa, keskisuomalainen kulttuuriympäristö*. Toimittanut Jussi Jäppinen. Helsinki. Minerva Kustannus Oy. Sivut 99–154.
- Vuorinen**, Juha. 2008. Vielä tunnistamattoman arvottamisesta – hajamietteitä uudemman rakennuskannan arvottamisen vaikeudesta ja tunnistamisen sietämättömästä vaikeudesta. *Museoviraston rakennushistorian osaston aikakauskirja* 2. Helsinki. Museovirasto. Sivut 161–165.
- Wasastjerna**, Rurik. 2011. *Muutakin kuin rautatieristeys, Kouvolan keskustaajaman kaavoitus- ja rakennusperintö*. Kouvola. Kouvolan kaupunginmuseon julkaisuja 3.
- WSOY Iso tietosanakirja**, 6. osa M-N. 1996. Helsinki. Werner Söderström osakeyhtiö.

**Ympäristöministeriö.** 2011. *Kulttuuriympäristö maakuntakaavoituksessa*. Suomen ympäristö 28/2011. Helsinki. Ympäristöministeriö.

## SÄHKÖISET LÄHTEET

**Aarrevaara, Eeva.** 2009. *Maaseudun kulttuuriympäristön muutos ja suunnitteluprofessio 1900-luvulla*. Arkkitehtuurin tutkimuksia 2009/37. Arkkitehtuurin laitos, Teknillinen korkeakoulu. Espoo. (Viitattu 6.2.2015). Saatavilla osoitteessa <<http://lib.tkk.fi/Diss/2009/isbn9789512298426/isbn9789512298426.pdf>>.

**Euroopan neuvosto.** 2005. *Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä*. (Viitattu 27.10.2014). Suomenkielinen käännös saatavilla osoitteessa <<http://faron-sopimus-2005/>>.

**Keski-Suomen liitto.** 2009. *Keski-Suomen maakuntakaava, kaavaselostus*. Jyväskylä: Keski-Suomen liitto. (Viitattu 17.9.2014). Saatavilla osoitteessa <[http://www.keskisuomi.fi/filebank/10826-kaavaselostus\\_ym\\_www.pdf](http://www.keskisuomi.fi/filebank/10826-kaavaselostus_ym_www.pdf)>.

**Keski-Suomen liitto.** 2009b. *Keski-Suomen maakuntakaava, kaavakartta*. Jyväskylä. Keski-Suomen liitto. (viitattu 17.9.2014). Saatavilla osoitteessa <<http://www.keskisuomi.fi/filebank/11321-maka-kartta.pdf>>.

**Keski-Suomen liitto.** 2010. *Keski-Suomen maakuntaohjelma 2011–2014. Keski-Suomen kasvuohjelma*. Jyväskylä: Keski-Suomen liitto. (Viitattu 15.8.2014). Saatavilla osoitteessa <[http://www.keskisuomi.fi/filebank/11829-Maakuntaohjelma\\_2010\\_www.pdf](http://www.keskisuomi.fi/filebank/11829-Maakuntaohjelma_2010_www.pdf)>.

**Keski-Suomen liitto.** 2014. Liiton kunnat-sivulla oleva maakunnan karttakuva. (viitattu 8.9.2014). Saatavilla osoitteessa <<http://www.keskisuomi.fi/kunnat>>.

**Kivilaakso, Aura.** 2011. *Hyvinvointi-Suomen rakennusperinnön jäljillä – yhteenvedo kevätseminaarista 31.3.2011*. Museoviraston koordinoima Rakennettu hyvinvointi-hankkeen seminaari. Museovirasto. (viitattu 15.11.2014). Saatavilla osoitteessa <<http://www.nba.fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>.

**Kuitunen, Hannele.** 2013. *Kirkonkylästä maaseututaajamaksi*. Artikkelit Rakennusperintö.fi -sivustolla. Museovirasto ja Ympäristöministeriö. (viitattu 10.10.2014). Saatavilla osoitteessa <[http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/artikkelit/fi\\_FI/Kirkonkylasta\\_maaseututaajamaksi/](http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/artikkelit/fi_FI/Kirkonkylasta_maaseututaajamaksi/)>.

**Lampinen, Olli (toim.).** 2013. *Keski-Suomen museon toimintakertomus vuodelta 2012*. Keski-Suomen museo. (viitattu 15.8.2014). Saatavilla osoitteessa <[http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime\\_product\\_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/61713\\_toimintakertomus\\_2012.pdf](http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/61713_toimintakertomus_2012.pdf)>.

**Lehtimäki, Marianne & Makkonen, Leena.** 2009. Kaupunkimaiseman jatkuvuus ja muutokset. *ICOMOS 1/2009, Suomen osaston jäsentiedote*. Kaupunkimaiseman jatkuvuus ja muutokset. Sivut 3-4. (viitattu 4.12.2014). Saatavilla osoitteessa <[www.icomos.fi/media/ICOMOS\\_1\\_2009%20koko\\_lehti.pdf](http://www.icomos.fi/media/ICOMOS_1_2009%20koko_lehti.pdf)>.

**Lukander, Minna.** 2010. *Pientalojen rakenteet 1940–1970*. Artikkelit Rakennusperintö.fi -sivustolla. (Viitattu 5.10.2014). Saatavilla osoitteesta <[http://www.rakennusperinto.fi/Hoito/Korjaus\\_artikkelit/fi\\_FI/Pientalojen\\_rakenteet\\_1940-1970/](http://www.rakennusperinto.fi/Hoito/Korjaus_artikkelit/fi_FI/Pientalojen_rakenteet_1940-1970/)>.

**Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T.** 2014. *Menetelmäpolkuja humanisteille*. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. (viitattu 22.8.2014). Saatavilla osoitteessa <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku>>.

**Maanmittauslaitos.** 2014. Karttaikkuna, Konneveden kartta. (Viitattu 9.9.2014). Saatavilla osoitteessa <<http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>>.

**Muhonen, Matleena.** 2005. *Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys: maisemallinen osa-aluejako*. Keski-Suomen ympäristökeskus. (viitattu 26.2.2013). Saatavilla osoitteessa <<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=44660&lan=fi>>.

- Museovirasto.** 2009. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.* (Viitattu 13.10.2014). Saatavilla osoitteessa <[http://www.rky.fi/read/asp/r\\_kohde\\_list.aspx](http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx)>.
- Museovirasto.** 2013. Rakennettu hyvinvointi-hankkeen verkkosivusto. (viitattu 30.1.2015). Saatavilla osoitteessa <[http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/rakennettu\\_hyvinvointi/](http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/rakennettu_hyvinvointi/)>.
- Mäkinen, Virpi** (toim.). 2014. *Keski-Suomen museon toimintakertomus vuodelta 2013.* Keski-Suomen museo. (viitattu 15.8.2014). Saatavilla osoitteessa <[http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime\\_product\\_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/69216\\_KSM\\_toiminta2013\\_final\\_screen2.pdf](http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/69216_KSM_toiminta2013_final_screen2.pdf)>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö.** 2014. *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020.* Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014. (viitattu 27.10.2014). Saatavilla osoitteessa <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>>.
- Pirkanmaan maakuntakaava 2040.** Hankkeen internet-sivut. Pirkanmaan liitto. (viitattu 21.8.2014). Saatavilla osoitteessa <http://maakuntakaava2040.pirkanmaa.fi/kulttuuriymparistot/>.
- Savolainen, Virva.** 2005. *Keski-Suomen ympäristöohjelma 2005–2015.* Keski-Suomen ympäristökeskus. (viitattu 12.8.2014). Saatavana osoitteesta <<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BAFD56BA9-9EC1-4B77-9E38-13AD5CE94ED1%7D/98754>>.
- Suomen virallinen tilasto (SVT).** 2013. Rakennukset ja kesämökkit [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-677X. Rakennuskanta 2013. Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 15.8.2014). Saatavilla osoitteessa <[http://www.stat.fi/ti/rakke/2013/rakke\\_2013\\_2014-05-23\\_kat\\_002\\_fi.html](http://www.stat.fi/ti/rakke/2013/rakke_2013_2014-05-23_kat_002_fi.html)>.
- Tilastokeskus.** 2014. Kuntien avainluvut. Konnevesi. (viitattu 8.9.2014). Saatavilla osoitteessa <<http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/275.html>>.
- Valtion säädöstietopankki Finlex. 2014.** *Suomen perustuslaki 731/1999.* Tullut voimaan 1.3.2000. Oikeusministeriö. (Viitattu 18.10.2014). Saatavilla osoitteessa <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P20>>.
- Valtion säädöstietopankki Finlex. 2014b.** *Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999.* Tullut voimaan 1.1.2000. Ympäristöministeriö. (viitattu 18.10.2014). Saatavilla osoitteessa <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#L22>>.
- Valtion säädöstietopankki Finlex. 2014c.** *Laki rakennusperinnön suojelusta 498/2010.* Tullut voimaan 1.7.2010. Ympäristöministeriö. (Viitattu 22.10.2014). Saatavilla osoitteessa <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>>.
- Vartola, Anni.** 2014. *Kuritonta monimuotoisuutta – postmodernismi suomalaisessa arkkitehtuurikeskustelussa.* Aalto-yliopiston julkaisusarja Doctoral dissertations 103/2014. Helsinki. Aalto ARTS Books. (viitattu 1.2.2014). Saatavilla osoitteessa <[https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola\\_1.pdf](https://shop.aalto.fi/media/attachments/27916/Vartola_1.pdf)>.
- Vuorinen, Juha.** 2005. *Hyvinvointivaltion avoin muoto: suomalaisen massakorkeakoulutusjärjestelmän arkkitehtoninen toteutus, tapausesimerkinä Oulun yliopiston suunnittelu ja varhaiset rakennusvaiheet.* Taidehistoria, Helsingin yliopisto. Helsinki. (viitattu 6.2.2015). Saatavilla osoitteessa <[http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvin\\_voi.pdf](http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/vuorinen/hyvin_voi.pdf)>.
- Ympäristöministeriö.** 2001. *Rakennusperintöstrategia. Osaamista, vastuuta ja voimavarojarakennusperinnön hoitoon.* Valtioneuvoston päätös 13.6.2001. Helsinki. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. (Viitattu 21.10.2014). Saatavilla osoitteessa <[http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Erillisjulkaisut/Rakennusperintostrategia\(4727\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Erillisjulkaisut/Rakennusperintostrategia(4727))>.
- Ympäristöministeriö & Museovirasto.** 2014. Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä. Koottu Rakennusperinto.fi -sivustolle. Ympäristöministeriö & Museovirasto. (viitattu 27.10.2014). Saatavilla osoitteessa <[http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/kasitteisto/fi\\_FI/Kasitteisto/](http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/kasitteisto/fi_FI/Kasitteisto/)>.





Tiedot perustuvat Konneveden modernin rakennusperinnön inventointiin 2013 ja löytyvät Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietojärjestelmästä nimen tai tunnuksen avulla. Kohteet on järjestetty tunnuksen mukaiseen järjestykseen tutkielman viittauksien vuoksi. Kohteet on arvotettu (paikallinen-maakunnallinen) Keski-Suomen museon kulttuuriympäristön hoidon työryhmän keskuudessa. Kuvat Virpi Myllykoski/Keski-Suomen museo.

Nimi Konneveden siunauskappeli

Tunnus 206830; 308104

Rakennus-  
tyyppi Siunauskappelit

Ajoitus 1957; peruskorjaus  
2000-luvun alussa

Suunnittelija Rakennusinsinööri  
Lasse Heikkilä



Perustus Syväälle ulottuva betoniperustus, maanvarainen teräsbetonilaatta  
(+eriste+betoninen uivalaatta)

Runko Tiilirunko, osittain betoniseinä

Ulkooverhous-  
materiaalit Vaalea roiskerappaus, harmaaksi maalattu uritettu betonisokkeli, vihreät  
peltiosat ja konesaumattu kattopelti, tiilimuurauskoristelut

Ikkunat Kapeat, useampaan ruutuun jaetut, yläosastaan kolmionmalliset ikkunat;  
kolmionmalliset ikkunat

Kattomuoto Jyrkkä harjakatto; "aallotettu" tasakatto eteläpuolella

Inventointi-  
peruste Käyttötarkoitus; liittyy Konneveden seurakunnan historiaan; tyypillisiä  
1950-luvun arkkitehtuurin piirteitä; suunnittelija

#### Arviointi

Monia aikakaudelleen tyypillisiä piirteitä omaava siunauskappeli on säilynyt hyvin huolimatta 2000-luvulla tehdystä peruskorjauksesta. Aikakaudelleen tyypillisiä piirteitä rakennuksessa ovat muun muassa punatiilen käyttö, vaalea rappauspinta ja uritettu betonisokkeli. Konneveden seurakunnan historiaan liittyvällä rakennuksella on historiallista ja rakennushistoriallista merkitystä sekä hautausmaan ympäristössä maisemallista merkitystä. Siunauskappeli on ehdolla maakunnallisesti arvokkaaksi.

Nimi Konneveden työväentalo

Tunnus 206832

Rakennus-  
tyyppi Kokoontumis-  
rakennukset

Ajoitus 1949; korjaus-vuodet  
1968,  
1980-89, 1991

Suunnittelija Rakennusmestari  
Väinö Kärkkäinen



Perustus Betoni

Runko Lauta (rankorakenne)



Ulkoverhous- materiaalit	Pysty lomalauta (puuverhous)
Ikkunat	8-ruutuinen; standardi-ikkuna, jossa myös tuuletusikkuna
Kattomuoto	Satulakatto
Inventointi- peruste	Tiedot perustuvat enimmäkseen Eija-Liisa Lahnalán vuoden 1992 inventointiin. Käyttötarkoitus; kulttuurihistoria; maisemallisesti merkittävällä paikalla

#### Arviointi

Konneveden alueen yhdistystoiminnan historiaan kiinteästi liittyvä punavalkoinen, puuverhottu ja satulakattainen rakennus on ulkomuodoltaan tyypillinen 1940–1950-luvun seurantaló. Esimerkiksi 1950- ja 1960-luvuilla talo on suosittu tanssipaiikka, jonne tultiin lähikunnista asti. Valtatie 69 varrella olevalla työväentalolla on historiallisia, rakennushistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Työväentalo muodostaa yhdessä Konneveden kotiseutumuseon kanssa maakunnallisesti merkittävän kokonaisuuden.

Nimi	As Oy Konneveden Honkapaisto
Tunnus	206905
Rakennus- tyyppi	Asuinkerrostalo
Ajoitus	1971; useita pieniä huoltóitá, kattomuutos 2010
Suunnittelija	Rakennusarkkitehti Aarre Vuorela & Jussi Jokilahti/ Arkkituurtuoritoimisto Murtosaari Vuorela



Perustus	Matala; teräsbetonianturat ja maanvarainen laatta
Runko	Teräsbetoninen betoniseinärunko
Ulkoverhous- materiaalit	Puhtaaksi muurattu punatiili (1/2-kiven juoksulimitys), maalattu betoni, aallotettu kuitusementtilevy (Minerit), aallotettu muovipinnoitettu metallilevy, peltikate
Ikkunat	Uusitut tuuletusluukulliset, yksiruutuiset standardi-ikkunat
Kattomuoto	Loiva harjakatto
Inventointi- peruste	Konneveden ensimmäinen kerrostalo; asuinrakentaminen; suunnittelija

#### Arviointi

Asunto Oy Konneveden Honkapaistolla on historiallista merkitystä sen ollessa ensimmäinen Konneveden kirkonkylään rakennettu kerrostalo. Paikkakuntalaisten keskuudessa rakennus tunnettiin "Kermanekka"-nimellä ns. paremman väen muutettua taloon. Konneveden Osuuspankin rakennuttama kerrostalo on aikakaudelleen tyypilliseen tapaan punatiilellä verhottu, ja betoniseinärungon vuoksi julkisivut ovat vielä aukkojulkisivuja. Tasakaton muutos loivaksi harjakatoksi ei ole vähentänyt kohteen rakennushistoriallisia arvoja. Kohde arvioitiin paikallisesti arvokkaaksi.

Nimi As Oy Konneveden Honkarinne

Tunnus 206906

Rakennus-  
tyyppi Asuinkerrostalot

Ajoitus 1974; kattorakentei-  
den korjaustyöt 1986

Suunnittelija Rakennusarkkitehti  
Aarre Vuorela/  
Arkkitehuuritoimisto  
Murtosaari Vuorela



Perustus Teräsbetoniarnturat, maanvarainen laatta

Runko Kirjahyllyrunko (teräsbetoni)

Ulkooverhous-  
materiaalit Tumma punatiili puhtaaksi muurattuna (½-kiven juoksulimitys), muoto-  
profiiloitu kuitusementtikasetti (Minerit), pystysuuntainen lautaverhous,  
betonielementti (parvekekaide, pystysuuntaisesti harjattu rap-paus),  
profiiloitu metallilevy, maalattu betonipinta

Ikkunat Tuuletusluukullisen, yksiruutuiset standardi-ikkunat

Kattomuoto Loiva harjakatto

Inventointi-  
peruste Konneveden toinen kerrostalo; asuinrakentaminen; suunnittelija

#### Arviointi

Asunto Oy Konneveden Honkarinne on Konneveden kirkonkylään toisena valmistunut kerrostalo-yhtiö, jossa on kaksi rakennusta. Konneveden Osuuspankin rakennuttaman kerrostalo-yhtiön talot rakennettiin jo kirjahyllyrunkoisina, jolloin niiden pitkiin julkisivuihin muodostui puolinauhajulkisivut. Julkisivuissa on käytetty erilaisia julkisivulevyjä, kuten erikoista, voimakkaasti profiloitua Mineritti-kuitusementtilevyä. Rakennuksen väri on säilynyt 1970-luvulle tyypillisenä. Kohteella on historiallista ja rakennushistoriallista merkitystä Konneveden kirkonkylän asuntorakentamista kuvaavana kohteena. Se arvioitiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Konneveden Liikekeskus Oy

Tunnus 206912

Rakennus-  
tyyppi Myymälä- ja lii-  
kerakennukset

Ajoitus 1983

Suunnittelija Rakennusarkkitehti  
Pertti Murtosaari



Perustus Teräsbetonianturat; perusmuuri betoni+eriste+betoni; maanvarainen  
teräsbetonilaatta

Runko Teräsbetonirakenteinen; kattotuolit puusta

Ulkooverhous-  
materiaalit Tumma, puhtaaksi muurattu punatiili (½-kiven juoksulimitys), vaaka-  
suuntainen lautaverhous, aallotettu pelti

Ikkunat Metallirakenteiset näyteikkunat, yläosastaan jaettu kapeampaan  
vyöhykkeeseen; yksi- ja kaksiruutuiset standardi-ikkunat  
tuuletusluukulla

Kattomuoto Aumakatto

Inventointi-  
peruste Kansallis-Osake-Pankin ja Konneveden kunnan rakennuttama; 1980-luvun liikerakennus; suunnittelija

#### Arviointi

Asemakujan varrella uuden keskustan puolella sijaitseva Konneveden Liikekeskus Oy on liikekiinteistö, jossa toimii Kansallis-Osake-Pankki. Lisäksi rakennuksessa toimii edelleen linja-autoasema ja matkahuolto sekä erilaisia yrityksiä. Aumakat-toinen ja punatiilipintainen liikerakennus edustaa 1980-luvun liikerakentamista Konneveden kirkonkylässä. Siinä on käytetty aikakaudelle tyypillisiä rakennusmateriaaleja. Liikekeskuksella on historiallista ja maisemallista merkitystä. Se arvioitiin paikallisesti arvokkaaksi.

Nimi Konneveden kiinteistö Oy; Entinen Kansallis-Osake-Pankki;  
Konneveden toimintakeskus; Konneveden ensimmäinen rivitalo

Tunnus 206932

Rakennus-  
tyyppi Liike-elämä ja  
kaupankäynti;  
asuinrakentaminen

Ajoitus 1964

Suunnittelija Arkkitehti Esko K.  
Mäkelä/Arkkiteh-  
tuuritoimisto Esko K.  
Mäkelä



Perustus Teräsbetoniset maanvarainen laatta ja anturat

Runko Tuplattiiliseinä (tiili+eriste+tiili); sisällä kanto paksuilla tiiliseinillä

Ulkooverhous-  
materiaalit Valkoinen, sileä rappaus; vihreä ja valkoinen vaakasuuntainen  
lautaverhous; käsittelemätön betonipinta (sokkeli); konesaumattu harmaa  
peltikate

Ikkunat Yksiruutuiset standardi-ikkunat, osa tuuletusluukulla

Kattomuoto Loiva harjakatto, räystäätön

Inventointi-  
peruste Kansallis-Osake-Pankin rakennuttama 1960-luvun liikekiinteistö ja  
asuintiloja; yhtiöön kuuluu Konneveden ensimmäinen rivitalo;  
maisemallisesti merkittävällä paikalla maakunnallisesti merkittävän  
vanhan keskustan alueella

#### Arviointi

Konneveden Kiinteistö Oy koostuu kolmesta eri rakennuksesta: vanhasta liikerakennuksesta, huoltorakennuksesta ja rivitalosta. Kiinteistö Oy:n rakentajana toimi Kansallis-Osake-Pankki ja ilmeisesti myös Konneveden kunta omisti alun perinkin yhtiön osakkeita. Rakennukset ovat ulkonäöltään yksikertaisia, mutta niissä on aikakaudelle tyypillisiä piirteitä, kuten loiva harjakatto, valkoinen rappaus yhdistettynä vihreään tehosteväriin ja räystäättömyys. Kohteella on historiallista merkitystä, koska liikerakennuksessa toimi alun perin KOP:n pankkikonttori ja muita liiketiloja ja rivitalo on rakennustyyppiltään ensimmäinen kuntaan rakennettu. Kohde sijoittuu vanhan keskustan alueelle kantatie 69:n varteen maisemallisesti merkittävälle paikalle. Kohde arvioitiin paikallisesti arvokkaaksi.

Nimi Konneveden mylly  
Tunnus 206910  
Rakennus-  
tyyppi Myllyt  
Ajoitus 1953; laajennukset  
1978 ja 1984

Suunnittelija ?

Perustus Betoni  
Runko-  
rakenne Puurunko

Ulkoerhoous- Peitepystyrimoitus; vaakasuuntainen lautaverho; aallotettu pelti;  
materiaalit peltikate

Ikkunat Kolmiruutuiset (pystysuuntaisesti jaettu), puupuitteiset

Kattomuoto Harjakatto; laajennusosassa pulpettikatto; siilossa kekokatto

Inventointi- Käyttötarkoitus; 1950-luvun tuotantorakennus, joka on vieläkin käytössä  
peruste

Arviointi

Konneveden mylly on historiallisesti ja rakennushistoriallisesti merkittävä rakennus, koska se on valmistumisestaan asti toiminnassa ollut mylly. Laajennuksista huolimatta se on säilyttänyt 1950-luvun ilmeensä. Monikerroksisen rakennuksen julkisivussa on punaiseksi maalattu peitepystyrimoitus, aikakaudelle tyypilliset kolmiruutuiset ikkunat ja satulakatto. Myllytien varrella kirkonkylän itäosassa sijaitseva mylly erottuu erilaisena rakennuksena lähiympäristössään. Kohde on ehdolla maakunnallisesti merkittäväksi.



Nimi Hotelli-ravintola Mierontie; Huoltoasema

Tunnus 206941  
Rakennus-  
tyyppi Liike-elämä ja  
kaupankäynti  
Ajoitus 1957; laajennukset  
1959, 1964, 1968,  
1981-84, 1999, 2010

Suunnittelija Kauko Hylander

Perustus Betonirakenteiset  
Runko Tiili, puu

Ulkoerhoous- Maalattu Mineriiitti-levy, puhtaaksi muurattu Kahi-tiili, roiskerappaus,  
materiaalit Karaattilevy

Ikkunat Erikokoisia standardi-ikkunoita, tuuletusluukulla; huoltoasemassa  
moniruutuiset ikkunat

Kattomuoto Harjakatto, murrettu harjakatto, tasakatto

Inventointi- Käyttötarkoitus ja historia; ensimmäinen huoltoasema,  
peruste (anniskelu)ravintola ja hotelli Konnevedellä, jossa on ollut myös  
matkahuolto ja posti; maisemallisesti merkittäväällä paikalla



## Arviointi

Konneveden uuden keskustan itäosassa, Orimäen tilan naapurissa sijaitseva Hotelli-Ravintola Mierontieellä on historiallista ja maisemallista merkitystä Konneveden kirkonkylässä. Mierontie toimi alun perin kunnan ensimmäisenä huoltoasemana, Essona. Rakennusta laajennettiin 1960-luvulla ravintola- ja matkustajakotikäyttöön. Rakennukseen sijoittui myös posti ja postipankki, ja ennen 1980-lukua myös linja-autoasema. 1980-luvun alussa vanhat postin tilat muutettiin hotellikäyttöön, ja myös ravintolaosaa on laajennettu useasti. Suunnittelijoina rakennushankkeissa ovat toimineet muun muassa rakennusmestari Reino Korhonen ja insinööri Lasse Heikkilä. Kohde arvioitiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Närhinkujan päiväkotii; entinen lääkärin asuintalo

Tunnus 206942

Rakennus-  
tyyppi Sairaanhoido- ja  
sosiaalihuolto

Ajoitus 1971 tai 1972;  
päiväkodiksi muu-  
tettu 1980-luvulla;  
kattomuutos 1990-  
luvulla



Suunnittelija Rakennusarkkitehti Unto Ilomäki; muutos rakennusinsinööri Lasse Heikkilä

Perustus Teräsbetoniset maanvarainen laatta ja anturat

Runko-  
rakenne Puurakenteinen; ulkoseinissä kerrosrakenne (ulkoverhous+eriste  
ym.+sisäverhous), asuntojen välillä kaksoistiiliseinä

Ulkoverhous-  
materiaalit Sinapinkeltainen pystysuuntainen lautaverhous, ilman ponttia;  
sinapinkeltainen osittain vaakasuuntainen lautaverhous; tummanruskeat  
yksityiskohdat

Ikkunat Yksiruutuiset standardi-ikkunat, erikokoisia, osa tuuletusluukullisia;  
kapeista ikkoista suorakulman muotoon sijoitettu ikkuna

Kattomuoto Aumakatto (alun perin tasakatto)

Inventointi-  
peruste Kunnallinen, 1970-luvun sosiaalialan rakennus, lääkäreille rakennettu  
paritalo; nykyinen päiväkotii; muodostaa naapurissa sijaitsevan  
hammashoitolan kanssa 1970-luvun suunnittelusta kertovan  
kokonaisuuden; kuuluu kunnallisten rakennusten alueeseen

## Arviointi

Nykyään Närhinkujan päiväkotina tunnettu entinen lääkärin paritalo on tyypillinen, vaatimaton 1970-luvun rakennus. Aikakauden piirteitä rakennuksessa ovat matala massoittelu, puuverhous ja kelta-ruskea väritys. Konneveden kunnallisten rakennusten alueella sijaitsevalla Närhinkujan päiväkodilla on historiallista merkitystä Konneveden kunnan palveluiden kehittymisestä kertovana rakennuksen. Yhdessä naapurissa sijaitsevan hammashoitolan kanssa se muodostaa 1970-luvun suunnittelusta ja värimaailmasta kertovan kokonaisuuden Konneveden kunnallisten rakennusten alueelle. Kohde arvoitettiin paikallisesti merkittäväksi.



Nimi Konneveden paloasema  
Tunnus 206943  
Rakennus-  
tyyppi Palo- ja pelastustoi-  
men rakennukset  
Ajoitus 1956; laajennus 1980-  
ja 1990-luvun vaihde



Suunnittelija Rakennusmestari  
Erkki Savolainen;  
laajennus  
rakennusinsinööri  
Lasse Heikkilä

Perustus Maanvarainen teräsbetonilaatta ja teräsbetonianturat  
Runko-  
rakenne Alkuperäisessä asuinosa puurakenteinen ja kalustohalli tiilirakenteinen;  
laajennusosa harkkorakenteinen

Ulkoverhous- Asuinosa keltaiseksi maalattu peiterimavuoraus, valkoiset  
materiaalit yksityiskohdat; muuten keltainen rappauspinta, laajennuksen  
päätykolmoissa vaakasuuntainen lautaverhous; konesaumattu kattopelti

Ikkunat Alkuperäisessä osassa 1950-luvulle tyypilliset standardi-ikkunat,  
purakenteiset; laajennuksessa 1980- ja 1990-luvun vaihteen ikkunat

Kattomuoto Harjakatto; laajennusosa muodostaa poikkipäädyn

Inventointi- 1950-luvun rakennus, paloasema; maisemallinen merkitys; kuuluu  
peruste kunnallisten rakennusten alueeseen

#### Arviointi

Konneveden kunnallisten rakennusten alueella sijaitseva paloasema jakautuu puura-  
kenteiseen asuinosaan ja tiilirakenteiseen paloasemaan. 1950-luvulle tyypillisen  
rakennuksen tunnusomainen piirre on rakennuksen itäjulkisivussa oleva korkea  
letkutorni. Rakennuksen massoittelu ja siinä käytetyt materiaalit ovat aikakaudelle  
tyypillisiä. Laajennusosa ei ole heikentänyt rakennuksen arvoja. Paloasemalla on  
historiallista, rakennushistoriallista ja maisemallista merkitystä Konneveden  
kirkonkylässä. Kohde arvotettiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Purhola; Yhdistyneet Paperitehtaat Oy:n metsäpiiriesimiehen  
toimisto- ja asuinrakennus

Tunnus 206947  
Rakennus-  
tyyppi Asuinrakennus  
Ajoitus 1957-58



Suunnittelija Jaakko Virtaala/  
Yhdistyneet  
Paperitehtaat Oy:n  
rakennusosasto

Perustus Teräsbetoniset maan-  
varainen laatta ja anturat

Runko Kaksoistiiliseinä, välissä ohut eriste



Ulkoverhous- materiaalit	Asuinosassa vaalea roiskerappaus, harmaaksi maalattu betonisokkeli, sinisiksi maalatut, profiloitunut katon selkävuiden päät, valkoiset yksityiskohdat; autotallissa puhtaaksi muurattu punatiili (½-kiven juoksulimitys); punainen konesaumattu peltikatto
Ikkunat	1950-luvulle tyypillisen kokoiset yksiruutuiset standardi-ikkunat, ryhmitelty useamman ikkunan riveihin
Kattomuoto	Harjakatto
Inventointi- peruste	Esimerkki 1950-luvun asuinrakennuksesta; samanlaisia metsäyhtiön taloja myös muualla Keski-Suomessa

#### Arviointi

Konneveden kirkonkylän keskivaiheilla kantatie 69:n varrella sijaitseva Purholassa on monia aikakaudelleen tyypillisiä piirteitä, kuten roiskerapattu julkisivu, satulakatto sekä hienovaraisia yksityiskohtia. Purholan piirustukset laadittiin Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n rakennusosastolla, ja samoilla piirustuksilla rakennettiin piiriesimiehille asuinrakennuksia muun muassa Kuhmoisiin ja Petäjävedelle. Konneveden piiriesimiehen asuin- ja toimistorakennus on hyvin säilynyt esimerkki ja samalla esimerkki metsäyhtiöiden toiminnasta metsistä tunnetun Konneveden alueella. Purholalla on historiallista, rakennushistoriallista ja maisemallista merkitystä. Kohde on ehdolla maakunnallisesti merkittäväksi.

Nimi Konneveden seurakuntatalo



Tunnus	206948
Rak.tyyppi	Uskonnon harjoittaminen
Ajoitus	1970; kattomuutos 1992; muutoksia sisätiloissa ja ikkunoissa 1997
Suunnittelija	Arkkitehti Paavo Isotalo/Arkkitehtuuritoimisto Paavo Isotalo ja Esa Malmivaara
Perustus	Maanvarainen teräsbetoni-laatta ja teräsbetonianturat
Runko	Tuplatiiliseinä (tiili+eriste+tiili)
Ulkoverhous- materiaalit	Puhtaaksimuurattu punatiili (½-kiven juoksulimitys), tummaksi käsitelty vaakasuuntainen laudoitus, seurakuntasalin kohdalla pystysuuntainen tummaksi käsitelty puusäleikkö, käsittelemätön betonisokkeli
Ikkunat	Aikakaudelle tyypilliset standardi-ikkunat, suuret ja leveät
Kattomuoto	Hyvin loiva aumakatto (alun perin tasakatto)
Inventointi- peruste	Konneveden seurakunnan omistama seurakuntatalo; historia ja rakennushistoria

## Arviointi

Rakennushistoriallisesti merkittävä seurakuntatalo edustaa hyvin 1970-luvun matalaa ja suorakulmaista suunnittelua. Seurakuntasali erottuu muusta rakennuksesta korkeampana massana ja rakennuksessa on monia aikakauden piirteitä: muun muassa kattoikkunat, punatiilisiin julkisivuihin yhdistetyt mäntypaneloinnit ja mäntypaneelien käyttö sisätiloissa. Seurakuntatalolla on historiallisia arvoja sen liittyessä Konneveden seurakunnan historiaan ja toimintaan. Maisemalliset arvot ovat vähäiset. Kohde määriteltiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Teletalo



Tunnus	206956
Rak.tyyppi	Tekninen huolto/tietoliikenteen rakennukset
Ajoitus	1977; laajennus 1995
Suunnittelija	Arkkitehti Olavi Noronen
Perustus	Teräsbetoniset maanvarainen laatta ja anturat
Runko-rakenne	Teräsbetoninen pilari-palkkijärjestelmä, alkuperäisessä osan yläpohjassa ripalaattaelementti; ulkoseinät tuplatiiliseinät (tiili+eriste+tiili) tai kerrosrakenteiset
Ulkoverhous-materiaalit	Puhtaaksi muurattu punatiili (½-kiven juoksulimitys), aallotettu pelti, suora pelti, EX-vaneri; katteena 3-kertainen huopakate ja kattopelti
Ikkunat	Yksiruutuiset standardi-ikkunat, erikokoisia
Kattomuoto	Tasakatto; loiva harjakatto
Inventointi-peruste	Valtion rakennuttama teletalo (rakennus puhelinliikenteen automatisoinnissa tarvittuja laitteita varten); suunnittelija

## Arviointi

Vanhan keskustan tuntumassa oleva Teletalo kertoo osaltaan Konneveden tietoliikenteen yhteyksien kehityksestä, puhelinliikenteen automatisoinnista 1970-luvulla. Alkuperäisessä osassa on aikakaudelleen tyypillisiä piirteitä: punatiilen käyttö julkisivuissa, vaakasuuntainen ja matala massoittelu, tasakatto ja etujulkisivun rasteerointi. 1990-luvulla teletaloa laajennettiin betonirakenteisella peltihallilla, mikä heikentää kohteen rakennushistoriallisia arvoja. Kohteella ei nähty olevan erityisiä arvoja.

Nimi Tenhola; vanha lääkärin asuintalo; perhepäivähoidon keskus



Tunnus 206957  
 Rak. tyyppi Asuinrakentaminen (lääkärien asuin- ja vastaanottorakennus)  
 Ajoitus 1963-64; muutos useammaksi asunnoksi 1981; peruskorjaus 2012  
 Suunnittelija Rakennusinsinööri Lasse Heikkilä; rakennusmestarit Tuomo Lunki ja Jouko Tolonen; ?  
 Perustus Maanvarainen teräsbetonilaatta (alalaatti+eriste+ylälaatta) ja anturat  
 Runko Puurankorakenne, seinissä kerrosrakenne  
 Ulkoverhous- Valkoinen kalkkkihiekkatiili puhtaaksi muurattuna (1/2-kiven juoksulimitys), vaalean vihreä vaakasuuntainen lautaverhous, ruskea pystysuuntainen lautaverhous, harmaa uritettu betonisokkeli, konesaumattu kattopelti  
 Ikkunat Yksiruutuiset standardi-ikkunat, erikokoisia  
 Kattomuoto Loiva harjakatto  
 Inventointi- Kunnallista rakentamista, liittyy paikkakunnan sosiaali- ja peruste terveyspalveluiden historiaan, kuuluu kunnallisten rakennusten alueeseen

#### Arviointi

Konneveden kunnallisten rakennusten alueella, aivan terveyskeskuksen läheisyydessä sijaitseva Tenhola rakennettiin alun perin lääkärin vastaanotto- ja asuinrakennukseksi, jonka jälkeen se on toiminut myös lääkärin asuntolana ja perhepäivähoidon keskuksena. Vuonna 2012 rakennuksessa suoritettiin peruskorjaus, jonka myötä rakennuksen alkuperäinen ulkoasu muuttui ja rakennushistorialliset arvot vähenivät. Tenholalla on historiallisia arvoja. Kohde arvoitettiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Konneveden terveyskeskus, entinen sairaala; vanhainkoti; palvelukeskus Ruusaliisa

Tunnus 206958  
 Rakennus- Sairaanhoidon ja tyypin sosiaalihuolto  
 Ajoitus 1952; laajennukset ja korjaukset 1979-80, 1981-82, 1989-90, 2000, 2005-06



Suunnittelija Rakennusmestari Väinö Kärkkäinen; rakennusmestari Tuomo Lunki; Rakennusmestarit Tuomo Lunki ja Jouko Tolonen; Rakennusarkkitehti Pertti Murtosaari (Arkkitehtuuritoimisto Pertti Murtosaari); Jussi Murtosaari (Arkki Mustosaari); Jorma Peltonen (Arkkitehtitoimisto LPV Oy)

Perustus Teräsbetoninen; anturat ja maanvarainen laatta

Runko-rakenne	Tiilirakenteinen; tuplatiiliseinä (tiili+eriste+tiili); betoninen pilari-palkkijärjestelmä, ontelolaatta väli- ja yläpohjassa
Ulkoerohous-materiaalit	Kellertävä roiskerappaus, harmaa rouhepinnoite sokkelissa, sileävalettu betoni, muovipinnoitettu profiilipelti (valkoinen ja ruskea), keltainen tiili, mineraalilevy vaaleankeltainen ja harmaa, katteena kattotiili; Maalattu betonisokkeli, puhtaaksi muurattu keltainen tiili (½-kiven juoksulimitys); puhtaaksi muurattu keltainen tiili (½-kiven juoksulimitys), harmaaksi pinnoitettu sokkeli, valkoinen vaakalaudoitus, ruskea pellitys, katteena aallotettu asbestikuitulevy
Ikkunat	Alkuperäisessä osassa uudet, mutta 1950-luvulle tyypillisesti jaetut ikkunat; yksiruutuiset standardi-ikkunat, joissakin tuuletusluukku; kolmi- tai kaksiruutuiset standardi-ikkunat, alaosastaan jaetut
Kattomuoto	Harjakatto; aumakatto
Inventointi-peruste	Tärkeä rakennus Konneveden sosiaali- ja terveydenhuollon historiassa; käyttötarkoitus; kunnan rakennuttama; maisemallisesti merkittävällä paikalla; kuuluu kunnallisten rakennusten alueeseen

#### Arviointi

Konneveden terveyskeskus ja palvelukeskus Ruusaliisa sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla Konneveden kunnallisten rakennusten alueella. Pohjakaa-valtaan monimuotoinen rakennus on rakennettu monessa osassa. Vuonna 1956 valmistunutta kunnan sairaalaa laajennettiin vuonna 1982 vanhainkodin sairaus-osastolla. Vuonna 1990 vanhainkodin pohjoispuolelle valmistui palvelukeskus Ruusaliisa ja sen palveluasunnot. Palvelukeskusta ja terveyskeskusta on laajennettu vielä 2000-luvulla. Terveyskeskus-, vanhainkoti- ja palvelukeskusrakennuksella on historiallista merkitystä Konnevedellä paikkakunnan terveyden- ja sosiaalihuollon kehityksestä kertovana rakennuksena. Historiallisesti kerroksellinen rakennus kertoo suunnitteluihanteiden, rakennusmateriaalien ja -tekniikoiden muuttumisesta ja kehityksestä 1950-luvulta nykypäivään saakka. Kohde arvotettiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi	Entinen postin talo
Tunnus	206960
Rakennus-tyyppi	Myymäla- ja liikerakennukset
Ajoitus	1975; kattomuutos 2001
Suunnittelija	Rakennusmestari Pentti Leminen; Timo Nieminen



Perustus	Teräsbetoniset maanvarainen laatta ja anturat
Runko	Pilari-palkki runkorakenne, betoni-liimapuu
Ulkoerohous-materiaalit	Maalattu betonisokkeli, puhtaaksi muurattu kalkkihiekkatiili (½-kiven juoksulimitys), vaakasuuntainen lautaverhous
Ikkunat	Yksiruutuiset standardi-ikkunat, erikokoisia, tuuletusluukku
Kattomuoto	Ulkotaitteinen pulpettikatto/epäsymmetrinen harjakatto (alun perin tasakatto)
Inventointi-peruste	Liittyy Konneveden postiliikenteen historiaan



## Arviointi

Konnevedelle valmistui vuonna 1975 uusi rakennus postin toimintoja varten. Alun perin tasakattoisen, kalkkihiekkatiiltä ja puuverhousta julkisivuissa yhdistäneen liikerakennuksen alkuperäinen ulkoasu muuttui oleellisesti 2000-luvulla tehdyn kattomuutoksen vuoksi. Kohteella ei ole erityisiä arvoja.

Nimi Konneveden vapaaseurakunnan rukoushuone; entinen baari- ja matkustajakoti

Tunnus 206961

Rakennus-  
tyyppi Uskonnon  
harjoittaminen

Ajoitus 1976; peruskorjaus ja  
kattomuutos 1989-90



Suunnittelija Antti J. Niskanen/  
Tuomo Puttonen

Perustus Teräsbetoninen

Runko Puurakenteinen

Ulkooverhous-  
materiaalit Punainen tiili puhtaaksi muurattuna (1/2-kiven juoksulimitys), ruskea,  
pystysuuntainen lautaverhous

Ikkunat Yksiruutuiset standardi-ikkunat, joissakin tuuletusluukku

Kattomuoto Harjakatto (alun perin tasakatto)

Inventointi-  
peruste Eri uskontokuntien kokoontumistilojen dokumentointi

## Arviointi

Nykyään Konneveden Vapaaseurakunnan rukoushuoneena toimiva rakennus valmistui baari- ja matkustajakoti Väiskiksi. Rakennuksen suunnitteli Konneveden kunnan teknisessä toimistossa työskennellyt Antti J. Niskanen, ja sen rakennutti autoilija Väinö Hänninen. Vapaaseurakunnan käyttöön rakennus tuli 1980-luvulla, jolloin rakennuksen tasakatto muutettiin harjakatoksi ja sisätiloissa tehtiin remonttia. Kohteella ei ole erityisiä arvoja.

Nimi K-Market Savolainen; entinen Variksen kauppa

Tunnus 206964

Rakennus-  
tyyppi Liike-elämä ja kau-  
pankäynti

Ajoitus 1952; laajennukset ja  
muutokset 1968,  
1978, 1984, 2000



Suunnittelija Rakennusmestari  
Viljo Hakala; Kesko Oy:n rakennusosasto; rakennusmestari Erno  
Utriainen; rakennusarkkitehti Antero Mäkinen; rakennusarkkitehti Martti  
Vähäniitty

Perustus Teräsbetoninen

Runko Tiili, puu tai betoni

Ulkooverhous-  
materiaalit Kuitesementtilevy (Minerit), muovipinnoitettu pelti (kasetti, profiloitu ym.),  
kalkkihiekkatiili, pystysuuntainen laudoitus, peltikate

Ikkunat Suuret, metallirakenteiset näyteikkunat; 1950-luvulle tyypilliset standardi-  
ikkunat

Kattomuoto Aumakatto  
Inventointi-  
peruste Kohde kuuluu Eija-Liisa Lahnanan vuoden 1992 inventointiin,  
tarkistusinventointi; merkittävä kauppa Konnevedellä; maisemallisesti  
merkittävällä paikalla

#### Arviointi

Maisemallisesti merkittävällä paikalla sijaitseva K-Kauppa Savolainen on toinen Konneveden kirkonkylän nykyisistä kaupoista. Kaupalla on liikehistoriallista merkitystä Konneveden kirkonkylässä. Aikaisemmin K-Kauppa Variksena tunnettu kauppa aloitti toimintansa jo 1920-luvulla Välimäen kylällä ja kirkonkylässä seuraavalla vuosikymmenellä. Vuonna 1952 uuden keskustan puolelle valmistui uusi aikakaudelle tyypillinen liikerakennus. Kaupanalan muutosten myötä rakennusta on laajennettu moneen otteeseen hallimaiseksi myymäläksi. 1950-luvun liikekiinteistön alkuperäinen asu on hävinnyt rakennuksesta. Kohden arvotettiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Jyväskylän yliopiston Konneveden tutkimusasema

Tunnus 206966

Rakennus-  
tyyppi Opetus ja koulutus;  
useita erilaisia  
rakennuksia

Ajoitus Päärakennus ja  
huolto- ja  
majoitustilat 1983;  
asuntola ja verstaas  
1992; tutkimushalli  
1998; muutoksia  
2008 ja 2010



Suunnittelija Arkkitehti Olavi Noronen; arkkitehti Olavi Noronen; arkkitehti Pertti  
Nousiainen (Arkkitehtitoimisto Pertti Nousiainen Ky); rakennusarkkitehti  
Markku Helken (Arkdigi Oy), Juhani Immonen

Perustus Teräsbetoniset anturat ja maanvarainen laatta

Runko-  
rakenne Lähinnä puurakenteisia, myös betoniseiniä sisätiloissa; tutkimushallissa  
myös harkko- ja teräsrakenteita

Ulkoerhous-  
materiaalit Betonipintainen sokkeli, punainen pystysuuntainen lautaverhous,  
vaakasuntainen lautaverhous, kattuhuopa

Ikkunat Pääasiallisesti yksiruutuisia standardi-ikkunoita, osa tuuletusluukulla;  
tutkimushallissa suurempia ja osiin jaettuja

Kattomuoto Aumakatto; loiva harjakatto

Inventointi-  
peruste Merkittävä biologinen tutkimusasema, osa yliopistoa; valtion  
rakennuttama; suunnittelija; 1980-luvun regionalismin piirteitä

## Arviointi

Jyväskylän yliopiston bio- ja ympäristötieteiden laitoksen alainen Konneveden tutkimusasema on nuorin maamme tutkimusasemista. Alueen ensimmäiset, päärakennus ja majoitus- ja huoltorakennus valmistuivat vuonna 1983. 1990-luvulla valmistuivat majoitusrakennukset, verstaas ja tutkimushalli. Alueella sijaitsee myös niin kutsuttu mummonmökki, jonka Konneveden kunta rakennutti syytinkinä tutkimus- aseman paikalla sijainneen Uudistalo-tilan vanhalle emännälle. Tilan peruja on myös sisäänajotien varrella oleva aitta. Lisäksi rannassa sijaitsee myös kota, pumppaamo ja uittoon liittynyt 1900-luvun alussa rakennettu vajarakennus. Konneveden tutkimusasemalla on historiallista ja rakennushistoriallista merkitystä. Alueen rakennuksen muodostavat yhtenäisen rakennuskannan. Massoitteeltaan matalat rakennukset ovat arkkitehtuuriltaan yksinkertaisia, mutta varsinkin päärakennuksessa ja majoitus- ja huoltorakennuksessa on havaittavissa regionalismien vaikutusta. Rakennukset on suunniteltu alueen piirteet ja vanha rakennusperinne huomioon ottaen (mm. mittakaava, värit, luonto). Kohde on ehdolla maakunnallisesti merkittäväksi.

Nimi Viertola; ensimmäinen Kansallis-Osake-Pankin rakennus

Tunnus 206967

Rakennus-  
tyyppi Liike-elämä ja  
kaupankäynti

Ajoitus 1946-1949

Suunnittelija ?

Perustus Betoni?

Runko Tiilirakenteinen?

Ulkoverhous-  
materiaalit Harmaaksi maalattu  
betonipinta, valkoinen  
pystysuuntaan harjattu  
rappaus, kattotiilet



Ikkunat Ajalleen tyypillisen kokoiset standardi-ikkunat, puupuitteiset, kahteen ruutuun vaakasuuntaisesti jaetut; kaksiruutuiset ikkunat

Kattomuoto Harjakatto

Inventointi-  
peruste KOP:n rakennuttama liike- ja asuinrakennus (pankkirakennus); säilyttänyt hyvin 1950-luvun piirteensä; maisemallisesti merkittävällä paikalla maakunnallisesti merkittävän vanhan keskustan alueella

## Arviointi

Viertola on Kansallis-Osake-Pankin 1940-luvun lopulla rakennuttama liike- ja asuinrakennus. Aikakaudelle tyypilliseen tapaan rakennuksen yläkertaan sijoitettiin pankin työntekijöille asuntoja. 1900-luvun lopussa talossa toimi Konneveden kunnan päiväkotia. Viertolalla on historiallista, rakennushistoriallista ja maisemallista merkitystä yhtenä Konneveden kirkonkylän 1950-luvun pankkirakennuksena. Se on aikakaudelleen tyypillinen puolitoistakerroksinen, rapattu ja harjakattoinen rakennus. Kohde arvotettiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Kiinteistö Oy Konneveden pankkitalo; entinen Säästöpankki

Tunnus 206968

Rakennus-  
tyyppi Liike-elämä ja  
kaupankäynti

Ajoitus 1964; lievä  
muutos 2009

Suunnittelija Arkkitehti Kosti  
Torppe/Maaseu-  
dun keskusra-  
kennustoimisto Oy:n Kuopion toimipiste



Perustus Luultavasti teräsbetonista

Runko Puurakenteinen

Ulkooverhous-  
materiaalit Ruskea uritettu betonisokkeli; vaalea, keltainen ja vihreä pystysuuntainen  
lautaverhous; musta muovikalvoitettu rakennuslevy

Ikkunat Liikeosassa suuret puupuitteiset näyteikkunat, pienet ruutuikkunat,  
yksiruutuiset standardi-ikkunat, osa tuuletusluukulla

Kattomuoto Liikeosassa pulpettikatto, asuinosa loiva harjakatto

Inventointi-  
peruste Käyttötarkoitus, Säästöpankin rakennuttama liike- ja asuinrakennus;  
1960-luvun liikerakennus; maisemallisesti merkittävällä paikalla

#### Arviointi

Kohde on Rautalammin Säästöpankin rakennuttama konttorirakennus, johon tuli pankin lisäksi kaksi liikehuoneistoa ja asuinsiipi. Rakennus oli ensimmäinen Konneveden uuden keskustan puolelle rakennettu pankkirakennus. Se on säilynyt hyvin: rakennuksen hahmo, pinnat ja materiaalit ovat säilyneet alkuperäisinä. Pulpettikattoisen liikeosan etujulkisivussa on suuret nauhamaiset näyteikkunat ja vaakasuuntainen julkisivulevytys. Muita aikakaudelle tyypillisiä piirteitä rakennuksessa on asuinosaan kelta-vihreä väritys ja loiva harjakatto sekä uritettu betonisokkeli. Pankkitalolla on historiallisia, rakennushistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Säästöpankki on ehdolla maakunnallisesti merkittäväksi.

Nimi Konneveden sosiaalisen asuntotuotannon alue; vanhusten rivitalot ja  
asuntola Leppälintu



Tunnus 206969

Rak. tyyppi Asuinrakentaminen

Ajoitus Useita rivitaloja valmistunut vuosina 1970-1981

Suunnittelija Rakennusmestari Reino Korhonen; rakennusmestari Antti J. Koskinen;  
Arkkitehtuuritoimisto Olli Väänänen; Suunnitteltupiste Oy

Perustus Teräsbetoniset anturat ja maanvarainen laatta

Runko-  
rakenne Päätyseinät ja asuntojen väliset seinät tiilestä, julkisivut puurakenteiset;  
puurakenteisia



Ulkoverhous- materiaalit	Puhtaaksi muurattu kalkkihiekkatiili (½-kiven juoksulimityksellä), vaakasuuntainen ja pystysuuntainen lautaverhous, betonisokkeli, peltikate
Ikkunat	Standardi-ikkunat, joissakin jakopuitteita ja tuuletusluukkuja, joissakin rivitaloissa uusitut
Kattomuoto	Pääosin harjakattoja tai loivia harjakattoja; yhdessä talossa valetasakatto (pulpettikatto+ylös nostetut päätyseinät)
Inventointi- peruste	Historiallinen, vanhuksille suunnatusta asuntotuotannosta kertova alue; ilmiö toistuu useassa kunnassa

#### Arviointi

Konneveden sosiaalisen asuntotuotannon alueella on historiallista merkitystä paikkakunnan sosiaalisesta asuntotuotannosta kertovana alueena. Alueen rakennuttajina toimivat Konneveden Seudun Vanhustenkotiyhdistys ry, Konneveden Sotaveteraanit ry ja Keski-Suomen sosiaalialan kuntayhtymä. Vaatimattomana ja alhaisin kustannuksin rakentamaan pyrityn alueen rivitalot ovat valmistuneet 1970-luvulla, mutta kolme taloa on rakennettu 1980-luvun alussa ja yksi 1990-luvun puolivälissä. Suurin osa Vanhustenkotiyhdistyksen omistamista rivitaloista on jo muuttunut alkuperäisestä, mutta vanhustentalo 6 ja Asunto Oy Konnekorsun rivitalot (kuvassa) ovat säilyneet ulkoisilta piirteiltään alkuperäisinä. Vanhustentalo 7 ja Asuntola Leppälintu edustavat puolestaan jo uudempaa rivitalotuotantoa. Kohde arvotettiin paikallisesti merkittäväksi

Nimi	Konneveden kunnantalo
Tunnus	206989
Rakennus- tyyppi	Hallinto- ja toimitorakennukset
Ajoitus	1993
Suunnittelija	Arkkitehti Olavi Noronen/Arkkitehtitoimisto Olavi Noronen Ky
Perustus	Teräsbetoniset anturat ja maanvarainen laatta



Runko- rakenne	Kantavana rakenteena teräsbetonirakenteet (pylväitä, seiniä, väli- ja yläpohjat ontelolaattaa)
Ulkoverhous- materiaalit	Vaalean sininen sileä rappaus, kellertävällä Maxi-tiilellä tehty julkisivumuuraus (kanavalimitys), betonipintainen sokkeli, konesaumattu kattopelti
Ikkunat	Erikokoisia, alumiinirunkoisia ikkunoita, moneen ruutuun jaettu
Kattomuoto	Erisuuntiin kallistuva pulpettikatto
Inventointi- peruste	Kunnantalo; rakennushistorialliset ja -taiteelliset arvot; maisemallisesti merkittävällä paikalla

## Arviointi

Konneveden kunnantalo sijaitsee kirkonkylän uudessa keskustassa, kunnallisten rakennusten alueella. Rakennuksella on historiallista merkitystä kunnan toimintoihin liittyvänä rakennuksena, kunnantalona. Lisäksi rakennuksessa sijaitseva Konnevesi-sali on tärkeä kokoontumistila paikkakunnalla. Alkuperäisenä säilynyt kunnantalo on edustava esimerkki julkisesta rakentamisesta 1990-luvulla. Kunnantalo edustaa aikakautensa selkeää, vähäeleistä ja avointa modernismia. Rakennuksen pastellinsävyinen värimaailma on tyypillinen aikakaudelle. Lisäksi rakennuksessa on monia huomion arvoisia yksityiskohtia, kuten sisätilojen avaruus, suuret ympäristöön avautuvat lasipinnat ja vesiaiheet ulkona ja sisällä. Historiallisen merkityksen lisäksi kunnantalolla on rakennushistoriallista ja -taiteellista sekä maisemallista merkitystä.

Nimi Konneveden kirjasto



Tunnus 206990  
Rak. tyyppi Kulttuuri/kirjastot ja arkistot  
Ajoitus 1977  
Suunnittelija Rakennusinsinööri Lasse Heikkilä  
Perustus Teräsbetoniset anturat ja maanvarainen laatta  
Runko-  
rakenne Teräspilarit+liimapuupalkit; ulkoseinissä tuplatiiliseinät (tiili+eriste+tiili)  
Ulkooverhous-  
materiaalit Puhtaaksi muurattu kalkkihiiekkatiili (½-kiven juoksulimitys), valkoinen pystysuuntainen puusäleikkö, profiloitu ruskea pelti, käsittelemätön betonisokkeli (pystysuuntaiset muottilaidoituksen jäljet, epätasainen); 3-kertainen huopakate  
Ikkunat Kolmeen ruutuun jaetut standardi-ikkunat; väritys ruskea-kirkkaan punainen tyypillinen aikakaudelle; ulko-ovet myös punaiset metalliovet  
Kattomuoto Tasakatto  
Inventointi-  
peruste Käyttötarkoitus, kirjasto; kuuluu Lapunmäen koulukeskuksen alueeseen; edustava 1970-luvun rakennus

## Arviointi

Lapunmäen koulukeskuksen alueella sijaitseva Konneveden kirjasto on säilynyt hyvin alkuperäisenä. Aikakaudelleen tyypillisiä piirteitä rakennuksessa ovat muun muassa matala ja suorakulmainen massoittelu, tasakatto, kalkkiehkekatiilen käyttö julkisivussa ja puna-ruskea-keltainen väriytyys yksityiskohdissa, kuten ikkunoissa, katoksessa, ulko-ovissa, ja eteistilassa. Kirjastolla on historiallista ja rakennushistoriallista merkitystä kunnan palveluiden kehityksestä kertovana kirjastorakennuksena, jolla on maisemallista merkitystä historiallisesti kerroksisella Lapunmäen alueella. Rakennus on edustava esimerkki 1970-luvun rakentamisesta. Kohde arvioitiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Konneveden kirkonkylän alakoulu; entinen keskuskansakoulu



Tunnus	207004
Rakennust.	Opetus- ja koulutus
Ajoitus	1957; peruskorjaus 1987-1990
Suunnittelija	Arkkitehtuuritoimisto Eino Pitkänen, osassa piirustuksissa rakennusinsinööri Lasse Heikkilän allekirjoitus; peruskorjaus rakennusinsinööri Lasse Heikkilä
Perustus	Teräsbetonista
Runko	Tiili, teräsbetoni
Ulkoerhous- materiaalit	Vaalea roiskerappaus, punatiilimuuraus, uritettu betonisokkeli, tiilikate
Ikkunat	Yksiruutuiset standardi-ikkunat, joissa on tuuletusluukku; uudet ikkunat sovitettu vanhoihin ikkuna-aukkoihin
Kattomuoto	Harjakatto
Inventointi- peruste	Käyttötarkoitus, koulurakennus; 1950-luvun kunnallista rakentamista; kuuluu Lapunmäen koulukeskuksen alueeseen; kuuluu Eija-Liisa Lahnala vuoden 1992 inventointiin, tarkistusinventointi

## Arviointi

Nykyään kirkonkylän alakouluna toimiva entinen keskuskansakoulu on tyypillinen 1950-luvun monikerroksinen, rappauspintainen ja harjakattoinen koulurakennus. Rakennuksen toisessa päädyssä oli alunperin aikakaudelle tyypilliseen tapaan opettajien asunnot. Rakennuksen 1950-luvun hahmo on säilynyt suhteellisen hyvin, vaikkakin ikkunat on vaihdettu. Sisätiloissa on vielä 1950-luvun henki, ja erityisesti vanha liikuntasali on säilynyt hyvin. Koululla on sivistyshistoriallista merkitystä Konneveden kirkonkylässä koululaitoksen kehityksestä kertovana rakennuksena. Sillä on rakennushistoriallista ja maisemallista merkitystä historiallisesti kerroksisella Lapunmäen alueella. Kohde arvotettiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Konneveden yläkoulu ja lukio; entinen yhteiskoulu



Tunnus	207009
Rakennus- tyyppi	Opetus- ja koulutus
Ajoitus	1965; laajennus 1988
Suunnittelija	Rakennusarkkitehti Unto Ilomäki, asemakaava rakennusinsinööri Lasse Heikkilä/Rakennussuunnittelutoimisto Lasse Heikkilä; laajennus rakennusinsinööri Lasse Heikkilä
Perustus	Teräsbetoniset anturat ja maanvarainen laatta
Runko- rakenne	Teräsbetonirakenteinen (kantavia pylväitä ja seiniä)
Ulkoerous- materiaalit	Puhtaksi muurattu kalkkiahkatiili (1/2-kiven juoksulimitys), vaakasuuntainen lautavesous (punainen), vaakasuuntaisesti profiloitu pinnoitettu pelti (ruskea), uritettu ja maalattu sokkeli (ruskea), huopakate
Ikkunat	Yksiruutuiset standardi-ikkunat, osa tuuletusluukullisia, erikokoisia
Kattomuoto	Tasakatto
Inventointi- peruste	Käyttötarkoitus, koulurakennus; edustava esimerkki 1960-luvun suunnittelusta; osa historiallisesti kerroksellista Lapunmäen koulukeskuksen aluetta

#### Arviointi

Pohjakaavaltaan U-mallinen yläkoulu ja lukio on tyypillinen 1960-luvulla suunniteltu rakennus. Aikakaudelle tyypillisiä piirteitä rakennuksessa on muun muassa matala, ja suorakulmainen massoittelu, vaakasuuntaisuutta korostavat tasakatto ja nauhajulkisivut sekä valkoisesta kalkkiahkatiilestä muurattu julkisivuverhous yhdistettynä värikkäisiin yksityiskohtiin. Yläkoululla ja lukiolla on sivistyshistoriallista merkitystä Konneveden kirkonkylässä sekä rakennushistoriallista ja maisemallista merkitystä historiallisesti kerroksisella Lapunmäen koulukeskuksen alueella. Kohde arvotettiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi	Lapunmäen urheilupuisto
Tunnus	207010
Rakennus- tyyppi	Urheilu ja liikunta
Ajoitus	Kenttä 1984, vihitty käyttöön 1985 (kuntorata/hiihtolatu 1977, kaukalo ja huoltorakennus 1985)



Inventointi-  
peruste Liittyy Konneveden liikuntahistoriaan (käyttötarkoitus); kuuluu historiallisesti kerrokselliseen Lapunmäen koulukeskuksen alueeseen

#### Arviointi

Lapunmäen urheilupuisto on kolmas Konneveden kirkonkylään rakennettu urheilukenttä. Alueella sijaitsee yleisurheilukenttä suorituspaikkoineen, hiekkakenttä, jääkiekkokaukalo ja huoltorakennus. Lisäksi kentältä lähtee valaistu kuntoura/hiihtolatu Lapunmäen maastoon. Maastossa sijaitsee myös suunnistusta varten kiintorastit. Urheilupaikkojen valikoimaa alueella lisäävät koulujen liikuntasalit ja 2000-luvulla alueelle valmistunut Hiihtomaa. Lapunmäen urheilupuistolla on historiallisia arvoja Konneveden kunnan liikuntaympäristöjen kehityksestä kertovana alueena ja viimeisimpänä kirkonkylään rakennettuna urheilukenttänä. Alue liittyy maisemallisesti historiallisesti kerrokselliseen Lapunmäen koulukeskuksen alueeseen. Kohde arvioitiin paikallisesti merkittäväksi.


Nimi	Osuuskassa; Konneveden vanhin osuuskassa
Tunnus	207012
Rakennus- tyyppi	Liike-elämä ja kaupankäynti
Ajoitus	1952
Suunnittelija	Rakennusmestari Uuno Lipsanen
Perustus	Teräsbetoninen
Runko- rakenne	Tiilirunkoinen
Ulkooverhous- materiaalit	Vaalea roiskerappaus, uritettu rounepintainen sokkeli, tiilikate; vanhan sisäänkäynnin ympärillä kehys punaisesta kiillotetusta graniitista, portaat kivistä, jalopuinen ulko-ovi pitkällä metallirivalla
Ikkunat	Standardi-ikkunat tuuletusluukulla, uusittu, tummat pellitykset
Kattomuoto	Harjakatto
Inventointi- peruste	Osuupankin rakennuttama liike- ja asuinrakennus (käyttötarkoitus); tyypillinen 1950-luvun rakennus; maisemallisesti merkittäväällä paikalla maakunnallisesti merkittävässä vanhan keskustan alueella



#### Arviointi

Konneveden Osuuskassan ensimmäisen liike- ja asuinrakennus on aikakaudelleen tyypilliseen tapaan puolitoistakerroksinen, roiskerapattu ja harjakattoinen rakennus. Rakennuksen etujulkisivussa on säilynyt vanha pankin sisäänkäynti, jossa on käytetty pankkirakennuksen arvokkuuden osoittamiseksi muun muassa kiiltäväksi hiottua punagraniittia. Alkuperäiset ikkunat on vaihdettu, mutta muutos ei ole oleellisesti vaikuttanut rakennuksen ulkoasuun. Maisemallisesti merkittäväällä paikalla sijaitsevalla Osuuskassalla on historiallista ja rakennushistoriallista merkitystä. Se on yksi kolmesta Osuuspankki-rakennuksista, jotka eri vuosikymmeninä rakennettuina kertovat pankkirakentamisen kehittymisestä ja yhdessä Viertolan kanssa 1950-luvun pankkirakentamisesta.



Nimi	Kassala; Konneveden Osuuspankin toinen liikekiinteistö	
Tunnus	207013	
Rakennus- tyyppi	Liike-elämä ja kaupankäynti; asuinrakentaminen	
Ajoitus	1970; julkisivumuutos 1989	
Suunnittelija	Arkkitehti Olavi Kivimaa; arkkitehti Kaj Michael	
Perustus	Teräsbetoninen	
Runko- rakenne	Teräsbetoni ja tiilirakenteinen?	
Ulkooverhous- materiaalit	Tummaaksi poltettu punatiili (1/2-kiven juoksulimitys), kalkkiahiekkatiili puhtaaksi muurattuna, poimutettu tumma pelti, lauta, etujulkisivussa tiheästi uritettu betonisokkeli, muualla maalattu betonisokkeli; tiilijäljitelmä peltikate	
Ikkunat	Aikakaudelle tyypilliset standardi-ikkunat; etujulkisivussa alakerroksessa suuret näyteikkunat	
Kattomuoto	Mansardikatto, joka on aumattu päistään (alun perin tasakatto)	
Inventointi- peruste	Osuuspankin rakennuttama liike- ja asuinrakennus (pankkirakennus); maisemallisesti merkittävällä paikalla; suunnittelija	

#### Arviointi

Kassala sijaitsee Konneveden paikallisosuuspankin naapurissa maisemallisesti merkittävällä paikalla. Konneveden Osuuskassan/Osuuspankin toisena rakennuksena sillä on historiallista merkitystä. Aikakaudelle tyypilliseen tapaan samaan rakennukseen sijoitettiin kaksi muuta liikehuoneistoa ja yläkertaan asuntoja työntekijöille. Keski-Suomen lääninarkkitehtina toimineen arkkitehti Olavi Kivimaan suunnittelemaan rakennukseen tehtiin suuresti rakennuksen ulkonäköä muuttanut kattomuutos 1980-luvun lopulla, mikä vähensi kohteen rakennushistoriallisia arvoja.

Nimi	Kiinteistö Oy Konneveden OP-Pankkikulma; Osuuspankin kolmas liikerakennus	
Tunnus	207014	
Rakennus- tyyppi	Liike-elämä ja kaupankäynti	
Ajoitus	1988	
Suunnittelija	Arkkitehti Kaj Michael	
Perustus	Teräsbetoniset anturat ja maanvarainen laatta	
Runko- rakenne	Teräsbetonirakenteinen (kantavia pylväitä ja seiniä)	
Ulkooverhous- materiaalit	Puhtaaksimuurattu tiili punaisin saumoin (1/3-kiven juoksulimitys), muovipinnoitettu pelti, lautaverhous, betonipintainen sokkeli	

Ikkunat	Suuret metallirakenteiset näyteikkunat, yläosastaan useaan ruutuun jaetut; erikokoisia moniruutuisia ikkunoita; yläosastaan kolmionmalliset kattoikkunat mansardikaton taitteessa
Kattomuoto	Eräänlainen mansardikatto, jossa on erilaisia ulokkeita ja kattoikkunoita
Inventointi- peruste	Osuuspankin rakennuttama liikekiinteistö (pankkirakennus); edustava, postmodernistinen esimerkki 1980-luvun suunnittelusta ja liikerakentamisesta; suunnittelija; maisemallisesti merkittävällä paikalla

#### Arviointi

Arkkitehti Kaj Michaelin suunnittelema Kiinteistö Oy Konneveden OP-Pankkikulma on Konneveden Osuuspankin kolmas kirkonkylään rakennuttama pankki- ja liikekiinteistö. Rakennuksessa sijaitsee Konneveden Paikallisosuuspankin lisäksi eri liikkeitä, apteekki, Metsänhoitoyhdistys Keski-Suomen toimisto ja kaksi asuntoa. Rakennushistoriallisesti merkittävä, postmodernistinen rakennus eroaa muusta Konneveden kirkonkylän rakennuskannasta. Pankkikulma on monimuotoinen, historiallisia lainoja sisältävä ja punatiilipintainen rakennus. Yhdessä Konneveden kunnantalon kanssa se on yksi Konneveden kirkonkylän arkkitehtonisesti edustavimmista modernin arkkitehtuurin kohteista. Alkuperäisenä säilyneellä rakennuksella on liikehistoriallisia, rakennushistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Kohde on ehdolla maakunnallisest merkittäväksi.

Nimi Hammashoitola; entinen lääkärien vastaanottorakennus



Tunnus	207037
Rak. tyyppi	Sairaanhoito ja sosiaalihoito
Ajoitus	1974; kattomuutos ja ikkunoiden vaihto 1996
Suunnittelija	Rakennusarkkitehti Unto Ilomäki
Perustus	Teräsbetoniset anturat ja maanvarainen laatta
Runko	Puurakenteinen
Ulkooverhous	Aikakaudelle tyypillinen lomalaudoitus (ruskea)
Ikkunat	Standardi-ikkunat, osa tuuletusluukulla (uusitut)
Kattomuoto	Aumakatto (alun perin tasakatto)
Inventointi- peruste	Kunnallista rakentamista; osa terveydenhuollon historiaa; muodostaa naapurissa sijaitsevan Närhinkujan päiväkodin kanssa 1970-luvun suunnittelusta kertovan kokonaisuuden; kuuluu Konneveden kirkonkylän julkisten rakennusten alueeseen

## Arviointi

Alun perinkin hammaslääkärin vastaanottorakennukseksi suunniteltussa rakennuksessa on toiminut myös neuvola. Aikakaudelleen tyypillisiä piirteitä hammashoitolan rakennuksessa ovat matala massoittelu, puuverhous ja ruskea-keltainen väritys. Katto on muutettu 1990-luvulla aumakatoksi. Hammashoitolalla on historiallista merkitystä Konneveden kunnan palveluiden kehittymisestä kertovana rakennuksen. Yhdessä naapurissa sijaitsevan Närhikujan päiväkodin kanssa se muodostaa 1970-luvun suunnittelusta ja värimaailmasta kertovan kokonaisuuden Konneveden kunnallisten rakennusten alueelle. Kohde arvioitiin paikallisesti merkittäväksi.

Nimi Lapunmäen vesisäiliö

Tunnus 207015

Rakennust. Tekninen huolto

Ajoitus 1968-69

Suunnittelija ?

Perustus Teräsbetoninen?

Runko ?

Ulkoerhous-  
materiaalit Punatiili puhtaaksi muurattuna  
( $\frac{1}{2}$ -kiven juoksulimitys), vaakasuuntainen valkoinen lautaverhous,  
harmaa pelti

Ikkunat Yksiruutuiset standardi-ikkunat

Kattomuoto Pulpettikatto

Inventointi-  
peruste Osa kirkonkylän kunnallistekniikkaa (käyttötarkoitus)

## Arviointi

Lapunmäen vesisäiliö liittyy Konneveden kirkonkylän kasvuun ja alueen vesi- ja viemärijärjestelmän rakentamiseen 1960-luvun lopulla, joten sillä on historiallisia arvoja. Kunnallistekniikan rakentaminen oli yksi merkki maaseutu kirkonkylä muuttumisesta taajama-alueiksi. Lapunvuorella sijaitseva 180 kuutioisen vesisäiliön päällä on tiiliverhottu pulpettikattoinen rakennus. Kohde arvioitiin paikallisesti merkittäväksi.



Nimi Nurmikenttä; 1950-luvun urheilukenttä

Tunnus 207017

Rakennus-  
tyyppi Urheilu ja liikunta

Ajoitus 1954; muutettu  
nurmikentäksi 1990-  
luvulla

Inventointi-  
peruste Kuuluu Konneveden  
liikuntahistoriaan



## Arviointi

Konneveden kirkonkylään 1950-luvulla rakennetulla, nykyisellä nurmikentällä on historiallisia arvoja sen kuvastaessa kunnallisten urheilu- ja liikuntapalveluiden kehitystä. Kenttä on toinen kirkonkylään rakennettu urheilukenttä. Kenttä sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla Kunnantalon naapurissa.